

ISBN 974-592-995-6

ลักษณะ
และการใช้
ภาษาไทย
STRUCTURE OF THAI
AND ITS USAGE

ศ.ดร. บัรรจบ พันธุเมธา

TH 101 (S)

3186

47

ลักษณะและการใช้ภาษาไทย
[จดหมายถึงแดงต้อย]

STRUCTURE OF THAI AND
ITS USAGE

TH 101 (S)

ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก
คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง

สแกนลิขสิทธิ์
พิมพ์ครั้งที่

ปีที่พิมพ์

จำนวนพิมพ์

จำนวนหน้า

ผู้จัดพิมพ์

พิมพ์ที่

ผู้พิมพ์และโฆษณา

ปีที่เคยพิมพ์

วันสิ้นสุดสัญญา

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยรามคำแหง

2

8 เมษายน 2531

20,000 เล่ม

80 หน้า

ฝ่ายตำราและอุปกรณ์การศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง

บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977) จำกัด โทร. 2360058

นายชลชาย จิวิจรรณกุล

พ.ศ. 2530

2 พฤษภาคม 2531

คำนำ

หนังสือ “จดหมายถึงแดงต้อย” เล่มนี้ เป็นผลงานจากประสบการณ์ของศาสตราจารย์ ดร. คุณบรรจบ พันธุเมธา อันมีคุณค่าสาระและน่ารู้ ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออกได้คัดเลือกมาเป็นหนังสืออ่านนอกเวลาสำหรับกระบวนวิชา TH 101 ลักษณะและการใช้ภาษาไทย นักศึกษาจะได้รับความรู้ทั้งในด้านภาษาและวัฒนธรรมอันมีประโยชน์ยิ่ง

ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก ขอขอบคุณศาสตราจารย์ ดร. คุณบรรจบ พันธุเมธา ที่ได้อนุญาตให้นำเรื่องมาเป็นแบบเรียนไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก
คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง

คำนำ

เมื่อครั้ง "จดหมายถึงแดงต้อย" เริ่มลงปรากฏในหนังสือพิมพ์ "ตรุณ-
สาร" มีผู้ถามมาว่า แแดงต้อยนี้มีตัวจริงหรือไม่อย่างไร ข้าพเจ้าผู้เขียนยัง
ไม่สบโอกาสตอบให้ทราบ จนกระทั่งถึงคราวที่คุณพ่อคุณแม่ของแดงต้อยจะจัด
พิมพ์หนังสือที่ระลึกงานศพคุณยาย ได้ปรารภจะรวบรวมจดหมายถึงแดงต้อย
ส่วนหนึ่งลงพิมพ์ไว้ ในฐานที่แดงต้อยเป็นหลานรักของคุณยาย ข้าพเจ้าจึงได้
โอกาสที่จะตอบให้ทราบเสีย ณ ที่นี้ว่า แแดงต้อยนี้มีตัวจริง

แดงต้อย (ค.ญ.ทิพย์วรรณ มัลลิกะมาส) กับข้าพเจ้านอกจากจะ
สัมพันธ์กันในฐานน้าหลาน อันเกือบเหมือนน้าหลานแท้ ๆ แล้ว ก็ยังมีความ
สัมพันธ์กันในฐานที่ข้าพเจ้าเป็นผู้เขียนนิทานให้เด็กอ่าน และแดงต้อยเป็น
เด็กที่อ่านนิทานที่ข้าพเจ้าเขียน เรามีเรื่องตอบโต้กันบ่อยๆ เพราะแดงต้อย
วิจารณ์เรื่องทุกเรื่องทีอ่าน บางเรื่องแดงต้อยไม่เห็นด้วยเลยที่นิทานจะไป
ลงเอยอย่างนั้นหรือมีเหตุการณ์อย่างนั้นเกิดขึ้น เช่นหม้อเนรมิตจะไปเนรมิต
ขนมอินเดียที่แดงต้อยกินไม่เป็น แแดงต้อยก็ว่าไม่สมควร ดังนั้นเป็นต้น เมื่อ
เจริญวัยขึ้น แแดงต้อยผู้เป็นทั้งนักอ่าน นักวิจารณ์มาแต่เด็ก ก็ได้เล่ายมาเป็น
ผู้รักและสนใจเรื่องเกี่ยวกับภาษาไทย และเมื่อพอจะเข้าใจได้ว่าการเดิน-
ทางไปยังประเทศไกลเคียงของข้าพเจ้านั้น ไปเพื่อจะสืบสาวราวเรื่อง-
เกี่ยวกับคนไทยและภาษาไทย แแดงต้อยก็สนใจอยากได้รู้ได้เห็นสิ่งเหล่านั้น
เป็นอย่างยิ่ง ถึงกับจะขอติดตามข้าพเจ้าไปด้วยเมื่อครั้งที่ข้าพเจ้าไปศึกษา
ภาษามอญและไทยใหญ่ในประเทศพม่า แแดงต้อยรับรองว่าจะไม่ทำให้เดือด-
ร้อนยุ่งยากแก่ข้าพเจ้าเลย ทั้งยังจะช่วยเหลือทำประโยชน์ให้แก่ข้าพเจ้าเสีย-
อีก หากทำประโยชน์อย่างอื่นไม่ได้ ไปช่วยหิ้วกระเป๋าก็ยังดี ซึ่งก็น่าเสีย
คายที่โอกาสไม่อำนวยให้ข้าพเจ้าสนองความอยากเห็นสิ่งแปลกใหม่ และ
ความปรารถนาดีของแดงต้อยได้ จนเมื่อเดินทางไปถึงที่หมายและได้เห็นสิ่ง
ที่น่าสนใจหลายสิ่งหลายอย่าง จึงนึกได้ว่า โอกาสตอบสนองที่ทำได้ไม่ยาก
นัก ก็คือเล่าเรื่องน่ารู้เหล่านั้น ให้แดงต้อยฟังทางจดหมาย จึงเขียนเล่ามา
เป็นระยะ ๆ สุดแต่จะเห็นเรื่องใดน่ารู้ น่าสนใจ และเพื่อให้เพื่อนของแดง-

ต้อย และเพื่อนรุ่นราวคราวกันอื่น ๆ ได้มีโอกาสรู้เรื่องเหล่านี้บ้าง บรรณา-
ธิการ "เศรษฐสาร" จึงได้ขอจดหมายเหล่านั้น นำลงเผยแพร่ในหนังสือพิมพ์ -
เศรษฐสาร ติดต่อกันมาจนถึงที่ได้รวบรวมมาเป็นเล่ม ในโอกาสนี้ ซึ่งหวังว่าคง
จะเป็นประโยชน์ทั้งแก่แดงต้อยและเพื่อน ๆ พอจะทดแทนความอยากเห็น แต่
ไม่มีโอกาสได้เห็นนั้นได้บ้าง ไม่มากก็น้อย

บรรจบ พันธุเมธา

จดหมายถึงแดงน้อย

(ตอนที่ ๑ จากมะละแหม่ง)

ฉบับที่ ๑

๖๒ ถนนดาลาวซี มะละแหม่ง

๑๕ กรกฎาคม ๒๕๐๑

แดงน้อย หลานรัก

จดหมายฉบับนี้ออกจะเข้าไปเสียหน่อยแล้ว ไม่สมกับที่ตั้งใจไว้ว่าจะรีบเขียนให้ด้อยฟัง เมื่อมาถึงใหม่ๆ และได้เข้าเรียนในวิทยาลัยที่นี่ในตอนแรก ๆ แต่เชื่อว่าเรื่องที่นำจะเล่าให้ฟังเกี่ยวกับการเล่าเรียน ผู้คนพลเมือง ตลอดจนบ้านเมืองของเขานั้น คงจะยังพอฟังได้ไม่จืดชืด เพราะดูเหมือนว่าพวกเราจะยังไม่รู้จักเขาดีเท่าไรนัก น่าเองก่อนจะมา ก็ได้พยายามนึกทบทวนถึงความรู้วิชา-ภูมิศาสตร์ที่เคยเล่าเรียนมา เพื่อจะได้เตรียมตัวถูกว่า ควรจะเอาเสื้อผ้า เครื่องใช้จำเป็นอะไรมาบ้าง แต่จะเป็นเพราะภูมิศาสตร์เกี่ยวกับประเทศพม่า ไม่ได้มีบอกไว้ หรือมีแล้วจำไม่ได้ก็ไม่ทราบ ว่าภาวะภูมิศาสตร์ของมะละแหม่งเป็นอย่างไร มาถึงที่นี่จึงขาดของจำเป็นไปหลายอย่าง อะไรบ้างนะหรือ ก็ร่มอย่างหนึ่งละ แล้วก็ยังมีรองเท้าและเสื้อผ้าที่ทนฝนได้ พุดเท่านั้นไม่ต้องอธิบายต่อก็คงได้ว่า เมืองมะละแหม่งเป็นเมืองที่ฝนตกชุกที่สุดเมืองหนึ่ง ฝนเริ่มตกตั้งแต่เมษายนไปจนปลายตุลาคม และไม่ใช่ว่าตกเล่นๆ พอเป็นพิธีเท่านั้นนะด้อย มาอยู่เองแล้วจึงจะรู้ว่าฝนมะละแหม่งตกเป็นงานเป็นการแค่ไหน บางทีตกติดๆ กันตลอด ๒-๓ อาทิตย์ไม่หยุดเลย จะมีหยุดบ้างก็เพียงขนาดหยุดพักรับประทานอาหารกลางวันคราวละไม่ถึงครึ่งชั่วโมง แล้วก็กลับตกใหม่อีก จนดูเหมือนว่า บ้านเมืองจะเย็นเป็นน้ำไปหมดทีเดียว ภาวะภูมิอากาศของมะละแหม่งเป็นอย่างนี้ ผู้ที่เรียนภูมิศาสตร์ประเทศพม่าควรรู้ไว้ด้วยนอกเหนือไปจากที่รู้ในตำราซึ่งมานึกๆ ดูแล้วก็ไม่ว่าเราจะเรียนรู้อะไรไปทำไม ในเมื่อทั้งคนเรียนคนเขียนตำราและคนสอน ส่วนมากต่างก็ไม่เคยเห็นที่ต่างๆ ที่กล่าวไว้ในตำราเลย น่ากำลังนึกอยู่ว่า เมื่อเรียนภูมิศาสตร์เคยนึกภาพประเทศพม่าเป็นอย่างไร ดูเหมือนจะ

ไม่เหมือนกับภาพที่ได้พบเห็นอยู่ทุกวันนี้เลยทีเดียว แต่ว่าพวกเราที่ไม่รู้จะสนใจกันนักมิใช่หรือว่าจะเหมือนของจริง หรือตรงความจริงหรือไม่อย่างไร การเรียนด้วยวิธีนี้จึงไม่ผิดกับการส่งเสริมการเป็นเซียน ให้สามารถยกแต่ของเบาๆ มีเมฆเป็นต้น

ที่จริงเสื้อผันทันมีมาด้วยนั้น ก็ใช้ประโยชน์ได้มากอยู่ แต่ว่าไม่รู้จะสะดวกตรงที่ต้องเอาที่คลุมหัวออก จึงต้องใช้ร่มประกอบด้วย การที่ต้องเอาที่คลุมหัวออกก็เพื่อไม่ให้เขาเห็นเป็นของแปลก ด้วยว่าเสื้อผันทันก็ออกจะเป็นของแปลกสำหรับเขามากพออยู่แล้ว กระเป๋าสตางค์หนังสือแบบกระเป๋าสตางค์ P.A.A. ที่ด้อยอดสำหรับหามาให้จึงไม่มีโอกาสจะได้ใช้ เพราะคนที่นี่เขาไม่ใช้กัน เขาใช้แต่ยามกันทั้งนั้น ทั้งเด็กเล็ก เด็กโต นักเรียนหญิง นักเรียนชาย ตลอดจนครูบาอาจารย์ ต่างก็สหายยามกัน เขาว่าของเขาเหมาะเจาะ ทั้งยังหยิบง่าย ใส่ง่าย สะพายเข้ากับแล้วก็เข้าที่ มีหน้าซำยังชักได้ใช้ทน ถึงจะซื้อใหม่ ราคาก็ไม่แพงนัก เพราะเป็นของทำในประเทศ และการสะพายยามก็เข้ากับการนุ่งขึ้นและใส่ลงแบบพม่าเป็นอย่างดีเสียด้วย ถ้าด้อยได้มาเห็น ก็จะได้เห็นสิ่งทั้งสาม คือ ร่ม ยาม และใส่ลง ประกอบกันเข้าเป็นลักษณะเด่นของคนที่นี่ ส่วนรองเท่านั้นยังไม่จำเป็นเท่าสิ่งทั้งสามที่กล่าวนี้ เพราะถ้าฝนตกหนักๆ ถึงจะใส่รองเท้าหรือไม่ใส่ก็ได้ผลเท่ากัน ยิ่งเป็นรองเท้าหนัง ยิ่งไม่น่าจะคุ้มอะไรได้ เพราะฉะนั้นบางคนจึงเปลี่ยนเป็นสวมรองเท้าพื้นไม้ ถ้าไม่กลัวหกล้มปากแตก น่าคงลองใช้ดูบ้างแล้ว จะได้ไม่ต้องสวมรองเท้าเปียกทุกวัน

เรื่องแต่งตัวนักเรียนที่นี่ก็แต่งตัวอย่างที่เล่านี้แหละ คือนักเรียนชายนุ่งใส่รองสวมเสื้อเชิ้ต นักเรียนชั้นวิทยาลัย เขาไม่จำกัดเรื่องเครื่องแต่งตัว ใครแต่งตัวอย่างไรก็ได้ สีอะไรก็ได้ ตามใจ เพราะฉะนั้นจึงได้เห็นสีสันทันต่างๆ ทั้งหญิงและชาย ลวดลายผ้าจีน และผ้าใส่รองของเขาก็แปลกๆ ไม่ซ้ำกัน นับเป็นการอุดหนุนอุตสาหกรรมการทอผ้าในประเทศเป็นอย่างดี มีโรงเรียนรัฐบาลบางแห่งกำหนดให้นักเรียนนุ่งผ้าจีนและใส่รองสีเดียวกัน แห่งหนึ่งใช้สีเขียว อีก

แห่งหนึ่งใช้สีแดง ส่วนเสื้อไม่จำกัด สีจะวิจิตรพิสดารอย่างไรก็ได้ สำหรับ
ผู้หญิงถึงจะไม่กำหนดแบบเสื้อ แต่เสื้อเขาก็มีเพียงแบบเดียว แต่เดี๋ยวนี้พวกสมัย
ใหม่พยายามจะดัดแปลงให้แปลกออกไป ทำคอตติ้งแบบจีนบ้าง ผ่าอกตรงลงมา
แทนจะป้ายติดกระดุมข้างๆบ้าง ก็นับว่าแปลกตาดี ส่วนผมนั้น ผู้หญิงยังไว้วาง
กันทุกคน แม้บางคนจะดัดผม ก็ยังต้องรวบเป็นมวย ถ้าผมยังยาวไม่พอก็รวบไว้
เป็นผมหางม้า แต่ละคนทัดดอกไม้กันสวยงาม ไม่ว่าเด็กหรือผู้ใหญ่ ต่างนิยมใช้
ดอกไม้ประดับมวยผมกันทั้งนั้น แต่ถ้าไปในชนบท เด็กเล็กๆ จนถึงเด็กรุ่นๆ
จะให้ผมอีกแบบหนึ่ง ต่อยดูเอาเองจากรูปที่ส่งมาด้วยก็แล้วกัน และจะเห็นว่าที่
จริงก็คือผมจุกนั่นเอง หากแต่ว่าเขาทั้งชายผมไว้รอบๆ จุกอีกด้วย ได้ยินว่าเขา
ต้องใช้ ขนเม่นแบ่งผมส่วนข้างบนกับข้างล่างให้เป็นระเบียบ ทำให้แลเห็นรอย
ไว้รอบจุกได้ชัด สงสัยว่าผู้หญิงสมัยโบราณของเราจะให้ผมทำนองนี้ละมังตอย
ถึงต้องมีไม้สอยเชีตรอยไว้ ต่อยดูรูปแล้วบางทีจะดูไม่ออก ว่าเจ้าของแฮร์สไตล์
แบบเด็กชนบทที่นี้เป็นหญิงหรือชาย ทั้งนี้เพราะเด็กหญิงและเด็กชายให้ผมอย่าง
เดียวกัน แม้พวกผู้ใหญ่ในสมัยก่อนก็เช่นกัน ผู้ชายแก่ๆ บางคนยังไว้ผมยาวอยู่
และทำมวยตะแคงไว้ทางข้างหัว เวลาใช้แพรโพกผมยังแลเห็น แต่ทุกวันนี้แม้
ผู้ชายพม่าจะดัดผมสั้นแล้วก็ตาม เขาก็ยังอยากจะรักษาแบบดั้งเดิมให้แลเห็น
เป็นผมมวย ฉะนั้นแทนที่เขาจะใช้แพรโพกผมให้แนบกับหัว เขากลับทำโครง-
ไม้ไผ่สานดาห่างๆ เหมือนตะกร้าไว้ข้างใน แล้วเย็บแพรคลุมข้างนอกสำเร็จ
รูปสวมได้ทันทีเหมือนหมวก ทั้งมอญและพม่าใช้อย่างเดียวกัน พวกอาจารย์
ผู้ชายในวิทยาลัย ก่อนจะเข้าสอนจะต้องสวมหมวกแบบนี้ ตามที่เรียกเป็นภาษา
มอญว่า ละโมยกะต๊อบ ทั้งนี้เพื่อให้ลักษณะแปลกไปกว่านักเรียน ทั้งยังต้อง
สวมเสื้อนอกแขนยาว ดัดแบบจีน ติดกระดุมจีน เสื้อนี้สวมทับเสื้อเชิ้ตแขนยาว
อีกด้วย ส่วนอาจารย์ผู้หญิงก็ใช้แพรคล้องคอ ที่เรียก ปะวา ในภาษาพม่าและ
กะวา ในภาษามอญ ปะวาแต่ละผืนจะต้องมีลักษณะละเอียดอ่อนใสบาง เช่นผ้า
โปร่งในลอน เป็นต้น ทั้งยังต้องให้สีต่างๆ เข้ากับชั้นที่นุ่ง ส่วนความสั้นยาว
นั้นแล้วแต่สมัย ถ้าได้มีโอกาสเรียนกับอาจารย์ผู้หญิงคงจะได้ชมเพลินทีเดียว
เพราะเท่าที่นาเห็นไม่ว่าอาจารย์คนไหนแต่งตัวบรรเจิดบรรจงน่าดูทั้งนั้น

ที่จริงก่อนจะเล่าเรื่องในวิทยาลัยให้ด้อยฟัง ควรจะได้เล่าให้รู้เป็นเลา ๆ เสียก่อนว่า การศึกษาของพม่าเขาจัดกันอย่างไร ไม่เช่นนั้นก็จะเทียบไม่ถูกว่า วิทยาลัยของเขามีขนาดการศึกษาระดับไหนของเรา นักเรียนพม่าเสียเวลาเรียน หนังสือน้อยกว่าเราหลายปี เขาเริ่มแต่ชั้นอนุบาล ๒ ปี แต่ถ้าใครไม่เข้าอนุบาล จะเข้าโรงเรียนประถมเลยก็ได้ เรียกว่า ชั้นหนึ่ง Standard One เรียนไปจนถึงชั้นสี่แล้ว จึงมาเข้าโรงเรียนมัธยมไปจนถึงชั้นเจ็ด โรงเรียนชั้นนี้ เขาเรียก Middle School นักเรียนเริ่มเรียนภาษาอังกฤษกันในชั้นห้านี้เอง ในสมัยก่อนมีบางโรงเรียน ไม่มีการสอนภาษาอังกฤษเลย สอนแต่ภาษาพม่าตลอดไป เขาเรียก Vernacular School คือโรงเรียนสอนแต่ภาษาท้องถิ่น จนถึงชั้นเจ็ดแล้วจึงมาถึง High School เรียนต่อจนถึงชั้น ๑๐ ซึ่งเทียบเท่ากับ ชั้นมัธยมที่หกของเรานั้นเอง แต่ว่าของเขามีพิเศษที่นักเรียนชั้น ๙ และ ชั้น ๑๐ เรียนควบกันไปได้ในปีเดียวกัน ใครสอบได้ก็ได้ย่นเวลาไปปีหนึ่ง ในชั้น ๘-๑๐ นี้ นักเรียนเลือกเรียนวิชาบางอย่างได้ แต่พม่ากับอังกฤษเป็นวิชาบังคับ ส่วนชั้นต่ำกว่านี้เลือกไม่ได้ เขาเรียน ๗ วิชาด้วยกัน คือ ภาษาพม่า อังกฤษ เลขคณิต เรขาคณิต วิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และสุขศึกษา ครั้นจบชั้น ๑๐ แล้ว นักเรียนเข้าวิทยาลัยได้ จึงเท่ากับชั้น ๗-๘ หรือชั้นเตรียมอุดมศึกษาของเรานั้นเอง โรงเรียนประเภทต่างๆ ดังที่กล่าวนั้น บางแห่งก็รวมไว้ในโรงเรียนเดียวกัน บางแห่งก็แยกกัน แต่วิทยาลัยนั้นแม้จะอยู่เป็นอิสระต่างหากอย่างวิทยาลัยมะละแหม่งที่เขาเรียก Intermediate College นี้ ก็ยังต้องขึ้นกับมหาวิทยาลัยอย่างกึ่ง ขณะนี้พม่ามีมหาวิทยาลัย ๒ แห่ง คือที่ย่างกุ้งกับมันดะเล วิทยาลัยสำหรับการศึกษาระดับ Intermediate ยังมีที่ย่างกุ้งและมันดะเลอีก และยังจะเปิดที่ในรัฐชานในปีหน้าอีกด้วย และจะต้องขึ้นอยู่กับมหาวิทยาลัยมันดะเล นักเรียนที่เรียนจบชั้นนี้ มีชื่อย่อขึ้นหน้าว่า I. ถ้าเป็นวิชาอักษรศาสตร์ก็ I.A. วิชาวิทยาศาสตร์ก็ I.Sc. และถ้าต้องการเรียนต่อไปถึงขั้นปริญญา มาเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยเสียอีก ๒ ปีเท่านั้น ก็จะมีโอกาสได้ B.A. หรือ B.Sc. ไม่ต้องถึง ๔ ปีอย่างของเรา ในมหาวิทยาลัยของเขามีสอนถึงขั้นมหาบัณฑิตด้วย

ส่วนการเรียนในมหาวิทยาลัยนั้น ดูออกจะสะดวกมากที่นักเรียนมีโอกาสเลือกเรียนได้ วิชาบังคับมี ๒ หมวด คือ อังกฤษกับพม่า และให้เลือกเรียนวิชาต่างๆได้อีก ๓ หมวด รวมเป็น ๕ หมวด วิชาที่ให้เลือกก็มีมากมาย เช่น วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ (เขาเลือกได้อีกว่าจะเรียนโบราณหรือสมัยใหม่ ตะวันออกหรือตะวันตก ไม่ต้องเรียนทั่วโลก และเริ่มตั้งแต่สมัยน้ำท่วมโลกอย่างของเรา) และธรณีวิทยา ที่แปลกไปกว่าของเรา เพราะเรายังไม่มีสอน จนเป็นที่แปลกใจแก่ใครๆ ทั่วไป ก็คือ วิชามานุษยวิทยา และยังมีวิชาตรรกวิทยาอีกด้วย นอกจากนี้ก็ยังมีภาษาต่างๆ คือ ภาษาอังกฤษวิชาเลือก หรือภาษาพม่าวิชาเลือก เขาเรียกย่อๆ ว่า O.B. (Optional Burmese) แล้วก็ภาษาบาลี และภาษามอญที่นำกำลังเรียนกับเขาอยู่นี้

เท่าที่เล่ามานี้ หากเทียบกับระบบการศึกษาของอินเดียแล้ว จะเห็นว่าใกล้เคียงกันมาก นอกจากว่าวิชาที่เลือกในอินเดียมีให้เลือกเรียนมากกว่านี้ เช่น มีวิชาปรัชญา วิชาประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมอินเดียโบราณ และวิชาศิลปะ ซึ่งสุดท้ายแล้วจะเลือกเรียน อาจจะเป็นวาดเขียน ขับร้องหรือดนตรี อย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ อันนับว่าเหมาะสำหรับผู้มีความสามารถในทางนี้เป็นอย่างยิ่ง ส่วนการสอบนั้นก็ต่างกันในอินเดียสอบสองปีต่อครั้ง เรียนครบสองปีจึงจะสอบ สอบแล้วทุกคนต้องออก แม้จะสอบตก แต่ให้โอกาสมาสอบเป็นนักเรียนภายนอกได้ แต่พม่ายังมีการสอบทุกปี ปีละสองครั้งสำหรับนักเรียนชั้นวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย คือ สอบในเดือนมีนาคมครั้งหนึ่ง ถ้าสอบไม่ได้ก็มาสอบซ่อมได้อีกครั้งหนึ่ง เรียก Supplementary Examination ในเดือนมิถุนายน ถ้าสอบไม่ได้ครั้งนี้ก็จะต้องซ้ำชั้น การตัดสินของเขาถือทั้งคะแนนหมวด และคะแนนรวม (คะแนนรวมต้องได้ ๔๐% ขึ้นไป และคะแนนหมวดแต่ละหมวด ต้องได้หมวดละ ๓๐% ขึ้นไป) ใครตกหมวดเดียวก็ต้องสอบซ่อม ถ้ายังสอบซ่อมไม่ได้ก็ต้องซ้ำชั้น เพราะฉะนั้น นักเรียนของเขาจึงดูออกจะตั้งใจเล่าเรียนกันมีใช้น้อย ด้วยว่าโอกาสจะสอบให้ได้ครบทั้ง ๕ หมวดมีใช้ของง่าย ยิ่งอาจารย์สอนเป็นภาษาอังกฤษหมดทุกวิชา (นอกจากวิชาภาษาต่างๆ) ยิ่งลำบากเป็นสองเท่า เช่นเดียวกับ

ที่นักเรียนกับอาจารย์ที่พูดมอญ อธิบายเป็นภาษามอญตลอดเวลา จึงลำบากกว่านักเรียนอื่น ๆ ที่รู้ภาษามอญหลายสิบเท่า และที่ร้ายก็คือ อาจารย์ท่านจัดสอบย่อยทุกสัปดาห์ ฉะนั้นจึงต้องขอบจบบดหมายฉบับนี้ไว้ก่อน สอบแล้วจะเขียนมาอีก หวังว่าต้อยและน้อง ๆ คงจะสบายดี และไม่เบื่อเรียนหนังสือที่เรียนได้ง่ายๆ เพราะครูสอนเป็นไทย ๆ สักดี

รักและคิดถึง

บรรจบ พันธุเมธา

ฉบับที่ ๒

๖๒ ถนนดาลาวซี มะละแหม่ง

๑ สิงหาคม ๒๕๐๑

แดงต้อย หลานรัก

คราวที่แล้วยังไม่ทันได้เล่าว่านักเรียนภาษามอญด้วยความลำบากยากเย็นแค่ไหน ก็พอจะมีกิจจำเป็นเสีย ที่จริงก็ไม่น่าจะเล่าหรอก เพราะจะทำให้คนรักเรียนเรื่องภาษาท้อแท้ หหมดกำลังใจ แต่ถ้าไม่เล่าก็จะไม่รู้กันว่า การตั้งต้นเรียนภาษาใหม่ที่ไม่ใช่ภาษาพูดของเรานั้นมันยากอย่างไร มันยากตั้งแต่เรื่องเสียง เรื่องตัวหนังสือ แล้วก็ยังความคิดอ่านของเขที่ไม่เหมือนกับของเรา เพราะฉะนั้นเวลาเรียน จึงจำเป็นต้องแยกออกไว้คนละทางไม่ให้ปนกัน และเรื่องไม่ให้ปนกันนี้แหละไม่ใช่ของง่าย เพราะใจเราอดคิดถึงสิ่งที่เราเคยชินอยู่ไม่ได้ เช่น ตัว ก. ของเขา เขียนเหมือน กา. และ ค. เขียนเหมือน ก. รูปโค้งๆ ไม่มีเหลี่ยม ถ้าแลเห็นอย่างนั้นจะต้องจำไว้ว่า คือ ค. ในไทย ไม่ใช่ ก. ตัวหนังสือมอญสร้างจากรูปวงกลม เพียงแต่เอาวงกลมนี้มาต่อกับวงกลมโน้น แหว่งหัวเสียบ้าง แหว่งข้างๆ เสียบ้าง แล้วมาต่อกันเข้า บางทีก็เอาใส่ใส่ข้างหน้า บางทีเอาใส่ไว้ตรงฐาน บางทีก็จุดเข้าไว้ตรงกลางวงกลม เรียนแล้วก็สนุกดี เพราะเขียนง่าย

เขียนผิดก็แก้ไขไม่ยากนัก แต่ว่าเวลาอ่านออกเสียงซี ไม่ค่อยเลย ทั้งไม่สู้จะสนุก
นักด้วย อย่าเล่าละเอียดเลยนะ ว่าที่ไม่ง่ายนั้นเป็นอย่างไร รู้แต่ว่าเขาแบ่งพยัญ-
ชนะเป็นโหมชนะและอโหมชนะอย่างเขมร เมื่อผสมแล้วเสียงสระจะต้องออกเสียง
ต่างกัน ทั้งยังมีเสียงสูงต่ำผิดกันด้วย คือ พยัญชนะอโหมชนะ ออกเป็นเสียงตรี
และโหมชนะออกเป็นเสียงเอก เช่น จะไล่เสียงพยัญชนะ แทนที่จะเป็น กอ ขอ
คอ มอ งอ อย่างของเรา เขาจะต้องเป็น ก๊ะ ค๊ะ เกะ เบะ เห่ง เสียงโหมชนะ
เหล่านี้เขาต้องกระแทกเสียงด้วย ฟังคล้ายพยัญชนะเสียงหนักของภาษาบาลี สัน-
สกฤตและฮินดี เวลาออกเสียงประเภทนี้คราวไร ครูผู้สอนเป็นไม่ถูกใจทุกทีที่นำ
ออกเสียงได้ไม่หนักเท่าเขา ทั้งๆ ที่เขาก็ได้พยายามเป็นหนักหนาแล้ว จนดูเหมือน
ว่าอ่านภาษามอญเพียงย่อหน้าเดียวก็สิ้นเรี่ยวสิ้นแรง ปอดของคนไทยคงจะเล็ก-
กว่าของเขาหรืออย่างไร จึงทำให้ออกเสียงอะอะไม่ได้เหมือน นอกจากนี้ยังจะ
ต้องพิจารณาดูให้ดีว่าพยัญชนะนี้โหมชนะ หรืออโหมชนะ จะควรออกเสียงอย่างไรให้
ถูกต้องตามแบบ และถ้าตรงตามแบบทุกตัว ก็ดูจะไม่ยากนัก แต่นี่ยังมีที่นอกแบบอีก
มากมาย ต้องคอยถามครูอยู่เรื่อยๆ ว่าจะให้ออกเสียงอย่างไร จึงจะได้ความหมาย
ตรงกับท้องเรื่อง เรื่องนี้ก็จะยากพอๆ กับเสียงสูงต่ำของเรา แต่ของเราก็ยังดีที่
มีวรรณยุกต์กำกับความหมายไว้ให้รู้ จะไปยากก็ตรงตัวสะกดที่ไม่มีเครื่องหมายบอก
ให้รู้ว่าใครมากับใคร จึงอ่านตาลุม เป็น ตา กลม กันอยู่บ่อยๆ ส่วนในภาษา-
มอญมีเครื่องหมายที่คงจะตรงกับการันต์ของเรา เขาเรียก เกะจ๊อด คือ ฆ่า ฆ่า
เสียงเสี่ย ไม่ให้มีเสียงระเบิดเป็น กะ ตะ ปะ มะ ถ้าเห็นพยัญชนะใดมีเครื่องหมาย
นี้ ก็เป็นอันรู้กันว่า มากับพยัญชนะตัวหน้า อ่านรวมกันเป็นคำหนึ่งได้เลย
ทีเดียว

ครั้นถึงตาเขียนตามคำบอก มันก็ไม่ไหวอีกละด้วยเอ๊ย เพราะแต่ภาษา
ของเรายังเขียนผิดไม่ได้หยุดเลย นับประสาอะไรกับภาษาต่างประเทศที่เพิ่งเรียน
ได้ไม่ถึง ๓ เดือน ทั้งๆ ที่หัดเขียนหัดอ่านอยู่ทุกวัน มันก็ยังมีคำใหม่ที่ไม่เคยเห็น
เพิ่มขึ้นทุกครั้ง และคำที่ไม่เคยเห็นเหล่านี้แหละที่เราจะต้องใช้ความสามารถไล่-
เสียงที่ครูสอนไว้ เช่นว่า กัก กั๊จ กั๊จ กั๊จ กั๊จ กั๊จ กั๊จ กั๊จ (มีเสียง
อา กับ อี ผสมกัน) แต่ว่าบางทีมันไม่มีเวลาพอจะไล่ให้ถูกต้องได้ ต้องยอมให้

มันผิด แต่ถ้าโชคช่วย บางทีก็ถูก เพราะฉะนั้นจะให้ดีที่สุด คือ เขียนไม่ผิดเลย ต้องเขียนด้วยความจำ น่าเห็นแล้วว่าถ้าเรียนเรื่องภาษา ลงไม่ใช้ความจำช่วยละ ก็เป็นไม่มีหวังสำเร็จ ขอให้ต้อยกกำหนดจดจำไว้ด้วย เวลาเรียนภาษาอังกฤษจะได้ไม่เบื่อก่อนตัวสะกด ท่องคำแปล และท่องกริยาสามช่อง ทั้งๆที่เขาว่า วิธีนี้ออกจะล้าสมัยมากแล้วก็ตาม

พูดถึงรูปประโยคของภาษามอญไม่แปลกไปกว่าภาษาไทยเท่าใดนัก ทำนองเดียวกับภาษามอญและเขมร เพราะฉะนั้นจึงจริงอย่างเขาว่า จำศัพท์ได้มากเท่าไร ก็รู้เร็วเท่านั้น แต่ว่าการท่องศัพท์มันก็ไม่ใช่ว่าเรื่องทำได้ง่ายๆ อีกนะแหละ นอกจากว่าเราจะใช้บ่อยๆ ทั้งพูดและเขียน จนเข้าใจจำได้ เวลาได้ยินคำนั้นจึงจะเกิดความหมาย หรือพออ่านหนังสือก็จะเข้าใจได้โดยง่าย น่าต้องฟังพจนานุกรมอยู่ทุกๆ วัน เพราะต้องอ่านเอาเองในเมื่อไม่เข้าใจที่ครูสอนมา ทั้งๆที่มีเวลาเรียนพิเศษกับครูอีกหนึ่งชั่วโมง มีโอกาสถามให้ครูอธิบายเป็นอังกฤษให้ได้ แต่กระนั้นก็ยังรู้สึกไม่เพียงพอ เพราะเรื่องจะถามมันมีมาก ทั้งยังจะต้องหัดอ่าน หัดเขียนคำบอก และให้ครูตรวจการบ้านในเวลาชั่วโมงเดียวนั้น ถ้าไม่มาอ่านเอาเอง และใช้พจนานุกรมช่วย คงเรียนไม่ทันเขา และน่าก็เห็นแล้วว่าการใช้พจนานุกรมให้ประโยชน์หลายอย่าง อย่างหนึ่งก็คือ ทำให้จำตัวสะกดได้แม่นยำ อีกอย่างหนึ่งก็ทำให้มีโอกาสได้เห็นคำอื่นๆ ที่เราไม่ตั้งใจดูไปพร้อมกันด้วย และที่ดีที่สุด คือ เมื่อจำยังไม่ได้ก็ต้องพลิกดูบ่อยๆ ยิ่งพลิกบ่อยเท่าไรก็ยิ่งมีประโยชน์แก่เราเท่านั้น ทั้งยังไม่มีโอกาสมาต่อว่าเราเหมือนไปถามครู ซึ่งถ้าบังเอิญไปถามคำที่เคยบอกมาแล้ว ครูจะต้องพูดว่า บอกที่หนึ่งแล้วไงเมื่อวันนั้น เราก็ได้แต่พิมพ์ว่า เสียใจ ไม่รู้ว่าเสียใจกะใคร แต่ยังคงอยู่หนอยที่ครูที่นี้เขาใจดีทั้งนั้น ไม่เห็นคุณนักเรียนสักที คงจะเป็นด้วยนักเรียนเขาก็ดีด้วย แต่ละคนขยันหมั่นเรียน บางวันทั้งที่นำไปเรียนตั้งแต่ ๖ โมงครึ่ง (เช้า) เพราะต้องเข้าเรียน ๗.๐๐ น. เขาก็ยังมาก่อนแล้ว แม้พวกนักเรียนชั้นเล็ก ๆ ก็ยังท่องหนังสือกันเสียงดังขรม-ดมดทั้งตอนเช้าตอนกลางคืน ทั้งที่ขณะนี้เพิ่งจะดันปัดันหอม ยังไม่ถึงเวลาสอบ

โล่งจริงๆ เลย เพราะฉะนั้นชีวิตนักเรียน ถ้าขยันเรียนแล้ว ลำบากทั้งนั้นไม่ว่าใคร ที่ไหน

พูดถึงเรื่องความประพฤติแล้ว เห็นเขาเรียบร้อยดี แต่ส่วนท่าทางที่ถ้าเป็นนักเรียนบ้านเรา เราต้องว่าไม่เรียบร้อยนั้น เขาไม่ถือว่าไม่เรียบร้อย ฉะนั้นเราจะเอาเรื่องนั้นมาพิจารณาไม่ได้ สำหรับนักเรียนไทยนั้นประพฤติอย่างที่เรายู่ที่บ้าน มีการไหว้ครูเวลาพบ เวลาลา เวลาเลิกเรียน เวลาส่งของให้ สงสัยว่าครูจะเข้าใจหรือไม่ว่าเราทำการเคารพ ด้วยความเคารพนับถือว่าเป็นครูอาจารย์ ทั้งนี้เพราะคนที่นี่ไม่ไหว้กัน เขาจะไหว้กันก็แต่พระเท่านั้น นอกจากถึงเวลาเข้าพรรษาผู้อ่อนอาวุโสจึงจะนำเทียนไขมากราบไหว้ผู้สูงอายุ และมอบไว้ให้ ถ้าเป็นญาติผู้ใหญ่ พ่อแม่ ครู อาจารย์ บางทีเขาก็มีกล้วยมะพร้าวและข้าวของเครื่องใช้อย่างอื่นมามอบให้เป็นการเคารพและระลึกถึงบุญคุณ ส่วนผู้ใหญ่เมื่อรับเคารพแล้ว ก็มักจะให้เงินทองและให้ศีลให้พร ดอว์ซอชินเจ้าของบ้านที่นำพักอยู่ด้วยพาเข้าไปคารวะท่านผู้ใหญ่คนหนึ่งเมื่อตอนเช้าพรรษานี้ ท่านให้พรยืดยาวฟังไม่เข้าใจสักคำว่าพูดว่าอะไร เพราะพูดพม่าปนบาลีและเป็นบาลีที่ออกเสียงอย่างพม่าด้วย

ถ้าจะว่าถึงเรื่องการเคารพผู้ใหญ่แล้ว พม่าและมอญยังถือกันเคร่งครัด ผู้สูงอายุในบ้านจะต้องได้รับการปรนนิบัติเป็นอย่างดี เช่น จะต้องได้รับประทานอาหารก่อน เสร็จแล้วจึงจะถึงผู้มีอายุรอง ๆ ลงไป แต่น่าแปลกที่เวลาทำงาน มีการกินเลี้ยง หรือแม้แต่พวกนักเรียนไปเที่ยวปิกนิกกัน เขาจะต้องจัดให้ผู้ชายกินก่อน ซึ่งดูแล้วไม่ผิดกับธรรมเนียมอินเดีย ที่ยกผู้ชายเป็นสัตว์ประเสริฐกว่าผู้หญิง จนกระทั่งเหล่าผู้ชายทั้งหลาย กินเสร็จสะบัดมือไปแล้ว พวกผู้หญิงจึงจะมาเก็บด้วยเก็บขาม และจัดที่ของคนกิน แต่ส่วนนั้นนั้น เขาถือเป็นแขกพิเศษ จึงได้กินพร้อมพวกผู้ชาย เลยได้กลายเป็นสัตว์ประเสริฐไปกับเขาด้วย ว่าที่จริงตั้งแต่มาถึงที่นี่ ก็นับว่าได้ความเป็นพิเศษอยู่ตลอดเวลา เช่น เรียนก็ไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน ขณะนี้นักเรียนพม่าได้ Free Education เรียนไม่ต้องเสียเงิน (ซึ่งไม่ต้องเสียเลยจริงๆ) นักเรียนในวิทยาลัย เสียค่าสมัครจัดเดียว (= ๒.๐๐ บาท ตามอัตราตลาดมืด ส่วนอัตราราชการเท่ากับ ๔ บาทกว่า) และเสียค่า

Student Union อีก ๓ จัด รวมเป็น ๔ จัด แต่สำหรับน้านั้น นอกจากจะได้ Free Education แล้ว ยังไม่ต้องเสียค่าดังกล่าวนั้นอีกด้วย ชำยังมีโอกาสได้เรียนมากกว่านักเรียนอื่นๆ เสียอีก เขาเรียนภาษามอญกันวันละชั่วโมง น่าได้เรียนถึงวันละ ๓ ชั่วโมง ซึ่งน่าขอบคุณวิทยาลัยและอาจารย์ผู้สอนเป็นอย่างยิ่ง ส่วนนักเรียนอื่นๆ ก็น่าชมและขอบคุณที่เขาให้ความเอื้อเฟื้อตามแต่จะขอร้องด้วยความเต็มอกเต็มใจ ทั้งยังให้ความเกรงใจในฐานะที่เป็นผู้ใหญ่กว่าเขา ทั้งในภาษาพม่าและมอญ มีคำที่มีความหมายตรงกับคำ เกรงใจ ของเราด้วย คือ มอญใช้พญาจืด พม่าใช้อาหน้า แต่เขาจะใช้ในความหมายหลายสถาน อย่างที่เราใช้หรือไม่ ไม่ทราบ เรื่องนี้น่าอดขอบคุณพ่อแม่ปู่ย่าตายายเราไม่ได้ ที่คิดคำนึง และสั่งสอนเราให้ใช้และเข้าใจความหมายนี้ ดูเหมือนว่าท่านจะเจตนาสอนเราไว้สำหรับจะให้อยู่กับคนอื่นได้ด้วยดีเท่านั้น และก็ได้ผลดีจริงๆ ด้วย ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนไม่มีใครรังเกียจ

ที่น่านักชมนักเรียนของเขอย่างหนึ่งก็คือ ความรู้ทางพุทธศาสนาของเขาแน่นดีมาก ไม่ว่าอาจารย์จะถามว่า กายกรรม ๓ มีอะไรบ้าง วิกรรม ๔ มีอะไร เขาเป็นต้องตอบได้ทั้งนั้น ทั้งสำนวนต่างๆ ในอรรถกถาเขาก็จำกันได้ขึ้นใจ ซึ่งทำให้การเรียนวรรณคดีของเขาซาบซึ้งยิ่งขึ้น ด้วยว่าบทประพันธ์ของเขาแต่ละบทมักจะอ้างอิงและแทรกข้อธรรมะเปรียบเทียบไว้ทั้งนั้น แต่ว่าการซาบซึ้งในวรรณคดี ไม่ว่าภาษาไหน ไม่วิชาของง่ายนะด้อย ยิ่งเป็นภาษาที่ไม่ใช่ภาษากำเนิดของเรา เราจะต้องถ่ายทอดความหมายและความคิดของเขามาเป็นภาษาของเราอีกทีหนึ่งนั้น ยิ่งลำบากมากขึ้น ทั้งยังไม่แน่ว่าเราจะได้ความหมายลึกซึ้งเท่าผู้เป็นเจ้าของภาษาเขา ทั้งนี้เพราะวรรณคดีของแต่ละชาติ แต่ละภาษา กวีท่านไม่ค่อยได้ใช้ภาษาอย่างที่คนธรรมดาอย่างเราๆ ท่านๆ ใช้กัน นั้นประการหนึ่งละ อีกประการหนึ่งก็คือ เราจะต้องเข้าใจความคิดอ่าน ความนิยมเชื่อถือ จนกระทั่งเขาผูกเป็นสำนวนหรือภาษิตขึ้นด้วย มิฉะนั้นแล้วคงจะไม่มีทางเข้าใจหรือเข้าใจให้ซาบซึ้งได้เลย เช่นที่เขาว่า มัวสนา (ที่นั่งเดียว) หรือมัวจ้อง (เตียงเดียว) หากเขาไม่บอกว่า เขาใช้ในความหมายว่า แต่งงาน นาก็คงเดาไม่ถูก หรือที่

กล่าวไว้ในราชาธิราช ตอนสมิงพระราม (เขาเรียกเบญญ์เยฐะแรม) ขอดะกร้า และขอ เพื่อจะเกี่ยวหัวกามมนี ตัดใส่ตะกร้ามาถวายพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องนั้น มีความกล่าวต่อไปว่า พวกพม่าพากันหัวเราะเยาะแล้วพูดว่า กลาหะเกอะเปะตาย กลายปะนาว (เปะตาย คือ กระต่าย ปะนาว คือ มะนาว) ซึ่งถ้าแปลเป็นไทยก็ต้องว่า ยังไม่ทันได้กระต่าย ไปเที่ยวหามะนาว ฟังดูแล้วไม่เข้าใจว่ากระต่ายกับมะนาวเกี่ยวข้องกันอย่างไร เพราะนึกไม่ถึงว่า เขาจะกินเนื้อกระต่ายแล้วใช้มะนาวบีบ ความที่กล่าวนี้ จึงตรงกับคำกล่าวของเราที่ว่า ยังไม่เห็นน้ำรีบตัดกระบอก ซึ่งที่จริงความคิดเรื่องน้ำเรื่องกระบอกเขาก็มีใช้เหมือนกัน เขาว่า กลาหะเกอะเชอด้ายจปีายจดยุน

ดังนั้นต่อไปคงจะเห็นเองแล้วว่า ต้องใช้เวลาเรียนนานเพียงไรจึงจะเข้าถึงแก่นภาษาของเขาได้ และถ้าอาจารย์อธิบายเป็นภาษาที่เราเข้าใจได้ตลอด ก็ยังพอค่อยยังชั่ว แต่มีบางที่ท่านก็อธิบายเป็นมอญ บางทีก็เป็นพม่า เพราะไม่ทราบจะหาคำอะไรมาอธิบายให้ได้ความตรงกัน ถ้าตอนใดอธิบายเป็นพม่า ก็เป็นอันไม่ต้องฟัง เพราะถึงฟังก็ไม่รู้เรื่อง นอกจากเป็นคำบาลีสันสกฤตที่ออกเสียงตรงกับของเรา จึงจะค่อยเข้าใจสะดวกหน่อย แต่ถ้าเป็นคำที่เขาออกเสียงผิดกับเรา เช่น วินัย ออกเป็น วินัว อย่างนี้ก็ต้องเสียเวลาคิดอีกและบางคำคิดอยู่ตั้งหลายวัน เช่น คำ ปาวเจียของเขา ที่ตรงกับคำบูชาของเราเป็นต้น นักเรียนมอญและนักเรียนพม่า ต่างก็ลำบากไม่แพ้นักเรียนไทยหรอกด้วย วิชาภาษาพม่า ดูจะเป็นวิชาที่นักเรียนสอบตกกันปีละไม่ใช่น้อยเช่นเดียวกับพวกเรา ทั้งนี้ก็เพราะในภาษาของเขามีคำบาลีสันสกฤตปนอยู่เป็นจำนวนมาก และที่น่าสงสัยสับสนเท่าเทียมกับเราก็คือ ไวยากรณ์ของทั้งสองภาษานี้กลายเป็นไวยากรณ์บาลีไปหมด ชื่อแต่ละชื่อก็เรียกยาก จำไม่ไหว เช่น ในภาษามอญเรียกลักษณนามว่า เจตอยสังชา และสังขยาคุณศัพท์ว่า อีปะเชเนะสังชา เพราะฉะนั้นกัมหนาก็มาต่อไปเถอะใคร ๆ เขาก็ต้องท่องคำยาก ๆ ที่ไม่ใช่ภาษาของเขาทั้งนั้น ที่น่าต้องลำบากอยู่ทุกวันนี้ ก็เพราะต้องเรียนภาษาที่ไม่ใช่ของเรา และที่น่าโมโหก็คือ บางที่เราถูกหัวเราะเพราะเราไม่มีความหมายของศัพท์นั้น เช่น วันหนึ่งอาจารย์พูดถึงคำ-

ลายเมิก (เขียน ลงมฺข แปลว่าล้างหน้า) ว่ามอญส่วนมากออกเสียงเป็น ลีเมิก อาจารย์ท่านเห็นว่าไม่ควรใช้คำนี้ เพราะไปตรงกับคำดำของพม่าเข้า ฟังแค่นี้ ด้อยเองก็คงอยากจะรู้ไม่ใช่หรือว่าพม่าดำกันมีความหมายว่าอย่างไร แต่พอนำถามความหมายยังไม่ทันได้รับคำตอบ ก็ได้ยินเสียงนักเรียนฮากันครืน อาจารย์ท่านก็เลยบอกว่า รู้ไว้แต่เพียงว่าเป็นคำดำก็แล้วกัน เห็นไหมละด้อยว่าไม่รู้ภาษาของเขามันยุ่งอย่างนี้ ด้อยก็อย่ารู้เลยนะว่ามันแปลว่าอะไร เพราะเรากับพม่าก็เลิกทะเลาะกันมานานแล้ว

ก่อนจบจดหมายนี้ มีเรื่องด้อยอยากเล่าให้พวกเราฟังก็คือ มีบรรดาชาวมอญผู้ลี้ภัยมาพำนักในบ้านเมืองเรา เมื่อกลับเข้าบ้านเข้าเมืองได้ ก็ได้สรรเสริญว่าเมืองไทยสะอาดสวยงาม ผู้คนก็เรียบร้อย พุดจามีสัมมาคารวะไม่ส่งเสียงอะอะเอ็ด-ตะโร ได้ยินแล้วก็อดภาคภูมิใจไม่ได้ แต่ขณะเดียวกัน ก็อดคิดถึงสิ่งไม่ดีตรงข้ามกับที่เขาพุดไม่ได้ เพราะไม่ว่าที่ไหนต้องมีทั้งดีและไม่ดี สุดแต่ใครจะเลือกหยิบเอาอย่างใดมาพุด เพราะฉะนั้นจึงขอฝากเรื่องนี้ไว้กับเด็กๆ ผู้จะเป็นผู้รับผิดชอบในบ้านเมืองของเราต่อไปข้างหน้าด้วย ว่าเราควรจะทำสิ่งไม่ดี และรักษาสิ่งดีไว้ได้อย่างไร และขอให้เชื่อดด้วยว่า ไม่มีเวลาใดที่เราจะรัก และภาคภูมิใจในบ้านเมืองของเรา เท่ากับเวลาที่เรามาอยู่ต่างประเทศร่วมกับชนต่างชาติต่างภาษา พุดแล้วก็ออกคิดถึงบ้านเดิมประจำ สวัสดิ์ละด้อย

รักและคิดถึง

บรรจบ พันธุเมธา

ฉบับที่ ๓

๖๒ ถนนศาลาวชิ มະละແມ່ງ

๓๑ ส.ค. ๒๕๐๑

แดงด้อย หลานรัก

เวลาสามเดือนนี้ก็ออกจะเร็วอยู่นะ ขณะนี้จนใกล้เวลาที่น้ำจะต้องออกจาก

มะละแหม่งไปยังรัฐชานแล้ว ถึงที่นั่นแล้ว ไม่ทราบว่าจะมีโอกาสส่งจดหมายได้ บ่อยๆ หรือไม่ ทั้งนี้เพราะการคมนาคมในรัฐชานไม่สู้จะสะดวกเท่าที่นี้ ที่ซึ่งนำดู จากแผนที่แล้วรู้สึกว่าจะไม่ไกลจากเมืองไทยเท่าไรนัก เห็นจะอยู่ในระดับเดียวกับ พืชญโลก เพราะจากมะละแหม่งไปไม่ไกลเท่าไรนักก็ถึงมยวดี ด้านพม่าตรงข้าม กับแม่สอดของเรา คงจะเป็นด้วยอ่อนวิชาภูมิศาสตร์ น่าสำคัญคืออยู่ตลอดเวลาว่ามะละแหม่งอยู่ในระดับเดียวกับจังหวัดภาคใต้ของเรา ฝนจึงตกชุกนัก และผลหมากรากไม้ต่างๆ ก็มีคล้ายคลึงกับผลไม้ภาคใต้ เช่น มีจัมปาตะ (ขนุน ชนิดหนึ่งลูกเล็กๆ คล้ายสาเก) ลูกเงาะ มังคุด ทุเรียน และลูกเนียง เพิ่งมาได้ เห็นในแผนที่เมื่อไม่กี่วันนี้จึงได้ทราบความจริง ก็เลยอยากจะพูดถึงภูมิศาสตร์ของ เมืองมะละแหม่ง และบริเวณแถบนี้ให้ด้อยฟังบ้าง

มะละแหม่งเป็นเมืองใหญ่เป็นที่ ๓ ของพม่า รองจากย่างกุ้งและมันดะเล ตั้งอยู่ปากแม่น้ำชลวิน (เรียกเป็นภาษามอญว่า ชังโลน ซึ่งแปลว่าล้นฝั่ง) แม่น้ำชลวินเห็นจะมีต้นน้ำอยู่ในประเทศจีน ไหลผ่านรัฐชานมาออกปากอ่าวมะ- ตะบันที่มะละแหม่งนี้ เช่นเดียวกับแม่น้ำอิระวดีมาลงสู่อ่าวนี้ที่ย่างกุ้ง แต่เป็นด้วย ปากแม่น้ำอิระวดีไม่มีสันดอนทราย เรือเดินทะเลใหญ่ๆ จึงเข้าถึงเมืองได้ แต่ แม่น้ำชลวินบางแห่งตื้น ยังแลเห็นดอนทรายโผล่เป็นเกาะอยู่ตามที่ต่างๆ กลาง น้ำ โดยเฉพาะที่ตรงหน้าเมืองมะละแหม่ง มีเกาะอยู่หลายเกาะ และเกาะที่ใหญ่ ที่สุดที่เกือบจะเรียกได้ว่าเป็นเมือง เพราะมีหมู่บ้านถึง ๖๔ หมู่ นั้น คือ บะลูยูน ที่แปลว่า เกาะยักษ์ จากคำ บะลู ที่แปลว่ายักษ์ และยูน แปลว่า เกาะ ในภาษา พม่า ส่วนมอญเรียก เกาะหะมาง จากคำ ตะโก๊ะ ที่แปลว่า เกาะ คำนี้ ตรงกับเขมรที่เรียก เกาะ เช่นเดียวกัน แม่น้ำชลวินตรงหน้าเมืองมะละแหม่ง ดูกว้างขวางเว้งว่างไม่ผิดแม่น้ำพรหมบุตร เพราะฉะนั้นจึงทำสะพานข้ามแม่น้ำ ไม่ได้ ต้องอาศัยเรือกลไฟรับส่งคนโดยสาร การเดินทางด้วยรถไฟระหว่างมะละ- แหม่งกับย่างกุ้ง จึงไม่สู้จะสะดวกตรงที่ต้องลงเรือกลไฟมาขึ้นที่เมืองเมะตะมะ (เรียกตามอังกฤษว่า Mataban) เรือแล่นราว ๒๐ กว่านาทีจึงจะถึงฝั่ง และ ยังจะต้องข้ามแม่น้ำสะโดง (พม่าเรียกสิดแดง) อีกแห่งหนึ่ง ทั้งนี้เพราะสะพาน ข้ามแม่น้ำถูกระเบิดทำลายแต่ครั้งสงคราม ยังไม่ได้ซ่อม เห็นว่าไม่เป็นการ ในการที่จะต้องขนถ่ายข้าวของขึ้นรถลงเรือ ต้องฟังกุลี ทั้งที่ตัวเองก็พูดภาษา

พม่าไม่ได้ ไม่ทราบจะไปยุ่งยากแคไหนอีก จังหวะเรือบินมา เสียเวลาข้ามอ่าว
มะตะบัน ๔๕ นาทีเท่านั้น ก็ถึงเมือง

ตัวเมืองมะละแหม่งนี้ออกจะคับแคบ เพราะมีแม่น้ำอยู่หน้าเมือง และมี
ภูเขาอยู่หลังเมือง การขยับขยายจึงออกจะลำบาก ต้องขยายออกทางด้านข้างๆ
เวลาขึ้นอยู่บนเขาจะแลเห็นได้ถนัดว่าบริเวณเมืองช่างจำกัด แต่ว่าพลเมืองคงมี
ไม่มากนัก บ้านเรือนจึงไม่อัดแออัดสักเท่าไร ยังมีสนามที่ว่างอีกหลายแห่ง ซึ่งเป็นที่
สำราญของเด็กๆ ยิงนก และที่ในบริเวณตัวเมืองยังสูงๆ ต่ำๆ บ้านบางแห่งก็ปลูก
อยู่บนเนิน ไม่ผิดกับเมืองบนภูเขา ถ้าหากภูเขาสูงกว่านี้สักหน่อย มะละแหม่ง
คงจะเป็นเมืองตากอากาศในฤดูร้อนได้ดีแห่งหนึ่ง แต่จะอย่างไรก็ตาม มะละ-
แหม่งก็ยังเป็นที่น่าอยู่ที่ค่าครองชีพถูก ค่ารถสามล้อเขาคิดเป็นคนๆ คนละ ๑๕
เปี้ยะก็ไปได้ไกลๆ นอกจากจะเป็นที่ชัน เขาจึงคิดเป็น ๒๐ เปี้ยะ เห็นแล้วก็ออก
สงสารคนถีบสามล้อที่ต้องถีบเหน็ดเหนื่อย ดากแดด ดากฝน แต่ได้เงินเพียงไม่
เท่าไร น้ำเองก็ไม่ค่อยได้ช่วยเหลือเขาเท่าใดนัก เพราะไม่ค่อยได้ไปไหนไกลๆ
และถ้าฝนตกแล้วละก็ เดินไปยังจะเปียกน้อยกว่า ทั้งนี้เพราะรถสามล้อที่เขาเรียก
ซิกา หรือ ไทรเซอร์ นี้ ไม่มีประทุน เขาทำที่นั่งหันหลังชนกันและคลุมผ้าพลาสติก
ไว้เวลาฝนตก คนโดยสารจะนั่งเขาจึงจะเปิด และคนโดยสารต้องกางร่มเอาเอง
และใช้ว่าร่มจะช่วยกันอะไรได้ ช้ายังจะทำเกะกะเกี่ยวโน่นเกี่ยวนี้ โดยเฉพาะ
เวลารถสวนกัน และยังจะต้องเสียมือที่จะใช้ถือของ และจับชายผ้าขึ้นไปอีกมือ
หนึ่งด้วย

ส่วนข้าวของอาหารการกินก็ถูก ไม่ว่าจะเป็นคิดอัตราตลาดมืดหรือตลาดสว่าง
ก็ถูกกว่าบ้านเราทั้งนั้น ยกตัวอย่างเช่น ขนมะของเขาราคาขึ้นละ ๕ เปี้ยะเท่านั้น
ถ้าเป็นของบ้านเราต้องเป็น ๕๐ ถ้าอย่างดี หากเป็นอย่างเลวก็ ๒๕ ด้อยคงอยาก
รู้ว่าเขากินขนมอะไรกันบ้าง เรื่องนี้น้ำพองจะบอกได้ เพราะสอดส่องหาอยู่ทุกวัน
จนเป็นที่รู้กันว่า คนไทยชอบกินขนมเป็นที่สุด ที่ซื้อเสมอเห็นจะเป็นกล้วยแขก
เขาทอดสองชั้นคู่ คู่หนึ่งก็ ๕ เปี้ยะ นอกจากกล้วยแขกที่น้ำจะเรียก กล้วยพม่า
เพราะพม่าทอดแล้ว ก็ยังมีของต่าง ๆ ทอด คือ กุ้งทอด อย่างที่เราเรียกทอดมัน
กุ้ง น้ำเต้าหู้แช่แข็งทอด หอมทอด มันทอด ตลอดจนไปถึงถั่วงอกทอด ของทอดๆ
เหล่านี้พม่าเรียก จ่อ นอกจากนี้ก็ยังมีขนมชั้นสีจูดาด พม่าเขาเรียก ทัดตยา

ซึ่งหมายความว่าขนมร้อยชั้นแน่ะ และขนมเปียกปูนสีม่วง ขนมตาล ขนมถ้วยฟู ซึ่งมอญเรียก กวายปะงาน (ปะงาน แปลว่าถ้วย) ขนมเหล่านี้ทั้งขนมด้วง ขนมขี้หนู และข้าวต้มจิ้มมะพร้าวที่มอญเรียก ขะโลม กินกับมะพร้าวทั้งนั้น แต่ว่าคนขายจะลืมน้ำตาลหรืออย่างไร ไม่ว่ากินชนิดใดล้วนแต่ไม่สู้จะมีรสหวานเสียทั้งนั้น หากเป็นขนมที่ชาวบ้านเขาทำค้อยคิขึ้น แต่กระนั้นก็รู้สึกว่าเขาจะกินน้ำตาลไม่เป็นกันทีเดียวแหละ เมื่อตอนเข้าพรรษา ทุกบ้านเขาต่างจะทำขนมไปถวายพระและแจกกันและกัน น้ำเลยได้มีโอกาสทดสอบฝีมือผู้ทำไปด้วย เพราะมีคนเอาขนมมาให้เจ้าของบ้านมากมาย ที่เขานิยมทำแจกกันเห็นจะมีขนมประเภทกวน เป็นข้าวฟ่างกวนบ้าง สาคุกวนบ้าง แล้วก็เป้งมันกวนใส่ถั่วและมะพร้าว รสชาติคล้ายขนมหัวผักกาด ด้อยคงจะไม่เคยลอง เพราะเขาไม่ค่อยทำขายตามตลาด ขนมเหล่านี้เรียกชื่อตามภาษาฮินดีว่า ฮะลว (ขนมฮะลวของเราจะได้ชื่อจากนี้หรือไม่ทราบ) แต่ขนมที่ทำจำเพาะฤดูเข้าพรรษา และที่เก็บไว้ได้นานที่สุดก็คือขนมเทียนไส้มะพร้าว เขาห่อด้วยใบตอง รูปร่างอย่างเดียวกับของเรามอญเรียก กวายกุวี แปลว่าขนมห่อๆ เท่าที่เล่ามานี้ด้อยคงจะเห็นแล้วว่า ขนมเหล่านี้คล้ายคลึงกับของไทยเราทั้งนั้น จนพูดไม่ถูกว่าใครเป็นเจ้าของกันแน่หรือจะต่างคนต่างคิด หรือเขาจะได้แบบอย่างจากเราไป แต่อย่างหนึ่งที่รู้แน่ๆ ว่าพม่าต้องได้จากเราไปแน่นอน เพราะไม่มีคำแปลในภาษาพม่าก็คือ ลอดช่อง น้ำตาลแลเห็นเขาขาย ก็ถามว่าขายอะไร แม่ค้าเขาตอบว่า ลือกช่อง ตามเสียงพม่าที่ออกเสียงแม่กดเป็นแม่กก แต่ไม่เต็มเสียงนัก ไม่ได้ลองฝีมือเขา แต่เชื่อว่าคงไม่สู้จะหวานนักเช่นเคย

เรื่องชื่อที่ถ่ายทอดกันไปมานั้น เป็นเรื่องน่ารู้ น่าสนใจอย่างหนึ่ง ซึ่งแสดงให้เห็นชัดถึงวิธีการออกเสียงของแต่ละภาษา ที่ทำให้ชื่อของชนต่างชาติฟังผิดเพี้ยน แม้พม่ากับมอญจะใกล้ชิดกัน ตัวหนังสือก็เป็นแบบอย่างคล้ายคลึงกัน แต่กระนั้นก็ยังออกเสียงผิดกันไปมิใช่น้อย เช่นชื่ออัคริย์พม่าในสมัยราชาธิราชที่เราเรียกว่าพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง เพราะอ่านตามมอญ จนบอกสัญชาติไม่ถูกว่าเป็นชาติอะไรกันแน่ นั่น มอญออกเสียงว่าพะรังมังกอง แท้จริงพม่าออกเสียงของเขาว่าบะยิ่นมินแกง เขาเขียนและสะกดอย่างเดียวกับมอญ แต่ว่าวิธีออกเสียงของเขา

ผิดไป คือ แม่กงออกเสียงเป็นอิน และ ร.ออกเสียงเป็น ย.ทุกคำไป เขียน
รณฺณ จึงออกเสียงว่า ยางง และบุเรงนองก็เช่นเดียวกัน เขาเรียก มะยิ-
เนา (คำมะยินี้ เขียนกรุง เขาออกเสียง พ.ภ.เป็น บ.) ส่วนมังรายกะ-
ยอฉวนั้น พม่าเรียกว่า มินเยอจัว ซึ่งมีความหมายว่า เจ้าชายผู้กล้าหาญเป็น
ที่เลื่องลือ ก. ควบ ย. ในภาษาพม่าออกเสียงเป็น จ. กะยอจึงเป็นจอ และ
พยัญชนะวรรค จ. ทุกตัวออกเสียงเป็น ช. 'เหมือนกันหมด แต่เพื่อให้รู้ว่า
เป็นชะตัวไหน เขาก็ตั้งชื่อเสียว่า ชะโหล่ง(จ.) ชะเหล่ง(ฉ.) ชะเกว(ช.)
และชะเหมียนส่วย (ฉ) ส่วนคำว่า มิน นั้น แปลว่ากษัตริย์ได้เช่นเดียวกับ
มะยิ ฉะนั้นถ้ามีโอกาส เห็นจะต้องเรียนรู้เรื่องชื่อคนสำคัญๆ ของเขา ที่เรา
มาเรียกเพี้ยนไปไบบ้าง แต่บางที่เราก็กเรียกเพี้ยนไปจนหมดทางจะสืบสาวหาที่มา
อย่างชื่อกะแคงมอระหนอง*เป็นต้น ถามใครก็ยังไม่รู้เรื่อง

ชื่อเมืองก็เช่นเดียวกัน เช่นเมืองมะละแหม่งนี้ ถ้าด้อยอ่านในราชาธิราช
จะพบชื่อเมืองมะละลำเลิง มอญเรียก มคมะเล็ม ที่แปลว่าเมืองดาเสีย ไม่ทราบ
ทำไม ส่วนพม่าเรียก มลเมียน ส่วนเกาะตะมะอันเป็นเมืองกำเนิดของมะกะโท
นั้น มอญเรียก มคตะมะ ชื่อมะกะโทเองเรียกเป็นภาษามอญว่า เมียะกะตุ เหตุ
ด้วยว่า เมื่อเล็กๆ แม่เอากะตุครอบไว้ กะตุนี้มีลักษณะเป็นเครื่องกันฝนอย่างหนึ่ง
ทำด้วยไม้ไผ่สานให้โค้งปกคลุมหัวได้ แล้วยาวลงมาจนเกือบจดขาพับ เขาसान
ตาห่างๆ สอดใบไม้แห้งไว้ข้างใน แต่ขณะนี้เขาใช้กระดาษอาบน้ำมันแทน ซึ่ง
จะช่วยกันน้ำฝนไม่ให้ซึมมาถูกตัวได้เป็นอย่างดี ส่งรูปมาให้ดูด้วย แต่คงเห็นไม่
ค่อยชัดเจน เพราะถ่ายกำลังฝนตก ถ้าฝนไม่ตกก็ไม่มีใครเขาใช้ เวลาเขาดำนา
กำลังฝนตก จะแลเห็นกะตุดำตะคุ่ม ๆ อยู่กลางนา มองดูไม่ผิดกับตักแตนตัว
ใหญ่ ๆ แต่ว่าชาวนาที่นี่เขาไม่ต้องก้มมากเท่าชาวนาบ้านเรา เพราะเขาไม่ได้ดำ
ด้วยมือ เขาใช้เหล็กยาว มีลักษณะตรงปลายคล้ายข้อม คีบต้นข้าว แล้วแทงดิน
ฝังต้นข้าวลง ดูสะดวกและรวดเร็วดี แต่เขาวางวิธีนี้ทำให้ต้นข้าวเป็นอันตราย
ได้ง่ายและได้ผลไม่ค่อยดี จริงหรือไม่ก็ไม่ทราบ แต่ที่กินอยู่ทุกวัน ๆ น้ำก็ว่าข้าว
ของเขาหวานอร่อยและมียาง และข้าวของเขาก็คงมีมากมายเหลือเกิน ราคา
จึงถูกกว่าของเราถึง ๒-๓ เท่า เมืองมะละแหม่งจึงนับได้ว่าเป็นอู่ข้าวอู่น้ำ นอก-
หมายเหตุ*มาภายหลังว่า คำนี้คือคำ ตะชินมรันอ่อง หมายถึง เจ้าแห่งเมือง
มรันอ่อง เมืองนี้แปลว่า มีชัยชนะโดยรวดเร็ว (มฺรณ = เร็ว อ่อง = มีชัยชนะ)

จากจะมีข้าวในนา มีกุ้งมีปลาในน้ำแล้วก็ยังมีส่วนยางพารา ส่วนผลไม้บางแห่ง
ยังปลูกต้นโอลิฟด้วย ไม่ทราบนำมาใช้ทำอะไร ส่วนป่าไม้นั้นก็แน่ละ เขามีเหลื่อ-
เฟือ แม้นในตัวเมืองเองก็ยังเห็นต้นสักใหญ่ๆ เขาว่ามีอายุราว ๖๐ ปี อยู่มากมาย
หลายต้น แต่ละต้นกำลังออกดอกขาวสะพรั่งน่าดู ต้นสักเหล่านี้ไม่ว่าจะอยู่ในที่
ใคร เขาถือเป็นของรัฐบาลทั้งนั้น และคงจะเป็นเพราะเขามีไม้เหลื่อใช้ ไม้ของ
เราที่ล่องน้ำแซลวินมาจากแม่ฮ่องสอน จึงยังกองอยู่พะเนินเนินที่ก เพราะขาย
ไม่ออก ค่อยคงอยากรู้ว่า ทำไมจึงต้องล่องมาตามลำน้ำแซลวินที่อยู่ในเขตพม่า
ด้วย เรื่องก็เป็นเพราะเราไม่มีทางนำไม้ในป่าออกมาสู่บ้านสู่เมืองได้ ถ้าลงทุน
ทำหนทางในป่าออกมา ก็คงจะเสียเวลาเสียเงินมากมายเกินกว่าที่จะยอมเสียภาษี
ให้แกรัฐบาลพม่าเสียกว่า ๔๐% ของราคาไม้ เจ้าของไม้จึงต้องพึ่งลำน้ำแซลวิน
อยู่ตลอดเวลา

เมืองที่อยู่ในเขตมอญนี้มีหลายเมืองด้วยกัน นอกจากมะละแหม่งแล้วก็
ยังมีทวาย ซึ่งเขาเรียกว่า หะวาย แต่เขียนเป็น ตะวาย ซึ่งแปลว่า นั่งขัดสมาธิ
คงจะเป็นเพราะมีพระพุทธรูปนั่งขัดสมาธิมีชื่อเสียงหรืออย่างไร ถ้ามดยังไม่ได้
ความ แต่พม่าเรียกว่า ตะวอย (Tavoy) ที่นี้มีชื่อเสียงเรื่องไข่มุก เขามีทั้ง
อย่างแท้และอย่างเลี้ยว ส่วนตะนาวศรีนั้น เป็นบริเวณชายฝั่งทะเล ตั้งแต่เมือง
สะเทิม (ที่มอญเขาเชื่อว่า คือ สุวรรณภูมิ) ลงไปจดวิกตอเรียปอยท์ เขากำหนด
เขตคล้ายภาค เรียกเป็นอังกฤษว่า Tenasserim ส่วนมอญเรียก ตะนังชอย
ผู้ว่าราชการภาคนี้อยู่ที่มะละแหม่ง และตามเมืองต่างๆ ก็มีรองผู้ว่าราชการภาค
ประจำอยู่

ชาวทวายดังกล่าวแล้วนั้น มีภาษาประจำถิ่นของตนต่างหากไม่เหมือนใคร
เขาว่าอีกนะแหละว่า พวกเหล่านี้ที่จริงก็คือมอญ หากแต่ก็ไม่กล้าพูดภาษามอญ
เพราะเกรงพม่าจะรู้ แต่ก็ไม่อยากพูดภาษาพม่า จึงคิดภาษาตนขึ้นใหม่คล้ายไป
ทางพม่า แต่ว่าพม่าเองก็ฟังไม่เข้าใจ เรื่องนี้แสดงว่าพม่ากับมอญมีส่วนคล้ายคลึง
กันมากจนไม่รู้ว่าเป็นใครเป็นใคร จนมีเรื่องเล่าว่า มีมอญคนหนึ่งรับราชการอยู่กับพม่า
ไม่มีพม่ารู้สึกคนว่าท่านผู้นี้เป็นมอญไม่ใช่พม่า จนกระทั่งวันหนึ่ง เกิดตกใจพลั้ง

ปากออกมาว่า โอ ยาย พม่าก็เลยรู้กำเนิดอันแท้จริง คำ โอ ยาย หรือที่บางทีก็ เป็น เอา นั้นเป็นคำอุทานติดปากของมอญที่นี่ เช่นเดียวกับคำ จ้ายจ ไซ่ ซึ่งมักใช้ในเวลาคงใจหรือแปลกใจ จ้ายจ ไซ่ สั้ง ก็คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ส่วนยายนั้นต้อยอย่าเข้าใจผิดว่า คือ แม่ของแม่ อย่างที่เราใช้กันนะ ยายของเขาแปลว่า แม่ เวลาจะใช้ที่ไร้มักคิดถึงความหมายในภาษาของเรา ไม่ได้ เพราะฉะนั้นเรื่องพูดจึงยังเป็นเรื่องยากกว่าเขียน ที่จำเป็นต้องใช้เวลาเป็นปีๆ ไม่ใช่ ๓ เดือน

เรื่องการจัดชื่อคน เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่นำพูดถึง มอญส่วนมากชื่อเป็นพม่า และการตั้งชื่อของพม่า เขาต้องตั้งให้เหมาะกับวันเกิด คือ ถ้าเกิดวันจันทร์ ให้ใช้อักษรพยัญชนะวรรค ก. และวันอังคาร ให้ใช้อักษรพยัญชนะวรรค จ. เช่นชื่อเจ้าของบ้านที่นำพักอยู่เป็น ชอร์ชิน นั้นหมายความว่าเขาเกิดวันอังคาร ดังนี้ เป็นต้น แต่คำ คอว์ ที่ใส่หน้าชื่อนั้นไม่ใช่ชื่อ เป็นคำในภาษาพม่า แปลว่า ป้า เขาใช้เป็นคำยกย่องสำหรับผู้สูงอายุ หรือผู้ทำงานการเป็นหลักฐานเช่นเดียวกับคำ อุ ที่ใส่หน้าชื่อผู้ชาย เขาแปลว่า ลุง ใช้ในลักษณะเดียวกัน เพราะฉะนั้นไม่ต้องใส่คำ มิส มิสซิส หรือมิสเตอร์เข้าไปข้างหน้าอีก แต่ถ้าหากเป็นมอญ เขามักใช้คำ นาย โดยเฉพาะสำหรับผู้ที่เคยบวชเรียนมาแล้ว ถ้ายังเป็นเด็กอยู่อย่างพวกนักเรียน ก็ใช้คำ แม่ นำหน้าชื่อ ส่วนผู้หญิงนั้นใช้ มิ ที่แปลว่า แม่ นำหน้า ส่วนมากใช้กันสำหรับผู้หญิงสาว ๆ ถ้าอายุมากแล้วก็มักใช้คำพม่าว่า คอว์ ดังกล่าวแล้ว สำหรับผู้หญิงพม่าเขาใช้คำ มะ นำหน้า หากเป็นเด็กผู้ชาย ก็ใช้คำ หม่อง และทั้งหม่องแสะมะ ใช้เรียกกันจนถึงเป็นส่วนหนึ่งของชื่อทีเดียว ถ้าหากผู้ชายโตขึ้นอีกหน่อย แต่ยังไม่เป็นที่เคารพนับถือนัก เขาใช้คำ โก ที่แปลว่า พี่ชาย นำหน้าชื่อ ฉะนั้นการจะใช้คำนำหน้าเหล่านี้จึงต้องดูบุคคลเพื่อใช้ให้ถูกต้องด้วย แต่ว่าพม่าเขาไม่มีนามสกุล สามิ ภรรยา และลูก ๆ ต่างคนต่างมีชื่อของตนไป ในเวลาประกาศข่าวแต่งงานลงหนังสือพิมพ์ จึงต้องแจ้งลงไปละเอียดว่า เป็นลูกใคร พี่ใคร น้องใคร จนบางทีแทบจะไม่รู้ว่า เจ้าน้าเจ้านายชื่ออะไร แต่ขณะนี้ดูเหมือนจะเริ่มใช้ชื่อท้ายของพ่อกันบ้างแล้ว เช่นพ่อชื่อ อุ บา หลาย ลูกสาวแทนจะเรียกตัวว่า มะ หลา หลา อย่างแต่ก่อน กลับใช้คำ หลาย ของ

ชื่อพ่อเดิมลงไปเป็น มะ หลา หลา หลาย แต่ว่าชื่อพ่อก็ซ้ำกันมากเหลือเกิน จนยากจะรู้ว่าใครเป็นใคร ส่วนชื่อที่เป็นชื่อคริสเตียน เช่นบางคนใช้ชื่อหน้า เป็น อลิซาเบธ และมีชื่อพ่อดำตามมานั้น ไม่ได้หมายความว่าเขาเป็นคริสเตียนเสมอไป แต่หมายความว่าเขาเรียนมาจากโรงเรียนฝรั่ง ซึ่งครูฝรั่งเห็นชื่อพ่มาเรียกยากนัก จึงตั้งชื่อฝรั่งให้ บางคนเมื่อออกมาแล้วก็เลิกใช้ แต่บางคนเห็นว่าฟังเข้าที่ก็ยังไม่เปลี่ยน

ส่วนชื่อเล่น ๆ นั้น มอญบางบ้านนิยมตั้งเป็นชื่อสัตว์ เช่น ญวนโจยนต์ (ญวน แปลว่า ลูต โจยนต์ แปลว่า ช้าง) ญวนเจีย (ลูกกบ) ญวนกลอ(ลูกหมา) บางคนพอมแบบบางก็เรียก ญวนกรอย (กรอย แปลว่า บาง) แต่บางทีนึกรักมาก ๆ ก็ใส่คำ อี เข้าไปข้างหน้าชื่อ เช่นเดียวกับพม่าที่เขาจะใส่ มิ ข้างหน้าชื่อ สำหรับแสดงความรักก็ได้ หรือสำหรับใช้เป็นคำค่าเวลาโกรธเกลียดก็ได้ ดอร์-ชอร์ชิน เล่าว่าพม่ามีคำหนึ่งซึ่งออกเสียงว่า ทูย ฟังความหมายแล้ว รู้สึกว่าจะเป็นคำเดียวกับ ทุย ของเรา เขาใช้ในการถ่มน้ำลายใส่กัน อันเป็นการแสดงความดูถูกดูหมิ่น สงสัยว่าเราจะได้อ่านนี้มาจากพม่าหรือพม่าจะได้จากเราตั้งแต่เวลาที่เราวิวาพาดหมางทะเลาะกันหรืออย่างไร หรือว่าจะเป็นเสียงธรรมชาติที่ต่างคนต่างมาคิดตรงกันเข้า แต่ส่วนคำ ทูย ที่เขาใช้ตั้งชื่อกันนั้น แปลว่า เป็นลูกสุดท้อง เสียงมาตรงกับคำของเราอีก ที่จริงถ้าได้เรียนรู้ภาษาพม่าก็คงจะได้พบคำอีกไม่น้อยที่ตรงกับคำไทย เพราะพม่าเองก็รับว่ามีคำไทยเข้ามาอยู่ในภาษาพม่าเป็นอันมาก แต่ว่าจะเรียนกันที่ละหลายๆ ภาษา เห็นจะไม่ได้ เพียงภาษา มอญภาษาเดียวก็ยังลำบากมากอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นถ้าผู้ใดสนใจลองมาเรียนกันดูบ้างก็จะดีทีเดียว ต้องขอจบจดหมายนี้เสียทีละดอย มีเรื่องอะไรแปลก ๆ น่ารู้จะเล่ามาให้ฟังอีก ฝากความระลึกถึงมายังดอยและน้องๆ ทุกคนด้วย สวัสดี

รักและคิดถึง

บรรจบ พันธุเมธา

ป.ล. ดอยคงอยากถามถึงคำ ทูย ของเราอีกคำหนึ่ง มอญเขาก็มี ออกเสียงว่า ทูย ใช้คู่กับ เริม เป็น เริม ทูย แปลว่า ไร่ ไร่

ตอนที่ ๒ จากรัฐชาน

ฉบับที่ ๑

เมืองนาย

๑๕ ตุลาคม ๒๕๐๑

แดงค้อย หลานรัก

นำลูกจากมะละแหม่ง มาแพวขอศรีชาน และได้มาถึงเมืองนายแล้ว ฟัง
คำว่า แพว ที่เขาแปลว่า ถึง นั้น ด้อยคงจะคิดว่า น้ำโดดแพวเดียวก็ถึงที่หมาย
ซึ่งแท้ที่จริงแล้วไม่ใช่ ต้องเดินทางจากใต้ขึ้นสู่เหนือ หนทางไกลไม่น้อยทีเดียว
น้ำต้องขึ้นเรือบินจากมะละแหม่งมาอย่างกึ่งเสียตอนหนึ่งแล้ว แล้วจึงขึ้นต่อจาก
อย่างกึ่งมาดองยี่ อันเป็นเมืองสำคัญของรัฐชาน จะเรียกว่าเมืองหลวงก็ว่าได้
มาพักอยู่ที่นี้อีก ๓-๔ วัน เขาจึงเอารถยนต์มาส่งถึงที่หมายคือ เมืองนายนี้
ซึ่งด้อยคงจะนึกไม่ออกว่าอยู่ที่ไหน ทั้งนี้เพราะเราเรียนภูมิศาสตร์พม่าก็คงเรียน
จำเพาะแต่ดินแดนอันเป็นของพม่าเท่านั้น ไม่ได้เรียนมาถึงรัฐชานด้วย
น้ำเองถ้าไม่ได้มาเห็นด้วยตนเอง ก็คงวาดภาพไม่ถูกเลยว่าจะอยู่ที่ไหน เป็นอย่างไร
เพราะฉะนั้นก่อนจะเล่าเรื่องอื่น เห็นจะต้องพูดถึงภูมิศาสตร์ของรัฐชานให้ด้อยฟัง
เสียสักหน่อยก่อน

ถ้าพูดถึงรัฐชานแล้ว ขอให้ด้อยนึกถึงภูเขาไว้ก่อน ทั้งนี้เพราะในเขตรัฐ
ชานนี้ช่างเต็มไปด้วยภูเขา ถ้ามองลงมาจากเครื่องบินจะเห็นแต่ภูเขาเขียวเป็น
พืดติดต่อกัน มียอดสูงบ้างต่ำบ้าง จนดูเหมือนว่าจะไม่มีที่ราบอยู่เลย แต่ถ้าลงมา
จากเครื่องบินแล้วจึงจะเห็นว่า ในหว่างเขาหรือที่เราเรียกว่าหุบเขานั้น พอมีที่
ราบอยู่บ้าง แต่ก็ไม่ใช่ที่ราบลุ่มอย่างบ้านเรา เป็นที่ราบลาดลงมาจากเชิงเขา อัน
มีระดับสูงพื้นน้ำทะเลเป็นพันๆ ฟุตขึ้นไป อย่างที่เมืองนายนี้สูงพื้นระดับน้ำทะเล
๓,๑๗๙ ฟุต ลักษณะพื้นที่ที่ลาดจากเชิงเขาลงมาเป็นแอ่งเหมือนกันกะทะอย่างนี้
เขาเรียกว่า ไห้ ซึ่งมักจะพูดกันติดปากว่า หลอยสูงไห้เล็ก (หลอย = คอย)
เพราะเมื่อข้ามพื้นเขา ก็จะได้มาพบห้วยอย่างที่เราเรียกว่า ขึ้นเขาลงห้วย และ

ตามห้วยเหล่านี้แหละเป็นที่อยู่ของชาวไทยใหญ่ ส่วนบนเขาเป็นที่อยู่ของชนชาวเขา ซึ่งมีมากมายหลายเผ่าด้วยกันทั้งต้องซู่ ยางลาย ยางขาว ยางดำ ยางแดง (ยางคือ กะเหรี่ยง) อีเก้อ ลีซอ ปะหล่อง และว่า พวกนี้แต่ละพวกก็มีไม่มากเท่าคนไทย แต่ถ้ารวมทุกพวกเข้าด้วยกันแล้วคนไทยมีน้อยกว่า ตามสถิติเมื่อนานมาแล้วว่า พลเมืองในรัฐชานมี ๒ ล้าน เป็นคนไทยเพียงเก้าแสนเท่านั้น และคนไทยเหล่านี้ก็ได้เป็นเจ้าบ้านผ่านเมืองปกครองดินแดนนี้มา นับตั้งแต่เมื่อ ๗๐๐ กว่าปีมาจนถึงเวลาที่ขึ้นอยู่กับอังกฤษ ในขณะนี้รัฐชานเป็นรัฐหนึ่งในสหภาพพม่า

ถ้าจะดูที่อยู่ของคนไทยแล้ว จะเห็นว่าคนไทยก็เป็นนักปีนเขาที่เก่งไม่ใช่ว่าเล่นไม่แพ้ชาวเขาเหล่านั้น เพราะถ้าไม่เก่งจริงแล้ว คงข้ามเขามาอยู่ในห้วยไม่ได้ และเมื่อก่อนที่อังกฤษจะมาตัดถนนไว้ให้ ก็คงต้องปีนเขาข้ามเขาเป็นจำนวนหลายๆ ลูกกว่าจะได้ไปมาหาสู่กัน และน่าก็ได้เห็นแล้วว่า การข้ามเขานั้นทำไม่ได้ง่ายๆ เพราะเพียงแต่นั่งรถยนต์มาตามทางที่เขาตัดไว้เรียบแล้ว ก็ยังไม่ไหว มันเมอะจะแย่ ไปคราวไหนก็คราวนั้น ด้วยว่าทางวกวนโค้งงอเป็นตัว u บ้างตัว v บ้าง และถึงทางพรหมอย่างนี้ละก็ คนขับเขาเป็นต้องขับอย่างรวดเร็ว ฉวัดเฉวียนเสียด้วย แต่แรกก็ไม่ทราบจะทำไม ในเมื่อเดี๋ยวนี้พวกได้ดินในรัฐชานก็สงบลงแล้ว แต่พออยู่ที่นี้ได้ ๖-๗ วัน จึงได้รู้ว่า ที่เขาขับเร็วก็เพราะอันตรายมันมีอยู่รอบข้าง คือเกิดมีคนมาดักจี้พ่อค้าตรงทางชันที่จะขึ้นเขา ซึ่งรถจะต้องค่อยๆ แล่น ในเส้นทางที่ห่างจากเมืองนี้ ๔๐ กว่าไมล์ ผู้โสน (= โจร) มันเชือดคอพ่อค้ากับคนขับรถตายทั้งสองคน ผู้คนพากันหวาดสะดุ้งกันไปหมด น้าละหนิงโหลจี (= ขนหัวลูก) ไปเลย แต่เขาวานี้เป็นรายแรกในแถบนี้ ซึ่งก็ได้ทำให้บ้านเมืองเย็นเป็นน้ำไปเพราะเสียค่ายผู้ตาย ที่เขาว่าเป็นคนดินน่ายม

ที่เรียกว่า เมือง นี้ ด้อยยานีกว่าเป็นเมืองใหญ่ๆ อย่างอย่างกึ่ง กรุงเทพฯ อย่างเมืองนายนีก็เหมือนกัน มีขนาดควรจะเรียกว่าอำเภอจะเหมาะกว่า ทั้งที่ในย่านรัฐชานได้แล้ว เมืองนายนีที่สำคัญแห่งหนึ่ง ซึ่งถ้าจะกล่าวตามประวัติศาสตร์เมืองนายนีมีความสำคัญอยู่ไม่น้อยในการรบโดยเฉพาะกับพม่า ส่วนในทางภูมิศาสตร์ก็เป็นชุมทางที่จะไปยัง เมืองปัน เมืองตัน เมืองหางนี้ เป็นเมืองชายแดน

ต่อกับแม่ฮ่องสอนของเรา พระนเรศวรประชวรพระยอศบณะที่ยกทัพมาเมืองหาง
หวังว่าด้อยคงจะเรียนถึงแล้ว น่าคงไม่มีโอกาสได้ไปถึงทั้งๆ ที่หนทางห่างจากที่นี่
ไปราว ๑๐๐ กว่าไมล์ แต่ก็อย่าลืมนะว่าเป็น ๑๐๐ กว่าไมล์บนภูเขา การเดินทางจึง
ไม่สู้จะสะดวกนัก และยังเกิดเหตุอย่างนี้แล้วยังไม่มีใครคิดจะพานำไปข้างไหน
ซึ่งก็นับว่าดี จะได้รักษาชีวิตไว้มาเล่าเรื่องสนุกๆ สู้กันฟังภายหลัง

ถ้าจะถามถึงดินฟ้าอากาศของภูซาง ก็ตอบได้ว่าโดยทั่วๆ ไปอากาศ
หนาวเย็นแทบทั้งปี เพราะอยู่บนเขา เช่น ดอยยี่ ส่วนที่อยู่ในห้วยใกล้เขา อา-
ากาศก็พอเย็นสบาย จะมีแปลกพิเศษก็เพียง ๒-๓ แห่งที่อากาศร้อนจัดในฤดูร้อน
คือที่สี่ป้อแห่งหนึ่ง และที่เมืองนายอีกแห่งหนึ่ง ทั้งที่ขณะนี้ก็เกือบจะสิ้นสุดฤดูร้อน
แล้ว และบางวันในตอนเช้ามีหมอกกุ่ม (=หมอกลงหนา) มองไม่เห็นอะไร ช้า
บางที่ยังตกลงมาเป็นฝนละเอียดๆ ซึ่งเขาเรียกน้ำน้าย (เรามาเรียกว่า น้ำค้าง)
แต่กระนั้น ในตอนกลางวันก็ยังร้อนอบอ้าว และแดดกล้าพอที่จะทำให้เนื้อไหม้
ได้ทีเดียว สมกับที่เขาว่า แดดไหม้ (แต่แท้ที่จริงไหม้ของเขาหมายถึงเพียง ร้อน
เท่านั้น) จะออกไปนอกบ้านเขาจึงต้องสวมกุ่มกัน กุ่มของเขามีทั้งอย่างที่เขา
ถักไม้ไผ่มาเย็บเข้าด้วยกัน และอย่างที่เขาสานด้วยไม้เป่า มีลักษณะคล้ายกุ่มเลยปัก
ใหญ่กันได้ทั้งแดดและฝน แต่น้ำแปลกที่ปีนี้ฝนแล้ง ตั้งแต่น้ำมาฝนเพิ่งตก ๒ ครั้ง
เท่านั้น เวลาฝนมาจะได้ยินเสียงฝนดังอ้ออึงมาแต่ไกล เมฆฝนลอยต่ำลงมาบัง
ภูเขามืดมิด แต่เพียงครู่เดียวก็หยุด ทำให้ไปไหนมาไหนได้สะดวก ผิดกับฝน
เมืองมะละแหม่ง ฝนตกครั้งหนึ่ง คนที่นี่เขาเรียกฝนตึกห้าหนึ่ง ไม่ว่าจะตกมาก
น้อยเพียงใด และจนฝนตกชุกลงมาแล้ว เขาก็ยังว่า ฝนม้า (= ฝนมา) ครั้นเมื่อ
น้ำเห็นฝนมาทำท่าจะตก น้ำพูดว่าฝนมา เขาก็พากันมอง เพราะเห็นว่าฝนยังไม่
ทันตก เหตุใดน้ำจึงว่าฝนมา นี่เป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงว่า แม้จะใช้คำเดียวกัน
แต่ก็หาหมายตรงกันเสียทุกความไม่

เมื่อพูดถึงดินฟ้าอากาศแล้ว ก็ต้องพูดถึงการทำมาหากินไปพร้อมกัน ซึ่งก็
พอเห็นจะเดาได้ว่า ไม่มีอะไรสำคัญไปกว่า ทำนา ทำไร่ ทำสวน ข้าวไทยมีลักษณะ
ต่างกว่าข้าวพม่าก็คือ เหนียวกว่า ส่วนรสชาตินั้นก็แล้วแต่ชอบ คนที่ไม่ชอบกิน
ข้าวเหนียวจับกันเป็นก้อน ก็คงว่าข้าวพม่าอร่อยกว่า แต่ใจน่าจะว่าข้าวไทยกินอร่อย

พิเศษ ข้าวเหนียวเขากีปลูกกันทั้งข้าวเหนียวขาว ข้าวเหนียวแดง (คล้ายข้าวเหนียวดำ แต่ไม่ดำทีเดียว) เรียกข้าวแสง และยังมีสีเทาๆ อีก เรียกข้าวเฮ่า ส่วนมากคนเมืองนี้เขาไม่ได้กินข้าวเหนียวเป็นอาหารประจำ เขากินกันเป็นครั้งคราวเหมือนอย่างกินของกินเล่นเท่านั้น สินค้าสำคัญอย่างหนึ่งของชาวไทยใหญ่ เพราะชาวไทยใหญ่ทุกคนต้องกินคือ ถั่วเน่า ถั่วเน่านี้เป็นถั่วเหลืองชนิดหนึ่ง ซึ่งเขาต้มและหมักไว้ แล้วนำมาทำเป็นแผ่นตากแห้งเก็บไว้กินได้นาน ๆ พวกชาวบ้านเขากินข้าวกับพริกกับถั่วเน่าเท่านั้น ก็อยู่ได้ ทั้งยังแข็งแรงทำงานได้หนัก ๆ โดยเฉพาะชาวไร่ ชาวนา ชาวสวนเหล่านั้น มาที่นี่แล้วจะเห็นแปลกกว่าที่บ้านเรา ก็คือคนขายของเป็นไทยทั้งนั้น โดยเฉพาะขายของสด จะมีแบกเป็นพวาก็จำเพาะขายเสื้อผ้า และของเบ็ดเตล็ดอยู่ ๒-๓ ร้าน เวลาติดตลาดนัดที่เขาเรียก วันกาต(วันตลาด) จะเห็นได้ชัด เขาปลูกกันเอง แล้วเอามาขายกันเอง ไม่ว่าจะเป็นถั่วเน่า กะหล่ำปลีทั้งหัวทั้งดอก ผักกาด มันฝรั่ง มะเขือเทศ ก็เป็นคนไทยปลูกทั้งนั้น เด้าหู้ขาวเด้าหู้เหลือง อันเป็นสินค้าสำคัญของที่นี่คนไทยก็ผูกขาด เห็นว่าทั้งเมืองมีถึง ๓๕ เจ้า ล้วนแต่เป็นคนไทยทำทั้งสิ้น และเครื่องหนึ่งเขาก็ทำได้นะ เอาหนึ่งกวางมาทำรองเท้า กระเป๋า เข็มขัด น้ำชौरองเท้า ไว้ว่าจะส่งมาให้ด้อยดูฝีมือคนไทยทำ เขาทำได้มันคงแข็งแรงทีเดียว ราคาก็ไม่แพง ๕ จี๊ด เท่านั้น แต่สิ่งที่กล่าวมานี้ ดูจะปลูกจะทำกินพอเลี้ยงตัว ไม่ได้มีมากมาย พอจะส่งออกขายต่างที่ได้ ทั้งนี้เพราะคนไทยไม่ค่อยถนัดเรื่องค้าขาย ไม่มีการโก่งราคา ไม่มีการปลอมแปลง คนซื้อจะเลือกเฟ้นเอาอย่างไรก็ตามใจ ไม่สนใจดูเสียด้วย ของที่เขาเอามาขายกันในวันกาต ก็มีนิดๆ หน่อยๆ เหมือนเด็กเล่นขายของกัน ขายหมดแล้วไม่รู้ว่าจะได้เงินมาพอกับค่าเหนื่อยหรือไม่ ดูเหมือนว่าเอาของมาขายพอไม่เสียเที่ยวมาเที่ยวตลาดเปล่า ๆ เท่านั้น ทั้งนี้เพราะถึงอย่างไรเขาก็ต้องมาตลาดกันอยู่แล้ว นอกจากจะมาเที่ยวแล้วยังมาซื้อของจำเป็นไปใช้ มี น้ำมัน เกลือ และไม้ขีดไฟ เป็นต้น

พูดถึงตรงนี้แล้ว ต้องเล่าให้ด้อยฟังถึง "วันกาต" ของชาวไทยใหญ่ เขาว่าเป็นธรรมเนียมของชาวไทยใหญ่พวกเดียวกันเท่านั้นที่มีการติดตลาดนัด ๕ วันครั้งหนึ่ง และเรียกว่า วันกาต วันกาตนี้นับว่ามีความสำคัญแก่คนแถบนี้ยิ่งนัก ทั้งนี้

เพราะเขาไม่มีตลาดประจำ และไม่มีร้านอาหารสด ร้านขายของชำ ถ้าไม่มาซื้อจากกาดที่ติดทุก ๕ วันนี้แล้ว ก็เป็นอันว่าไม่มีอะไรจะกินจะใช้ เพราะฉะนั้นวันกาดหนึ่งๆ จึงจะเห็นคนทั้งบ้านทั้งเมืองมาชุมนุมกัน ใครอยากจะพบกับใคร ก็เตรียมมาพบกันในวันกาด เพราะไม่ว่าใคร แม้จะไม่มาซื้อของ ก็ยังรู้สึกสนุกที่จะไปเที่ยวตลาด ได้เห็นคนมากหน้าหลายตา น้ำเองก็ไปกับเขาทุกกาดเหมือนกัน ได้ไปเห็นผักผลไม้ต่างๆ กันด้วยตาตนเอง มันสะดวกเข้าใจง่าย ไม่เช่นนั้นเขาอธิบายเท่าไรก็ยากไม่ออกว่า ตรงกับผักชนิดไหนของเรา และบางที่ได้รู้เห็นอะไรแปลก ๆ สมกับที่เขาว่า ไล่ลักแหลมเข้ากาด (= อยากรู้อยากเห็นไปตลาด) และด้วยเหตุที่วันกาดมีความสำคัญแก่ชาวบ้านดังกล่าวแล้วนี้ การนับวันกาดของเขาซึ่งถึงแม้จะไม่ตรงวันขึ้นแรม หรืออาทิตย์ จันทร์ อังคาร เขาก็ยังนับกันได้ถูกต้อง และเป็นที่รู้จักกัน มาได้พร้อมกันทุกนัด วิธีนับของเขาก็คือ ก่อนวันกาดวันหนึ่งเรียก วันตุ้ม หลังวันกาดเป็น วันวายกาด (=ตลาดวาย) ต่อจากวันวายกาด เป็น วันกาดเจียง ครั้นถึงวันที่สามก็เป็น วันกาดหาด แล้วก็ถึงวันตุ้มและวันกาดอีก ซึ่งเขาจะจำกันได้แม่นยำไม่ผิดพลาด

ต่อจากนี้จะอยากรู้บ้างละมังว่าเขาขายอะไรกันในตลาด เพราะฉะนั้นจะต้องพาชมเสียสักหน่อย ได้เห็นสิ่งที่เขาขายนี้แล้วเราจะรู้ชีวิตความเป็นอยู่ของเขาได้เป็นอย่างดี ก่อนอื่นต้องดูผักเขาก่อน ผักเขของเขาไม่ได้หมายถึง ผักเขียวอย่างเดียว ของทุกอย่างที่จะมาทำกับข้าวกินได้ เรียกผักเขทั้งนั้น ซึ่งรวมทั้งเนื้อหมู เนื้อวัว เนื้อควาย เนื้อแพะ ไก่ และปลา ปลาไม่มากนัก ใครมีปลามาขาย คนแย่งซื้อกันไม่นานก็หมด ปลาที่เห็น เห็นมีปลาลูก (ปลาดุก) ปากอ (ปลาช่อน) ป้าไน้ (เห็นจะเป็นปลาตะเพียน เกสัดมันขาวเป็นมันเลื่อม และมีก้างอ่อน ๆ เต็มตัว) แล้วก็ ป้าหวาง(ปลาบาง) เหมือนปลากลาย แต่ไม่มีจุดสีดำตามตัว เห็นว่าขูดเนื้อมาไลสกทำเป็นปาก้อน หรือ ป้าลึง (คำพม่า) ซึ่งคือลูกชิ้นนั่นเอง นอกจากนี้ยังมีป้าเหยียน (ปลาไหล) แล้วก็นก และที่เขาว่ากินอร่อยนักหนา ไม่ว่าใครกินแล้วต้องติดใจ ก็คือตัวต่อ แลเห็นตัวมันแล้วนึกไม่ออกว่าจะอร่อยอย่างไร เพราะดูไม่ผิดกับหนอน แต่เรื่องอย่างนี้ถ้าไม่ลองเป็นไม่มีวันรู้ น่ายังไม่มีโอกาสได้ลอง ก็เลยไม่ทราบจะอธิบายรสชาติของมันอย่างไรถูก

จะบอกได้อยู่อย่างเดียวกันคือ คนไทยกินสารพัดสัตว์ ไม่ว่าจะเป็นสัตว์อยู่บนดิน ใต้ดิน ในน้ำ บนฟ้า สัตว์สี่ขา สองขา ตลอดจนไม่มีขา กินได้ทั้งหมด สมกับที่ เขาว่าเป็นพันธุ์เสือ กินสัตว์ทุกชนิด แม้กระทั่งจิ้งหรีดเขาก็ว่ากินวิเศษนัก เขา เรียกแมงซึกไข่ น้ำ หรือน้ำเตี๋ย ได้อย่างนี้ทำให้น่าอดคิดไม่ได้ว่าที่มีเรื่องเลื่อง- ลือกันว่าคนบ้านเราอดหยากนักหนาจนถึงกับกินจิ้งหรีดกันนั้น มันจะพูดกันไป คนละเรื่องเสียแล้ว เขาคงจะไม่ได้กินจิ้งหรีดเพราะความอดหยาก คนที่นี้เขามี อาหารกินออกอุดมสมบูรณ์ มีข้าวเต็มนา มีปลาเต็มหนอง แต่เขายังเสาะแสวง หาตัวแปลกๆ กิน ทั้งนี้เพราะเขาถูกใจในรสชาติของมัน ตัวแมงไยก็อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งเขาชอบกินกัน น้ำยังไม่ทราบว่ เรามีหรือไม่ เรียกชื่อว่าอะไร

นอกจากพวกเนื้อสัตว์ ก็มีผักสารพัดชนิดอีก ส่วนมากมีเหมือนกับบ้านเรา ทั้งนั้น แต่เรียกชื่อต่างออกไป เช่น ผักบุ้ง เรียกผักกำซอ่อน กะหล่ำปลี เรียก ผักกาดปี ดอกกะหล่ำก็เรียก ผักกาดหมอก คำลิ่ง เรียก ผักแคบ ที่เรียกเหมือน กันก็มีเช่น ผักตบ ผักชี(ผักจี่) บอน (ออกเสียงหวอน) หมากปึกหม่น(ผักเขียว) หมากปึกเหลือง(ผักทอง) หมากน้ำเต้า หมากโหมบ (บวบ) ส่วนบวบเหลี่ยม นั้นเรียก หมากน้อยสัน เพราะมีสันไม่เรียบถ้าเป็นอย่างเปลือกเลี่ยนไม่มีขนเรียก หมากน้อย เขาต้มกินทั้งเปลือกไม่ต้องปอก มะเขือส้ม(มะเขือเทศ) เป็นอาหาร สำคัญอีกอย่างหนึ่งซึ่งขาดไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นแกงจืด แกงเผ็ด แกงส้ม ต้ม ผัด เป็นใส่มะเขือส้มนี้ทุกกระบวนหมด น้ำพริกได้มาทราบคราวนี้เองในเมื่อเห็นมีมะเขือ- เทศขายเต็มตลาด และคนก็ซื้อกันเป็นร้อยๆ เป็นตะกร้าๆ เขาว่าถ้าไม่ใส่มะเขือ- เทศแล้วน้ำแกงไม่ข้น และที่สำคัญก็คือ กินไม่หวาน หวานของเขาแปลว่าอร่อย ณะด้อย ไม่ได้แปลว่าหวานอย่างน้ำตาล ถ้าจะหมายว่าหวานเขาใช้ เข้ม(เสียง ช น้มี จ ปนนิดหน่อย เวลาออกเสียงเขาว่าต้องใช้ปลายลิ้นดันฟันล่าง) และ เข้ม คือคำเดียวกับเค็มของเรา ถ้าจะหมายถึงเค็มเขาก็ใช้ เข้ม คำเดียวกันนี้ ซึ่งทำให้ห่อค้งไม่ได้ เมื่อได้ยินคำเข้มของเขา ไม่ทราบว่าเขาจะหมายว่า หวาน หรือเค็มต้องคอยดูเอาเอง

หมดธุระเรื่องกับข้าวแล้วก็มาถึงดอกไม้ คนที่นี้ถือเป็นของจำเป็นขาดไม่ได้ทีเดียวที่จะต้องมียอดอกไม้หน้าพระให้สวยงาม ดอกไม้ที่ออกในฤดูนี้ก็มี หมอก-กันตะหมา เป็นดอกไม้ฝรั่งประเภทหนึ่งกลีบคล้ายบานชื่น แต่บางกว่าจนดูเหมือนจะเหี่ยวอยู่ตลอดเวลา มีสีขาว สีส้มพูนกับส้มม่วงแก่ ส่วนดอกซ้อนกลั่นก็มีขาย บางวัน เรียกหมอกนางขึ้น แต่เขาไม่นิยมกันนัก ดอกทานตะวันที่เราเรียก หมอก-ก่างวัน(พระอาทิตย์) นั้น เขาเอาแต่ดอกแห้งๆ มาขาย ถ้าไม่รู้มาก่อนก็คงจะแปลกใจว่า เขาซื้อเอาไปทำอะไรกัน น้ำได้เคยลองดูแล้วจึงรู้ว่า เมื่อดอกทาน-ตะวันนั้นกินมันไม่ผิดเม็ดแต่งโม ส่วนที่เขาเรียก หมอกสะปี นั้น น้ำไม่เห็นมันเป็น ดอกไม้ที่ตรงไหน เห็นมีแต่ใบอะไรก็ไม่ทราบ คล้ายใบทองกลางอ่อนๆ มัดไว้เป็น ก่ำ ๆ เขาถือเป็นดอกไม้มงคล ซึ่งจำเป็นต้องประดับที่บูชาเสมอ อีกอย่างหนึ่ง ที่แปลกก็คือ น้ำเห็นมีสายบัวขายในตลาดก็ถามเขาว่า เขาเอาไปทำอะไรกัน อยากจะทราบว่าเขากินเหมือนเราไหม แต่เขากลับถามว่า ก้านไหว(สายบัว)นั้นกิน ได้ด้วยหรือ เขาไม่รู้กันเลย ที่เขาขายในตลาดนั้น สำหรับคนซื้อไปบูชาพระ ไม่ให้เอาไปกิน น้ำไม่ทราบว่า เขาได้ประโยชน์อะไรจากการเอาดอกบัวสายหลายๆ ไปบูชาพระ แต่ถ้าเวลานั้นบานก็คงจะสวยทีเดียว เพราะบัวของเขาเป็นสีขาว อย่างที่เราเรียกว่า นิโลบล ทั้งนี้ ส่วนดอกเบญจมาศที่เขาเรียก หมอกซ้อนกึ่ง ก็กำลังมีขายเต็มตลาด

นอกจากเรื่องเหล่านี้แล้ว ก็มาถึงเสื้อผ้าและเครื่องใช้ ไม่ว่าใครมีอะไรก็นำมาขายกันได้ไม่มีจำกัด ตั้งแต่โต๊ะ ม้านั่งกินข้าว มีดพรา หม้อไห ไปจนถึงนอน หมอนมุ้ง ยา และหนังสือ น้ำซื้อหนังสือขานไว้หลายเล่ม ถ้าเขาไม่เอามาขาย ตามกาตอย่างนี้ก็ไม่ทราบว่าจะไปซื้อได้ที่ไหน เครื่องเพชร พลอย เงินทอง ก็มีขายในกาตนี้ด้วย พวกพลอยส่วนมากเป็นพลอยเมืองกุด ที่พม่าเรียก โมกอก (Mokauk) พุดถึงพลอยที่นี้แล้ว ต้องรู้ไว้ด้วยว่ามาจากเมืองกุดเป็นส่วนใหญ่ รวมทั้งทับทิม นิล และหยก น้ำอดแปลกใจไม่ได้ว่า เหตุใดคนไทยจึงรู้จักว่าทับทิม คิมิที่มะละแหม่ง ซึ่งที่มะละแหม่งไม่มีพอพลอยที่ไหนสักแห่ง ถ้าจะมีทับทิมขายในตลาด ก็เหมือนกับมีทองขายในกรุงเทพฯ มากมาย ทั้งที่เราก็มองไม่เห็นมีพอทองใหญ่ๆ อย่างที่อื่นเขา เรื่องอย่างนี้ทำอย่างไรเราจึงจะมีโอกาสรู้อะไรจริงๆ รู้ให้แน่ๆ

นอน ๆ ให้ทันกับเวลาและเหตุการณ์ ไม่ใช่ใครเขารู้กันไปจนหมดแล้ว เราก็
ไม่ได้รู้ และบางทีสิ่งที่ไม่เห็นจะน่ารู้ก็กลับไปรู้ ส่วนที่นาารู้กลับไม่รู้ซ้ำยังไม่มีใครคิด
จะพูดถึงกันเสียอีกด้วย อย่างเช่นที่เขาว่าไว้ในประวัติศาสตร์พม่าว่า มะกะโทเป็น
ชาวไทยใหญ่ ไม่ใช่มอญ อย่างนี้เป็นต้น น่าไม่เคยได้ยินใครพูดถึงมาก่อนเลย

พอจ่ายของเหน็ดเหนื่อยทั่วกันแล้ว ต่างก็หันเข้าหาร้านอาหาร ซึ่งไม่เห็น
จะมีอะไรแปลกๆ กิน มีแต่เต้าหู้ทอด ข้าวซอย (บะหมี่) และข้าวเส้น (ก๋วย-
เตี๋ยว) เนื้อส้ม หนึ่งพอง หลายต่อหลายเจ้า ข้าวซอยไทยไม่เหมือนที่เจ๊กขายคือ
เขาใช้บะหมี่ลวกใส่กุ้งแห้งป่น ถั่วป่น น้ำมัน น้ำมันมะขาม น้ำปลา พริก ใส่ น้ำ
ซุปลงไปหน่อยหนึ่ง เหมือนบะหมี่แห้ง แต่ต้องมีน้ำซุปลูให้กินต่างหากอีกชามหนึ่ง
ราคาชามละหมาดหนึ่ง เท่ากับบาทหนึ่งของเร ซึ่งนับว่าแพงโขอยู่ เพราะไม่มี
หมูมีเนื้ออย่างใดเลย เนื้อสัมนั้นก็เหมือนกับแฮมสด ยังเห็นข้าวเป็นเม็ด ๆ
คนขายเอาน้ำมันรด แล้วปั้นเป็นก้อนและแผ่เป็นแผ่นบางๆ ราดน้ำมัน กินกับ
หอมเจียว กระเทียมเจียว พริก และใบหอม บางคนก็ซื้อหนึ่งพอง ซึ่งคือหนึ่งวัว
ตากแห้งทอดมากินแกล้มด้วย ส่วนขนมเขาเรียกข้าวมัน(ข้าวปุ้น คือแป้ง) นั้น
ก็เห็นมีแต่ ข้าวมันปาด (กินคล้ายขนมเป็ญ) ข้าวเม็ดย่าง (ข้าวตังนึ่งเส็ด แต่
ไม่หยอดน้ำตาล) ข้าวแค้น (ข้าวเกรียบ) ข้าวต้ม(ข้าวต้มจิ้มมะพร้าว) ข้าวมัน-
ซ็อก (ขนมห่อ) ข้าวมันจืด (ขนมกรวยทำคล้ายขนมถ้วยฟูเจ๊ก) แล้วก็หะละ-
หว่า คล้ายขนมหม้อแกงคือ ปิ้งไฟแต่ทำด้วยแป้งกับน้ำมัน เขาเรียกชื่อตามภาษา
ฮินดีที่ว่า ฮะลว ข้าวมันลอคชอง(ลอคชอง) ก็มีทำขาย น่าไม่ได้ลองสักอย่าง
เพราะไม่น่าสนใจ

ก่อนจะจบจดหมายนี้ อยากจะพูดถึงการช่างฝีมือหัตถกรรมอย่างหนึ่งของ
เมืองนายที่ไม่แต่จะมีชื่อเสียงไปทั่วพม่าแล้ว ยังแพร่หลายไปยังต่างประเทศด้วย
นั่นก็คือการสลักไม้เป็นตุ๊กตารูปคนเผ่าต่างๆ ในรัฐชานนี้ ที่สโมสรปรัยาก็มีชุด
หนึ่ง ส่งชื่อไปจากที่นี่ ด้อยอยากเห็นก็ไปดูได้ น่าได้ไปรู้จักนายช่างผู้สามารถนี้
แล้ว ได้มีรูปติดต่อกับหลายประการ จึงได้ว่า หม่องยูนผู้ถืออาชีพทางเฮ็ดช่างกัน
(ทำตุ๊กตา) เป็นอาชีพนั้น ไม่ได้สามารถแต่ในทางแกะไม้เป็นตุ๊กตาเผ่าต่าง ๆ
แต่อย่างเดียว แต่หม่องยูนยังมีความสามารถในกิจการช่างต่าง ๆ สารพัดอย่าง

ถ่ายรูป ล้างรูปอัดรูปก็ได้ ซึ่งน้ำก็ได้อาศัยให้ล้างและอัดให้ ไม่เช่นนั้นก็ต้อง
ส่งไปที่ตองยี เพราะที่นี่ไม่มีร้านถ่ายรูปอัดรูป แก่นาฬิกา ปากกาก็ได้ และอีก
อย่างหนึ่งก็คือ คัดเลือกผู้ชาย เห็นว่าหม่องยูนก็ทำได้ดีไม่แพ้ชาวอาซีอื่นๆ
แต่ที่ถูกต้องมากที่สุดก็คือ การแกะพระ หม่องยูนสามารถแกะหน้าเล็กขนาดเท่า
หัวไม้ขีดไฟให้เห็นส่วนละเอียดใบหน้าได้อย่างประณีตชัดเจน ฝีมือหม่องยูนเป็น
ที่รู้จักทั่วไป จึงนับได้ว่าเป็นเพชรน้ำหนึ่งของเมืองนาย และแม้ว่าจะมีรายได้ดี
เพราะสินค้าของหม่องยูนเป็นที่ต้องการ แต่ความเป็นอยู่ของหม่องยูนก็เป็นเช่น
เดียวกับคนไทยทั่ว ๆ ไปที่นี่ คืออยู่อย่างง่าย ๆ ไม่โอ้อวด และลักษณะเด่นอย่าง
หนึ่งของหม่องยูน ซึ่งเขารู้กันก็คือ เป็นคนเลือดกัม ซึ่งเขาหมายคล้ายลมตีลม-
ร้าย ถ้าลมตีถูกใจจะเป็นทำให้เป็นอย่างดี จะต้องการรวดเร็วอย่างไรก็ได้ แต่ถ้า
ลมไม่ดี บอกว่าทำไมไม่เป็นเลยทีเดียว น้าวาลักษณะนี้เห็นจะเป็นลักษณะของคน
ไทยส่วนมากด้วย

สวัสดิ์ละนะต้อย น้ายังมีเรื่องจะเล่าให้ฟังอีกมาก ถ้าว่างจะเขียนมาอีก
หวังว่าต้อยและน้องๆ คงจะอยู่ดี กินหวาน ส่วนน้าสบายดี

รักและคิดถึง

บรรจบ พันธุเมธา

ฉบับที่ ๒

เมืองนาย

๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑

แคงต้อย หลานรัก

ชะตานากับโรงเรียนเห็นจะไม่แคล้วกันไปได้เลยตลอดชีวิต มาถึงที่เมือง
นายนี้ ก็ต้องไปโรงเรียนอีก ทั้งนี้เพราะที่โรงเรียนมัธยมประจำเมืองนายนี้มีสอน
ภาษาขานด้วย น้าก็เลยมีเรื่องเล่าให้ต้อยฟังอีก ส่วนจะแปลกแค่ไหนหรือนั่น
ต้อยพิจารณาเอาเอง เพราะฉันเชื่อว่าโรงเรียนแล้ว ก็มีครู มีนักเรียน มีเสียง

ระฆังเหมือนกันทุกแห่งหน จะแปลกก็ตรงที่โรงเรียนเมืองนายเกิดมามีนักเรียนต่างประเทศตัวใหญ่เบือเรอมานั่งเรียนร่วมกับลูกอ่อนจีน ๒-๓-๔ ซึ่งมีอายุเฉลี่ยไม่เกิน ๑๐ ขวบ วันแรกมาเข้าเรียนกับเขา ลูกอ่อนทั้งชายหญิงแกว่งตามดูกัน ด้วยเห็นเป็นของแปลกประหลาด จนน้ำแทบจะเลิกไม่ไปโรงเรียนเอาอีกเลย

ต่อยกกำลังจะถามว่า เหตุใดจึงถูกลดชั้นมาเรียนกับนักเรียนชั้นเล็กๆ ถ้าเทียบกับของเราก็เท่ากับประถม ๒-๓-๔ ในเมื่อเรียนภาษามอญได้เรียนถึงชั้นมหาวิทยาลัย คือ Intermediate ดังที่เล่าให้ฟังเมื่อครั้งก่อน (ซึ่งบางคนยังบอกว่า ระดับเขาสูงกว่าเตรียมอุดมของเรา ควรเทียบได้เท่ากับอนุปริญญา แต่น้ำยังไม่ยอมเทียบให้ เพราะเนื้อหาวิชาที่เรียนมันยังไม่เท่ากัน) ทั้งนี้ก็เพราะว่าในรัฐชานยังไม่มีวิทยาลัย (จะมีปีหน้า) การสอนภาษาชานนั้นก็ไม่มีบังคับ โรงเรียนใดอยากสอนก็สอนได้ หรือจะสอนถึงชั้นใดก็ได้ หรือจะไม่สอนเลยก็ได้ อย่างที่เมืองห้วยไม่มีสอนเลย แต่ที่เมืองปิ่นมีสอนถึงชั้น ๗ ส่วนที่สี่ป้อมมีสอนถึงชั้น ๖ และที่เมืองนาย แต่ก่อนก็สอนถึงชั้น ๗ แต่เดี๋ยวนี้มีสอนถึงชั้น ๔ เท่านั้น ทางโรงเรียนก็เลยจัดให้น้ำได้เรียนทั้ง ๓ ชั้น ทุกวัน วันละ ๓ ชั่วโมง เวลาละ ๔๕ นาที ถ้าจะพูดถึงความรู้ที่จะได้จากการเรียนคราวละ ๔๕ นาทีแล้ว ก็ดูเหมือนว่าจะได้น้อยเต็มที แต่น้ำก็ยังยินดีที่จะมาเรียน เพราะได้รู้ได้เห็นอะไรแปลก ๆ ทั้งยังสนุกด้วย ตามความรู้สึกของน้ำเอง เพราะฉะนั้นพอถึงเวลาจวนบ่ายโมงละก็น้ำเป็นไม่วีรอที่จะไปโรงเรียนเลยทีเดียว ซึ่งที่จริงไม่ต้องรีบไปก็ได้ โรงเรียนเข้าตอนบ่ายถึงบ่ายโมงครึ่ง และถึงโรงเรียนจะอยู่บนไหล่เขาก็ไม่ไกลจากบ้านนัก อยู่ที่บ้านไต่ยีนเสียงค่อยหึ่ง (ตึระฆัง) แต่ว่า กว้างๆ (ไปช้า) มันก็สบายดี ทั้งนี้เพราะการเดินขึ้นเขาเรียบ ๆ นั้นมันเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าเพียงไร ด้อยเป็นเด็กคงไม่รู้สึกรู้สาง บางทีนั่งพักตั้งครึ่งค่อนชั่วโมงยังไม่หายเหนื่อย น้ำจึงเห็นว่าโรงเรียนนี้ออกจะไม่เหมาะสำหรับครูแก่ๆ และนักเรียนแก่ๆ อย่างน้ำเลย และถ้าว่าเป็นที่ที่มีอากาศหนาว ก็คงไม่รู้สึกรู้สางเท่านี้ แต่ว่าดังที่เล่าแล้วว่า เมืองนายเป็นถิ่นที่มีอากาศร้อน ทั้งแดดก็กล้า เมื่อต้องออกนอกบ้านเวลาบ่ายโมง ช้ายังต้องเดินขึ้นเขาอีกด้วย จึงทุกข์ทรมานยิ่งนัก และบังเอิญน้ำเป็นคนไม่ชอบถือร่มด้วย ก็เลย

ได้วัดามินดีเต็มตัวทุกวัน พวกนักเรียนส่วนมากถ้าไม่มาร่วมก็ใส่หมวกขานที่เรียก
ก๊วย อย่างที่เล่าไว้ในครั้งก่อน แต่น่าเห็นมันใหญ่โตพิลึกพิลั่นนัก ทั้งเกาะทาง
จรรยาด้วย โดยเฉพาะเวลาสวนกันในที่แคบๆ อย่างในตลาด ต้องระวังการจรรยา
ทางหมวกเป็นสำคัญ ไม่เช่นนั้นปีกหมวกจะไปเสยคนที่ไม่ได้ใส่หมวกถึงหน้าตา
เย็น นาก็เลยไม่ได้ใช้

ถึงน้ำจะมาโรงเรียนก่อนเวลาตั้ง ๒๐ กว่านาที ก็ยังไม่ใช้คนแรกที่มาถึง
โรงเรียน นักเรียนอื่นๆ เขามากันก่อนนานแล้ว ทั้งนี้เพราะเวลาหยุดพักกินข้าว
กลางวันนั้นออกจะนานพอควร คือสำหรับนักเรียนชั้นอนุบาลที่เขาเรียก คานอ่อน
หรือเรียกเป็นภาษาพม่าว่า คานแห่ง (ชั้นเล็ก) เข้า ๘.๓๐ เลิก ๑๑.๓๐ ส่วน
ชั้นเหนือขึ้นมาเลิก ๑๒.๐๐ น. และเข้า ๑๓.๓๐ น. พร้อมกัน แม้บางคน
บ้านจะไกลออกไปมากอยู่ ก็ยังมาโรงเรียนทัน ส่วนที่อยู่ไกลจริงๆ ขนาดตั้ง ๔
ไมล์ ทั้งยังอยู่บนเขา ซึ่งเป็นพวก ไทหลอย บ้าง ยาง(กะเหรี่ยงพวกหนึ่ง ทาง
รัฐชาน ไม่เหมือนกับกะเหรี่ยงทางแถบเมะตะมะและสะเทิม) บ้าง ก็ต้องหา
ข้าวมากินกลางวันที่โรงเรียน แต่ก็ไม่มีที่คน ที่จริงการที่นักเรียนต้องกลับไปกิน
ข้าวกลางวันที่บ้านนั้น ก็ออกจะเหน็ดเหนื่อยอยู่ไม่น้อย มันน่าจะห่อข้าวมากิน
เสียที่โรงเรียน แต่เขาวัวข้าวยังไม่สุก เพราะเขาไม่ได้หุงกินกันตอนเช้า เขาหุง
สำหรับกินกันตอน ๑๑ โมง ตอนเช้าถ้าหิวก็ซื้อขนมทอด ๆ กินเอานิดๆ หน่อยๆ
ซึ่งเขาเรียก ขี้บ๊อง (ว่าเป็นคำพม่า) เป็นขี้บ๊องหมากขี้บ๊องบ้าง หมากน้ำ-
เต้าบ้าง (เอามะละกอดิบ หรือน้ำเต้าดิบหั่นเป็นชิ้นเล็กๆ ชุบแป้งทอด) ぱห่งไก่
ก็มี เรียกข้าวมันเกอหวานบ้าง (ขนมใส่น้ำตาล) อีจาก้วยบ้าง แล้วแต่ท้องถิ่น
และทั้งที่เรียกอีจาก้วย ก็หาใช่เจ้าของชื่อเป็นคนขายทุกรายไม่ เป็นแขกขายก็
มีหลายราย เขาทำอันยาวเกือบ ๒ คืบ กินอร่อยดีไม่แพ้บ้านเรา แต่เขาต้องกิน
จมน้ำตาลกัน ไม่ทราบทำไมในเมื่อก็ไม่เห็นใครชอบกินอะไรหวานๆ แม้แต่ขนม
พูดถึงเรื่องขนม ซึ่งเขาเรียกว่าข้าวมัน [มัน แปลว่าป่น ความหมายอันแท้จริง
ของข้าวมันก็ คือ แป้ง (ข้าวป่น) ใช้เรียกขนมทั่วไป ที่ทำด้วยแป้ง] ดูเป็นของ
แยกกันไม่ออกกับเด็ก เห็นที่ไหนที่นั่น เมืองพม่า เมืองมอญ เมืองชาน เด็ก

เดินกินขนมกันปากเปราะไปหมด ที่หน้าโรงเรียนก็มีขนมขาย เป็นมันทอดบ้าง ข้าวมันชัก (ขนมห่อๆ) บ้าง เป็นกล้วยเป็นส้มก็มี หน้านี้อัยกำลังตกตื่น เขาวันเสียบไม้ไว้เป็นพวง เรียก อ้อยซ่อม ใครมาถึงโรงเรียนแต่วันก็มักจะมาอุดหนุนแม่ค้าเหล่านี้ แม้ระหว่างหยุดพัก ๕ นาที ก็ยังวิ่งมาซื้อขนมกินกันแน่นๆ

ได้มาโรงเรียนแต่วัน ก็นับว่าดี ตรงที่มีเวลาได้นั่งพักเหนื่อย และได้เห็นเด็กๆ เขาเล่นกัน เด็กผู้หญิงเห็นจะชอบมากกว่าเพื่อน เขาก็เล่นเหมือนกันกับพวกเรา เล่น เรียกชื่อก็เหมือนกัน ออกเสียงว่า หมากเจ็บ (พวกที่นี้ออกเสียง ก. ที่มีสระอิ อี เอ แอ เป็น จ.) แต่ว่ามีแปลกก็คือ ถึงเขาจะเล่นร่วมวงกัน วงละ ๓-๔ คน แต่ไม่ได้ใช้หมากร่วมกัน หมากของใครใครเอามา เวลาจะเล่นก็เอาหมากของตัวเอง บางคนใช้ก้อนหิน แต่บางคนเอาหมากอย่างหนึ่งมาเล่น (หมาก คือ ผลไม้) ไม่ทราบว่ามีหรือไม่มีเรียกอะไรเป็นผลไม้เปลือกแข็ง สีน้ำตาล ขนาดโตเท่าหัวแม่มือ เล่นแล้วไม่เจ็บมือ เพราะเปลือกมันเรียบและลื่น แต่ไม่หนักเท่าก้อนหิน เขาเล่นกันแต่เพียง หมากหนึ่ง หมากสอง หมากสาม หมากสี่ พอรวบแล้วก็จิ้ม แล้วก็ขึ้นร้านเป็นเล็กลั่น ไม่มีพิศดารอย่างของเราที่ยังมีหมากชื่อต่างๆ และเล่นแปลกๆ ออกไป นานังเอิญเล่นไม่เป็นเลยไม่รู้จะอธิบายและแนะนำเขาอย่างไร พวกที่ออกไปเล่นกลางแจ้ง ก็เห็นมีเหมือนหมาไล่ห่าน แต่เขาเรียกแมวไล่หนู (แมวไล่ตามหนู) แต่ต้องใช้ผ้าผูกตาผู้ที่เป็นแมวด้วย แล้วก็ยังเล่นอะไรอีกหลายอย่าง อย่างหนึ่งเหมือนงูกินหาง มีตัวพอดาม ตัวลูกและแม่ตอบ แล้วพอกก็ไล่จับ แต่เขาไม่เรียกขานหรือโต้ตอบกันเป็นคำไทยๆ เขาใช้คำพม่าทั้งนั้นก็เลยไม่รู้ว่าจะพูดอะไรกัน ซึ่งถ้าค่อยได้มาเห็นแล้วก็จะแปลกใจ คำที่เขาร้องกันไม่ว่าจะเล่นอะไรล้วนเป็นคำพม่าทั้งสิ้น น้าฟิงไม่เข้าใจเลยว่าเขาร้องอะไรกัน ยังมีอีกอย่างหนึ่งเหมือนรีๆ ข้าวสาร ก็ร้องเป็นคำพม่าอีก ทั้งๆที่ไม่เห็นจะมีพม่าสักกี่คน นักเรียนที่เป็นพม่าจริงๆ มีราวชั้นละ ๔-๕ คนเท่านั้น แต่ว่าเขาเรียนทุกอย่างเป็นภาษาพม่า ครูก็พูดกับนักเรียนเป็นพม่า นักเรียนก็คุยกันเป็นภาษาพม่า เพราะฉะนั้นจึงห้ามไม่ได้ที่จะไม่ให้ภาษาพม่าเข้ามาปะปนอยู่ในเรื่องต่างๆ แม้เรื่องที่จะเล่นกันสนุกๆ มาเรียนวันแรกๆ น้าออกจะลำบากใจที่ครูสอนภาษาขานเป็นพม่า เพราะฟังไม่รู้เรื่อง ถึงต้องขอร้องว่าให้ช่วยอธิบายเป็นไทยๆ

ไม่อย่างนั้นมาเรียนแล้วจะได้อะไร แต่กระนั้นบางชั้นครูก็ยังออกคำสั่งเป็นภาษา
พม่า ไม่ทราบทำไม จนน่าจะเรียนรู้ภาษาพม่ามาด้วย ๓ คำ คำหนึ่งก็คือ **อะระท่า**
(ยืนพร้อมกัน) และ **ปียาจ** (กอดอก) และ **ไท** (นั่ง) ที่รู้วิธีโดย direct
method คือพอครูพูดว่า อะระท่า นักเรียนก็ยืนขึ้นพร้อมกัน พอว่า ไท ก็นั่ง
ลงเป็นต้น คำพม่าเขาจะออกเสียงของเขายังไรก็ไม่ทราบ ยังไม่ได้สอบถามดู

มีแปลกอีกอย่างหนึ่งก็คือ เมื่อครูเข้าห้อง นักเรียนยืนขึ้นทักครูว่า Good
morning และ Good afternoon ตามเวลาเช้าและบ่าย และถ้าครูหญิงก็
ลงท้ายว่า teacher ถ้าเป็นครูชายก็ลงท้ายว่า sir ทั้งนี้ไม่ใช่ว่าจะกล่าวจำ-
เพาะแต่เวลาเรียนภาษาอังกฤษ เวลาใดๆ ก็กล่าวอย่างนี้ทั้งนั้น ทำให้น่าอดใจ
ไว้ไม่ได้ต้องถามเขาว่า อังกฤษก็ไปตั้งนานแล้ว และครูสอนทุกคนก็เป็นชาว
เหตุใดจึงต้องทักกันเป็นอังกฤษ ถ้าไม่มีคำทัก ยืนทำความเคารพเฉย ๆ ยังจะ
เข้าที่เสียกว่า เขาว่า เมื่อครั้งญี่ปุ่นมายึดครองระหว่างสงครามโลกที่แล้ว ก็ได้คิด
คำขึ้นใช้ว่า ยามเหนือหลัข้า ยามค่ำหลัข้า ตรงกับ Good morning, Good
afternoon. แต่พอญี่ปุ่นไปก็เลิกใช้กัน

เหนือ นั้นน่าจะมาจากคำ กางเหนือ เขาแปลว่า เช้า ส่วนคำนั้นใช้ได้
ตั้งแต่บ่ายไป ซึ่งเรียกว่า ค่ำมคำ ส่วน ไหลคำ นั้นก็นับแต่บ่าย ๔ โมง ๕ โมงไป
เมื่อยังไม่เข้าใจเรื่องเขาฟังแล้วอดงงไม่ได้ เมื่อได้ยินเขาพูดกันว่า มาถึงเมื่อไ-
คำทั้งที่เวลาตะวันยังไม่ สมหลอย (= จมคอยตรงกับที่เราว่าตะวันตกดิน) เลย
และวันหนึ่งนำกลับจากโรงเรียนช้ากว่าทุกวัน เพราะเรียนจนถึงโรงเรียนเล็ก
คือ ๑๕.๔๕ พอมาถึงบ้านคนในบ้านทักว่า เมื่อในล้งจ้องคำ ได้ยินเขาว่า คำ
นำชักจะเอะใจ มองดูนาฬิกาเห็นยังไม่ทันจะ ๔ โมงดีเลย เหตุใดมาว่า คำ
ถ้าว่ากลับเย็นอย่างของเราจะพอเข้าใจ จนล่วงมาอีกหลายวันจึงได้รู้ว่า คำ
ในที่นี้หมายถึงมาช้ากว่าเคย กว่าเวลาที่กำหนด ใช้จำเพาะในตอนบ่ายในตอนเย็น
ถ้าเป็นตอนเช้า ใช้ว่า ม้าล่า ตรงกับที่เราว่ามาสาย แต่ถ้าสายขนาดมาไม่ทัน
เวลาเอาที่เดียว เขาเรียก ม้าดักลิ้น คนสอบได้ที่โหล ก็ว่า ล้นหลังชุด ถ้าเป็น
เวลากลางคืนก็ใช้ว่า ลึก เขาไม่มีคำว่า เย็น ใช้ในความว่าเวลาเย็น หรืออากาศ

เย็น เวลาเย็น ก็ใช้ คำ จะเย็นแค่ไหน ก็บอกเวลากำกับเอาเอง ส่วนอากาศเย็น
จะแค่ไหนก็ตาม ใช้ว่า กัด ทั้งสิ้น แม้อาหารเย็น น้ำเย็น ก็ใช้ว่า กัด ได้ แต่
ไม่ใช่ว่าเขาจะไม่มีคำ เย็น ใช้ เขามีใช้แต่คนใช้คนละความกับของเรา คือใช้
ในความหมายว่า เย็น บางทีก็มีเสิร์ฟแถมด้วย อย่างบ้านที่มีคนตายและอีกความ-
หนึ่งที่จะใช้กับอาหารได้นั้น ต้องหมายถึงอาหารที่กำลังกินไว้นั้น เช่น ข้าว-
เย็น พักเย็น เป็นต้น

นี่ถ้าหากจะว่ามาแต่วัน เขาต้องใช้ว่า มาเช้า(มาเช้า) ไม่ว่าเวลาไหน
ใช้ได้ทั้งนั้น เพราะฉะนั้นออกจะน่าประหลาดที่ได้ยินเขาพูดคำนี้ในเวลากลางคืน
แต่ถึงหากเขาจะใช้ในเวลากลางวัน โดยเฉพาะในเวลาตื่นนอน เขาก็ยังพูดไม่
เหมือนเราอีก น่าฉงนทุกวันที่ ลูกเช้า แทนจะเป็นตื่นเช้าทั้งนี้เพราะเขาถือเอา
เวลาที่ลูกมาเห็นกันเป็นสำคัญ ซึ่งก็นับว่าเขาคิดของเขาถูกต้องทีเดียว แต่อย่างไรก็
ตาม การพูดเรื่องเวลากับคนไทยหรือคนตะวันออกอื่นใดก็ตาม จะกำหนดตายตัว
เหมือนอย่างเวลามาฬิกาไม่ได้ ต้องแล้วแต่ความสะดวกหรือการตกลงกันเป็นเกณฑ์
เช่น มีผู้ถามว่าจะออกเดินทางจากตองยีมาเมืองนายนเวลาเท่าไร น้ำเองก็ไม่
ทราบจะกำหนดเวลาอย่างไรถูก ในเมื่อได้ทราบแต่เพียงว่าจะออกเช้าเช้า ได้ยิน
ดังนั้นผู้ถามบอกได้ทันทีว่า ไม่ต้องรีบร้อนแต่เช้าตรู่ เพราะเช้าเช้าในที่นี้หมายความว่า
กินอาหารเช้าแล้วอย่างรวดเร็วไม่ก่อน ๘.๐๐ น. แต่ก็ต้องถามอีกว่าเป็นอาหาร
เช้าแบบฝรั่งหรือแบบไทย ถ้าเป็นแบบฝรั่งก็กินกันราว ๗.๐๐-๘.๐๐ น. แต่ถ้า
เป็นแบบของที่นี่ก็ต้องหมายถึง ๑๑.๐๐ น. และหากจะให้หมายถึงเช้าตรู่จริงๆ
แล้ว เขาต้องกำหนดเวลากันลงไปให้แน่ ผู้ที่ไม่คุ้นกับเวลามาฬิกา มักจะกำหนด
ตามธรรมชาติ คือ เมื่อ โห่เม็งเสอ-อ หรือ โห่เม็งแล้ง หรือ จะให้เป็น พะ-
ป่างเม็งแล้ง เลยทีเดียว โห่เม็งเสอ-อ (หัวเมืองใส) นั้นราว ๕.๐๐ น. ส่วน
โห่เม็งแล้งนั้น คือเมื่อแสงเงินแสงทองแรกขึ้น สำหรับที่นี่เป็นเวลา ๕.๐๐ น.
แต่ถ้า พะป่างเม็งแล้งแล้ว ก็หมายความว่าสว่างแจ้งแล้ว (ฟ้าสว่างเมืองแจ้ง)
ราว ๕.๓๐ น.

เล่าเรื่องอื่นเสียจนเกือบจะลืมเล่าเรื่องเรียนกับลูกอ่อนจึงเสียแล้ว แต่ว่า

ดูเหมือนจะยังไม่ได้บอกถึงความหมายของลูกอ่อนจึ่ง ลูกอ่อนเขาหมายถึงเด็ก ใช้ได้ตั้งแต่แรกเกิดถึงอายุ ๒๐-๒๕ ถ้าจะให้รู้ว่าเป็นเด็กโต ก็ใส่ให้ชัดเจนว่า ลูกอ่อน ก้อเหญ่อ (คนโต) ส่วน จึ่ง นั้นใช้ได้ทั้งวัด และโรงเรียน ถ้าจะให้แน่ต้องฟังเขาว่าเป็นจึ่งหมุนเจ้า หรือจึ่งสอนเล็ก คำว่า สอน ก็ฟังยากอีกนะแหละ ไม่รู้ว่าเมื่อไหร่จะหมายถึงสอน เมื่อไหร่จะหมายถึงเรียน ทั้งนี้เพราะเขาใช้ได้ทั้งสองอย่าง ถ้าจะให้แน่ต้องว่า สอนเ้า หมายถึงเรียน และ สอนบั้น หมายถึงสอน เพราะแปลตามตัว แปลว่า สอนให้ แต่พูดกันตามธรรมดาแล้ว ก็ใช้เพียงสอนคำเดียว ถ้าไม่รู้มาก่อนว่าเขาเป็นครูหรือนักเรียน ก็คงจะอดงงไม่ได้ เช่น เขาพูดกันว่า สอนตาน ๑ ถ้าเขาเป็นครูก็หมายความว่าเขาสอนชั้นนั้น แต่ถ้าเป็นนักเรียนก็หมายความว่าเขาเรียนชั้นนั้น น้าเองก็ถูกเด็กตานอ่อนถามเอาบ่อยๆ ว่า เสี่ยมะ (คำพม่า หมายถึงครูผู้หญิง) มาสอนตานเหลอ-อ เด็กๆ แกรู้แล้วว่า น้ามาเรียนกับเขา เพราะฉะนั้นก็เป็นที่รู้กันว่า คำถำนนี้ต้องหมายความว่ามาเรียนชั้นไหน (เหลอ-อ = โต) ซึ่งนับว่าลูกอ่อนที่นี้ออกจะกล้าพูด ดูเห็นคนแปลกหน้า ก็ยังไม่ตื่น น้าก็เลยต้องมา เฮ็ดก้อ (เป็นเพื่อน) กับลูกอ่อนจึ่งเหล่านี้อันนี้ออกจะเป็นที่ขบขันของคนที่นี่เขาอยู่มากทีเดียว

วันนี้เห็นจะเล่าเรื่องเรียนไม่ทันเสียแล้ว เพราะจะต้องไปช่วยเขาห่อของ ล้องซ้อม (ใส่บาตร) ไว้อีกสองสามวันจะเขียนมาใหม่ เพราะขณะนี้ยังอยู่ในระหว่าง ปีกจึ่ง พอมีเวลาร่าง ปีก นี้ตรงกับคำปิดของเรา เขาว่าเป็นคำพม่า ซึ่งเขียน ปิด แต่ออกเสียงเป็นปีก และไปตรงกับคำเขมรด้วย เลยพลวันไม่รู้เป็นคำของใครมาก่อน เวลาโรงเรียนเปิดเขาก็ใช้ ฝูย ซึ่งน้านักอยู่หลายวันจึงได้นึกออกว่า ฝูย นี้ตรงกับ เพย ของเรา แต่ถ้าโรงเรียนเข้าโรงเรียนเล็ก เขาใช้ จั้นจึ่ง ลงจึ่ง ไม่ทราบว่าจะใช้จำเพาะโรงเรียนนี้ เพราะโรงเรียนนี้อยู่บนเขาจะไปโรงเรียนมันต้องขึ้นเขา เลิกโรงเรียนก็ลงจากเขา หรือจะใช้กันทั่วไปสำหรับโรงเรียนอื่นด้วยก็ไม่ทราบ

ต้องสวัสดีกันเดี๋ยวนี้แล้ว ถ้าการไปรษณีย์ดี ด้อยคงได้รับจดหมายนี้ในไม่ช้า

รักและคิดถึง

บรรจบ พันธุเมธา

๓๑ ตุลาคม ๒๕๐๑

แดงด้อย หลานรัก

คงจะบ่นละชั้นว่า พุดเรื่องโรงเรียนเมืองนายตั้งนาน ยังไม่ถึงเรื่องในห้องเรียนสักที เอาละ วันนี้จะเล่าให้ละเอียดแจ่มแจ้งทีเดียว เรื่องสำคัญก็เห็นจะอยู่ที่วิธีเรียนและวิชาที่เขาเรียน นอกนั้นก็ไม่มีอะไรแปลกกว่าที่บ้านเรา เขาจัดให้น้ำเรียนชั้น ๒ ตอนช่วงเวลาแรก ต่อไปก็เป็นชั้น ๓ และชั่วโมงสุดท้ายเป็นชั้น ๔ เวลาเข้าห้องเรียน เขาจัดที่นั่งพิเศษให้พอได้รู้ว่า ไม่ใช่ชั้นนักเรียนธรรมดา และก็เลยทำให้อะไรเป็นธรรมดาไปไม่ได้ ทำให้น้ำออกเห็นใจครูผู้สอนอยู่มากเหมือนกัน ที่จะต้องพยายามสอนให้แปลกไปกว่าที่เคย เพื่อให้น้ำได้ความรู้ภาษาไทยใหญ่เพิ่มขึ้น นักเรียนเองก็เหมือนกัน เมื่อเขารู้ว่ามีคนแปลกหน้ามาเรียนกับเขา เขาก็ประพฤติดัดจริตเป็นพิเศษทั้งหญิงและชาย ซึ่งก็ออกจะเป็นการจำกัดเสรีภาพของเขอย่างเหลือเกิน จนกระทั่งเรียนไปตั้งหลายๆ วัน เขาคุ่นขึ้น จึงได้เห็นอิริยาบถระหว่างเวลาเรียนของเขา โดยเฉพาะเขาผู้ชาย (ที่นี้เรียนรวมกันทั้งหญิงและชายนะด้อย) การยืนเรียน ยืนเขียน ตลอดจนยืนบนม้านั่ง และย้ายที่นั่งกันนั้น มีเป็นของธรรมดาทีเดียว พุดอย่างนี้ด้อยคงพอจะนึกภาพออก เพราะเด็กไม่ว่าที่ไหน ก็มักจะอยู่นิ่งไม่ได้เหมือนกันทั้งนั้น ครูก็ต้องสอนไป คุไป ครูผู้สอนภาษาชานเป็นครูประจำชั้นด้วย ก็เลยต้องปากเปียกปากแฉะมากขึ้น แต่กระนั้นน้ำก็ยังรู้สึกที่ครูผู้ชายไม่ค่อยเหมาะที่จะเป็นครูประจำชั้นนักเรียนสหศึกษาเล็กๆ นี่เท่าครูผู้หญิง ทั้งนี้เพราะการเอาใจใส่ดูแลฝึกกันยิ่งเอาครูผู้ชายไปสอนชั้นอนุบาล ที่เรียก ดานเหง (ชั้นเล็ก-ภาษาพม่า) หรือที่ชาวบ้านเรียกกันเล่นๆ ว่า ดานขี้มูกย้อย ยิ่งแล้วใหญ่ แต่ก็คงจะจำเป็นที่หาครูผู้หญิงได้ไม่พอละกระมัง ในรัฐชาน ผู้หญิงเรียนหนังสือถึงชั้นสูง ๆ (สูงอย่างมากเพียงแค่ชั้น ๔ หรือ ๑๐ ซึ่งเท่ากับชั้น ม.๖ ของเรา) หาได้ยาก ฉะนั้นครูผู้หญิงจึงหายากไปด้วย เพราะถึงอย่างไร เขาก็ต้องกำหนดความรู้เบื้องต้นไว้ว่า

จะต้องมีความรู้วิชาสามัญอย่างน้อยชั้น ๗ จึงจะเป็นครูได้ แต่บางคนที่เรียนสูงกว่านั้นไม่ยอมทำงานก็มี อย่างที่เมืองนายนับเป็นดีกว่าที่อื่นแล้ว ก็ยังมีผู้หญิงทำงานนอกบ้านไม่กี่คนนัก

บทเรียนในตอนต้นๆ ครูฟังเสียงถึงการผันเสียงสูงต่ำและการใช้หมายเหตุเสียง คือ เครื่องหมายวรรณยุกต์เป็นสำคัญ ซึ่งก็พอคิดเป็นเรื่องที่น่าจำเป็นจะต้องรู้และอยากรู้อยู่มาก เพราะต้องการจะเทียบเสียงกับของเรา เสียงของเขามี ๕ เสียง เท่ากัน แต่ว่ามีบางเสียงไม่ตรงกัน และคำที่มีใช้ตรงกันก็ออกเสียงผิดกันไป เช่น ของเราเป็นเสียงสามัญ อย่างอีกาเขาออกเสียงว่า ก้า เป็นเสียงจัตวา หรือว่า เสียงสามัญอักษรต่ำ อย่างพวก ค ช ท พ หรือ ง น ม เขาออกเสียงเป็นตรี เช่น คา(ในคำหลังคา) เป็น ค้า มา เป็น ม้า งา เป็น จ้า อย่างนี้เป็นต้น เวลาผันเสียงเขาก็กำหนดเสียงไว้ผิดกับของเรา คือ แทนจะเป็น กา ก้า ก๊า ก้า ก้า ของเขากลับเป็น ก้า ก้า ก๊ ก้า ก้า เมื่อก่อนเขามีเครื่องหมายวรรณยุกต์เพียง ๒ รูปอย่างเดียวกับพม่า คือ เสียง ก้า เขาใช้จุดเดียวอย่างฟูลสตอป และเสียง ก้า ใช้จุดสองจุด: ถ้าไม่มีเครื่องหมาย ให้ออกเป็นเสียงจัตวา แต่คนที่นี่มักออกเสียงจัตวาเป็นเสียงเอก เช่น สอง เป็น ส่อง หวาน เป็น หว่าน คำที่ไม่มีเครื่องหมายวรรณยุกต์ หรือที่เขาเรียกหมายเหตุเสียง จึงออกเป็นเสียงเอกได้อีกเสียงหนึ่ง แต่กระนั้นก็ยังขาดเครื่องหมายสำหรับเสียงที่ ๓ เมื่อไม่ช้าไม่นานนี้ สมาคมวรรณคดีฯ คงคิดขึ้นใหม่ ให้ใช้ สำหรับเสียงที่สองและ ; สำหรับเสียงที่ ๓ ทั้งยังเปลี่ยนวิธีเขียนอีกหลายอย่างที่จะทำให้อ่านง่ายขึ้น ไม่เช่นนั้น เขาเขียน ล สระอ ิง อาจจะอ่านเป็น ลิง ก็ได้ เลง ก็ได้ แลง ก็ได้ ดีแต่ว่าเสียงเอีย เขาไม่มี ไม่เช่นนั้นคงให้ออกเป็น เลียง เลียง เลียง ได้อีกด้วย หรือสระอุ ก็เช่นเดียวกัน เขียน ลุง แต่อ่านเป็น ลุง ก็ได้ ไหลง ก็ได้ ยิ่งไม่มีเครื่องหมายวรรณยุกต์ก็เลยเป็น ล้ง(= ลง) ก็ได้อีกด้วย ถ้าไม่คล่องเพราะเห็นมากอ่านมากแล้ว รับรองได้ว่าอ่านไม่มีถูก แบบเดียวกับ เป็นไขมาไม่ว หรือน้ำตาลิง น้ำฟิงกะได ของเรานั้นแหละ เพราะฉะนั้นเขาจึงถือเรื่องนี้สำคัญ ให้นักเรียนเรียนให้คล่องก่อนจึงจะอ่านหนังสือแตก และเมื่อสมาคมวรรณคดีฯ เผยแพร่การใช้หมายเหตุเสียง อันเป็นสิ่งที่ดีมีคุณประโยชน์ จนวงการศึกษาของรัฐฯเองก็ต้องยอมรับไว้ใช้ บรรดาครูผู้สอนภาษาฯฯฯ จึงต้องเรียนรู้วิธีเขียนหนังสือแบบ

ใหม่ที่เขาเรียกกันว่า ลีเก๋เหม่อ-อ (หนังสือใหม่) แล้วนำมาสอนนักเรียนให้รู้กันทั่วอีกทีหนึ่ง

วิธีของเขาไม่ยากเย็นเหมือนของเรา เพราะตัวอักษรเขามีเพียง ๑๔ ตัวเท่านั้น ทำไมมีเท่านั้น ก็เพราะเขาไม่มีการกำหนดพยัญชนะให้มีเสียงสูงต่ำในตัวให้เป็น ข ค ฉ ช ถ ท ผ พ ส ซ ห อ อย่างของเรา เขามีอย่างละตัว สุดแต่จะอ่านให้เป็น ข หรือ ค ตามเสียงที่กำหนดไว้ในศัพท์ เช่นเขาเขียน ไข ก็คือ ไขมัน ถ้าใส่หมายเสียงต่อไป เป็น ไข. (เขียนตัวไทยแทนก็แล้วกันนะ จะได้ดูง่ายๆ หน่อย) ตรงกับ ไ้ ถ้าเขียน ไ้; คือ ไ้ หรือ ไ้ (ออกเสียงไม่ตรงกับเราทีเดียวนัก) ส่วน ไ้ : ออกเสียงเป็น ไ้ คือ ไ้ (ชี้ไ้) และ ไ้. ออกเสียงเป็น ไ้ ไม่มีความหมายตรงกับคำที่เรามีใช้ เพราะฉะนั้นต้องคงเห็นแล้วกันว่า เขาเขียนของเขาอย่างไร พยัญชนะ ๑๔ ตัวของเขาจึงพอใช้

เวลาผันเสียง เขาก็สะดวกกว่าของเรามาก สะดวกตรงที่ไม่ต้องไปท่องเรื่องคำเป็น คำตาย หรือผันเสียงอักษรเป็นเสียงอะไร แล้วจะผันไปเป็นเสียงอะไร จะเป็นแม่กก กค กบ หรือ กง กน กม เขาผันด้วยหมายเสียงตามแบบเขาให้ได้เสียง ๕ เสียงได้ทั้งสิ้น เพราะฉะนั้นเขาจึงผันของเขาได้เป็น กอด กอด กอด กอด (เสียงที่ ๓ ที่เป็นคำตายอย่างนี้ ออกเสียงเหมือนเสียงสามัญของเรา คือคล้าย กอ แล้ว ไปสะกดลงท้ายตรงท้ายคำให้เป็นเสียงแม่กค) ไม่ทราบจะอย่างไรให้ด้อยได้ยินเสียงที่เขาออก น่าฟังดีเหมือนกัน เวลาเด็กๆ อ่านครูสอนให้สะกดไปด้วย เขาจึงต้องเรียกชื่อเครื่องหมายวรรณยุกต์ รูปสระและตัวสะกดไปพร้อมกันอย่างเดียวกับของเราแต่ว่าชื่อสระของเขาเรียกตามรูปลักษณะบ้าง ตามที่อยู่บ้าง ฟังก็ออกจะแปลกดี อย่างเดียวกับ ลากข้าง ดินเหี้ยด ดินคู้ของเรา สระอุ ของเขาเวลาสะกด เรียกว่า คู้ แปลว่า ค้าง ถ้าเป็นสระอุ ก็เขียนอย่าง อุ แต่ขีดสองเส้น เขาก็เรียก คู้สองเส้น แปลว่า ค้างสองเส้น สระโอเขียนอย่าง อุ มี วั เช่น กัว = โก (= กลัว) ส่วนรูปอื่นนั้น เรียกอย่างไทยก็มีอย่างพม่าก็มี เช่น รูป อี เรียก ค้าง (แปลว่าบรรทุกอย่างมาต่าง วัต่าง แปลว่า มาและวัสำหรับบรรทุกของ หรือจะแปลว่าทูนไว้บนหัวก็ได้) สระอของเขาเขียน

เป็นรูปกลมๆ อยู่บนตัวอักษรเขาก็เลยใช้คำ ต่าง เรียก เออ เรียก ก้างกึ่ง สระ
อา เรียก ชะ และ เอ เรียก ตะเวใต้ ตามอย่างภาษาพม่า ส่วน สระไอ เรียก
ไก่ สระออ เรียก ห้อย เพราะเขาเขียนวงกลมไว้ใต้ตัวอักษร เมื่อมีตัวสะกด
ถ้าไม่มีตัวสะกดเขียน -า อย่างภาษาเขมร สระเอือกับเออ เขียนเหมือนกัน
คือ อี อยู่ข้างบน อุ อยู่ข้างล่าง ว การ์รันด

เวลาเขาสะกดเขาต้องว่าไปตามแบบ เช่น จะผัน ก้อด กอด กอดั ก้อด
ก้อด อย่างข้างต้นนั้น นักเรียนต้องว่า

กะฮอยตะสาด	ว่า-ก้อด
กะฮอยตะสาด	ยัก ว่า-กอด
กะฮอยตะสาด	ยัก ชำ ว่า-กอดั
กะฮอยตะสาด	ใหม่น้ำ ว่า-ก้อด
กะฮอยตะสาด	ชำเต้อ-อ ว่า-ก้อด

เมื่อครบทั้ง ๕ เสียงแล้ว นักเรียนก็ไล่เสียงไปตามลำดับเสียงหนึ่ง สอง
สาม สี่ ห้า อีกครั้งหนึ่ง กว่าจะฟังรู้ว่าเขาพูดอะไรก็ตั้งหลายวันทีเดียว ไม่ใช่
ฟังที่เดียวก็รู้เรื่องอย่างที่เขาให้ฟังนี้หรอก กะฮอย ถ้าพูดภาษาเราก็คือ ก.สระ
ออ ตะ สาด ก็คือ ค สะกด ส่วนคำ ยัก ยักชำ ไหม่น้ำ และ ชำเต้อ-อ เป็น
ชื่อไม้วรรณยุกต์ของเขา อย่างกับไม้เอกไม้โทของเรา

เล่าเรื่องนี้จะยากไปไหมก็ไม่รู้ แต่เห็นค่อยสนใจไวยากรณ์ไทยมาก สอบได้
ที่หนึ่งเสมอ ก็เลยคิดว่าคงจะพอเข้าใจได้ เอาเถอะไว้คราวหลังจะเล่าเรื่องอื่นที่
ง่ายๆ และน่าสนใจกว่านี้ให้ฟังอีก สวัสดีนะจ้ะ

รักและคิดถึง

บรรจบ พันธุเมธา

๑ พ.ย. ๒๕๐๑

แดงต้อย หลานรัก

จดหมายฉบับที่แล้วคงยังไม่ถึง บังเอิญวันนี้ครูที่มาสอนพิเศษให้ที่บ้านเอานิทานไทยใหญ่ ๑๔ เรื่องมาสอน และเรื่องที่อ่านชื่อเรื่องว่า อ้ายต้องควยอ้ายต้องมอง สนุกเข้าที่ทีเดียว อ่านจบแล้วอดคิดถึงต้อยไม่ได้ว่า ถ้าได้ฟังคงจะชอบเลยเขียนเล่ามาให้ฟังเสียหน่อยก่อน แต่ว่าเล่าเป็นภาษาของเราจะสนุกเท่ากับภาษาของเขาหรือไม่ก็ไม่ทราบ ถ้าต้อยเข้าใจภาษาไทยใหญ่ก็จะดีละ จะได้ลอกภาษาไทยใหญ่มาให้อ่านกำกับไว้ด้วย แต่อย่าเสียเวลาคิดเรื่องที่ยังเป็นไปไม่ได้เลยนะ เริ่มเล่าเลยก็แล้วกัน ตอนไหนที่จำเป็นต้องแทรกภาษาไทยใหญ่จะเขียนคำแปลกำกับไว้ให้ และถ้ายังมีอะไรสงสัยอีก แล้วค่อยถามมาทีหลังก็แล้วกัน

รักและคิดถึง

บรรจบ พันธุเมธา

นิทานไทยใหญ่

เรื่องยายต้องควยยายต้องมอง

นิทานเรื่องนี้ขึ้นต้นเป็นภาษาไทยใหญ่ว่า ยายต้องควยยายต้องมองอันว่า
ช่าเป็นผู้ลัก*๑ โหลง*๒ สองก้อ*๓ คือ ยายต้องควยยายต้องมองที่กล่าวนี้เป็น
ขโมยสำคัญสองคน แล้วเรื่องก็เล่าต่อไปว่า ยายทั้งคู่นี้เป็นขโมยสำคัญ ที่ไม่ว่า
ใครที่ได้ยินชื่อแล้วจะต้องตระหนกตกใจกลัว ยิ่งกว่ากลัวเสือกลัวหมียี่สิบอีก เจริญ
จริงอย่างไร เขาจะได้เล่าภายหลัง เรื่องที่เขาเล่าเน้นในตอนนั้นก็มิว่า คนทั้ง
สองเป็นเพื่อนรักร่วมใจกันอย่างเหลือเกิน ไม่ว่าจะทำอะไรก็ต้องทำด้วยกัน ไป
ไหนก็ไปด้วยกัน ไม่เคยแยกจากกันเลยสักครั้งเดียว จะทำอะไรก็ต้องทำตามกัน
อย่างที่ว่าตามสำนวนของเขาว่าเอากันว่าป้า(พา) กันเป็น แล้วก็ พอมแสงเบ่งปาก
(พร้อมเสียงเพิงปาก) คือพร้อมใจกันว่า ถึงเวลากลางคืนก็พร้อมใจกันออกไป
เที่ยวลักเที่ยวขโมยเขา แต่ว่ายายต้องควยยายต้องมองทั้งสองคนนี้ ก็หาใช่ขโมยที่
ร้ายกาจนักไม่ ไม่เช่นนั้นคงไม่เก็บเรื่องมาบันทึกไว้ให้เล่าต่อๆ กันมาอย่างนี้หรือ
ที่ว่าไม่ร้ายกาจนักนั้น คืออย่างไร คือว่าเมื่อขโมยเงินทองจากคนมั่งมีมาแล้วก็มัก
จะเอามาแบ่งปันช่วยเหลือบรรดาคนยากจนทั้งหลายอยู่เสมอมา จึงน่าจะเชื่อว่า
นิทานเรื่องยายต้องควยยายต้องมอง คงจะบันทึกจากปากคำพวกคนยากคนจน
เหล่านั้นมากกว่าอื่น

เหตุการณ์สำคัญในชีวิตประวัติของผู้ลักโหลงสองก้อนี้ก็คือ คืนวันหนึ่ง
เมื่อคนทั้งสองไปเที่ยวเตร็ดเตร่มาจนดึกดื่นแล้ว แทนที่จะกลับบ้านไปหลับนอน
ยายต้องควยยายต้องมอง กลับเกิดความคิดที่จะหยิบฉวยอะไรของชาวบ้านที่ตน
ผ่านมามาติดไม้ติดมือไปสักอย่างหนึ่งด้วย

ขณะนั้นก็ผ่านบ้านเศรษฐีคนหนึ่ง และในขณะที่ใจคิดว่าจะเข้าไปลักวัว
ของเศรษฐีผู้นั้นเอาจลับบ้านสักตัวหนึ่ง ก็ให้เผชิญเหลือเกินที่ลูกชายท่านเศรษฐี

*๑ ผู้ลัก คือ ขโมย *๒ โหลง คือ หลวงแปลว่าใหญ่ *๓ ก้อ เป็นลักษณะนาม
ไว้กับคน

ร้องให้จ้าขึ้น ทั้งเศรษฐีและภรรยาจะพลบโอยอย่างไรก็ไม่รู้ ยิ่งกลับร้องหนักขึ้น เมื่อเห็นพลบดึกๆ ไม่ฟังกันแล้ว ไน้สะเท่ (แปลว่าภรรยาเศรษฐี) ก็ต้องใช้วิธีตรงกันข้าม คือพยายามขูให้กลัว แต่จะขูอย่างไรละ ลูกอ่อนนั้นถึงจะกลัว ไน้สะเท่ก็ต้องนึกถึงสัตว์ใดๆ ในป่า และไม่ว่าสัตว์ร้ายชนิดใด บรรดาที่ผู้หญิงจะรู้จัก ไน้สะเท่ก็ได้หยิบยกขึ้นมาขูจนหมดสิ้น ไม่ว่าจะเป็นเสือเอ๋ย* หมีเอ๋ย ช้างเอ๋ย เจ้าหนูน้อยนั้นก็ไมยอมนิ่ง แม้กระทั่งเอาเพศ(เอาเปรต) ผีชนิดต่างๆ ล้วนแต่ที่ร้ายๆ มี ผีลู่ ผีพาย ผีงา(ผีนรก) ตลอดถึงคนบ้าคนหย่อง (เขี้ยว ๆ) ไน้สะเท่ก็นึกเอามาขูมาหลอกลูกจนหมดสิ้น ไม่มีเหลือ ลูกก็ยังตะเบ็งเสียงร้องดังขึ้นๆ จนในที่สุด แก่นักขึ้นมาได้อย่างหนึ่ง จึงรีบพูดขูขึ้นในทันใดนั้นว่า

‘เมื่อ-อ* ถ้าไก่หือ ต้องตวยต๋องมอมีอยู่กุดนั้นแน’

คำขูนี้ชะงัดนัก เจ้าหนูนั้นนิ่งเงียบ เสียงร้องหายไปเป็นปลิดทิ้งทีเดียว นี่แหละที่ว่า ไม่ว่าใครกลัวยายต๋องมอมีต๋องมอมียิ่งกว่าเสือกว่าหมี แม้แต่ลูกอ่อนตัวนิดๆ ก็ยังรู้จักกลัว

และก็พอมีเจ้าเสือใหญ่ตัวหนึ่งลอบเข้ามาที่ได้ฤกษ์เรือน ด้วยเจตนาอย่างเดียวกับเจ้าขโมยทั้งสองนั้น คือจะมาลักเอาตัวไปกินสักตัวหนึ่ง เสือใหญ่นั้นเข้ามาขณะที่ยังเด็กน้อยนั้นกำลังร้องให้อยู่พอดี และเสือนั้นก็ไต่บันโดยตลอดว่า ภรรยาเศรษฐีได้สรรหาชื่อต่างๆ มาขูมาหลอกลูกของตน ทั้งนี้รวมทั้งชื่อ "เสือ" ด้วย แต่ลูกน้อยก็ไม่หยุดร้องให้ จนกระทั่งเอ๋ยชื่อต๋องมอมีต๋องมอมีขึ้นมา เด็กจึงยอมนิ่ง ฟังแล้วเสือกก็อดคิดไม่ได้ว่า ต๋องมอมีต๋องมอมีนี่เป็นอะไรหนอจึง ‘เป็นอันจะ (เก่งกาจ) เสมิน ฮ้าย (ดุร้าย) เสมิน’ คือ เก่งกาจดุร้ายยิ่งกว่าคนเสียอีก ยังไม่ทันจะรู้ว่า ชื่อทั้งสองนี้เป็นอะไรแน่ เสือนั้นก็บังเกิดความกลัวขึ้นมาจับขั้วหัวใจ ยิ่งคิดก็ยิ่งกลัวจนกระทั่งตัวเนื้อสั่น และ ‘เป็นอันหนึ่งใจจุ่มขนเน่พด*’ ไม่อาจจะขยับเข้าไปใกล้ได้ ได้แต่หมอบนั่งอยู่ ดูลาดเลาอยู่ ณ ที่นั่นเอง

*เมื่อ-อ(ออกเสียง เออ อย่าง อา+อิ) ในที่แถบนี้เขาใช้เป็นคำไม่ค่อยดี โดยมากใช้ในผู้ดำกว่า แต่ทางแถบอื่นเขาใช้เป็นคำธรรมดาสามัญทั่วไป คู่กับ เก่า คือ กู

ในขณะนั้นเอง คงจะต้องมองก็เข้ามาถึงใต้ถุนเรือนท่านเศรษฐี และ
ก่อนที่จะเข้าไปให้ถึงตัววัว คนทั้งสองหยุดปรึกษากันดูว่า จะเลือกเอาวัวตัวไหน
จึงจะได้อย่างอ้วนพีดี คนหนึ่งจึงถามว่า

‘ไว้ได้ปีห์ล้อย่นั้นเป็นเชอหนึ่งหรือไ?’ (วัวตัวอ้วนงามคั้นนั้นเป็นชนิดอย่างไร)

‘เชอหนึ่งอันเป็นว่า’ (ชนิดอย่างที่คุณอื่นเขาว่า) อีกคนหนึ่งตอบ ‘ไคย้อม
หางสี ไคปีห์นัมน’ (ตัวพอมหางยาว ตัวอ้วนหน้ากลม) แล้วก็อธิบายต่อไปว่า ถ้า
วัวแข็งแรงไม่มีโรคแล้วละก็หน้ามันจะมนอุมลุ่ม (กลมตะล่อมป้อม) ที่เดียวแหละ

พอได้ความรู้อย่างนี้แล้ว เจ้าคนหนึ่งซึ่งคือยายต้องดวยก็ค่อยๆ คลานเข้า
ไปอย่างเงิบเงียบและเมื่อถึงระยะพอมือเอี่ยม ยายต้องดวยเอามือคลำดูก็รู้สึก
ว่า จะต้องลักษณะหน้ามน ซึ่งแสดงว่าเป็นวัวอ้วนแน่ จึงรีบจัดแจงเอาเชือกที่
เตรียมมา มัดไว้แล้วก็จึงเดินออกมาจากบ้านเศรษฐีนั้นไป

คืนวันนั้น ก็ช่างมืดเสียเหลือเกิน มืดจนกระทั่งคนทั้งสองที่คนหนึ่งเดินจง
ไปข้างหน้า และอีกคนหนึ่งถือไม้ค้อยๆ หวดไล่ไปข้างหลัง หารู้ไม่ว่าเจ้าหน้า
มนที่ตนได้มัดจงเดินมานั้น หาใช่วัวไม่ แต่ที่แท้คือเสือตัวใหญ่เบือเร่อทีเดียว ข้าง
เสือโหลงพองจะเดาออกว่า คนที่บังอาจมามัดตนไว้ได้เห็นจะไม่ใช่ใครอื่น นอก-
จากผู้ลักโหลงที่ตนได้ยืมกิตติศัพท์มาเมื่อครั้งนั้นเอง ความกลัวที่มีเป็นทุนอยู่แล้ว
ทำให้เสือ่นั้นไม่กล้าดิ้นกล้าขยับตัวเลย ได้แต่เดินตามไปดี ๆ เท่านั้นเอง

ครั้นฟ้าสว่างขึ้น พองจะแลเห็นอะไรๆ ได้สลับ ๆ ยายต้องมองที่ถือไม้ไล่
มาข้างหลังก็เห็นได้ถนัดว่า ตัวที่มันลักมานั้นไม่ยกใช่วัว แต่กลับเป็นเสือตัวใหญ่
น่ากลัวไม่ใช่เล่น เห็นแล้วยายต้องมองก็อดจะขนหัวลุกไม่ได้ ความรักสมัครสมาน
ที่เคยมีต่อกันถึงขนาด เอากันว่า ปากันเป็น ก็กลายเป็นเอากันว่า ปากันเอาตัว
รอด และเมื่อจะคิดเอาตัวรอดแล้ว ยายต้องมองก็พยายามเงิบเสียง แล้วก็แอบ
ย่องหนีไปโดยไม่กระโดดกระดากให้เพื่อนรู้เลย

ฝ่ายยายต้องดวยที่จงเสือเดินไปนั้น เมื่อไม่ได้ยินเสียงเพื่อนพูดอะไรเลยก็
ชักรู้สึกผิดปกติ พอล้มหลังกลับไปดูเพื่อนเท่านั้นเอง ยายต้องดวยก็มีอาการสั่น

สะท้อนขึ้นมาไม่ผิดกับยายต้องมองเมื่อครู่ก่อนนี้ เพราะนอกจากจะเห็นเจ้าตัวที่
จูงมามิใช่ตัว กลายเป็นเสือหลวงแล้ว ก็ยังรู้ว่าเพื่อนรักของตนทั้งคนเสียแล้ว
จึงได้แอบหนีไปแต่ลำพัง แต่ยายต้องตวยก็ยังพอมีสติอยู่บ้าง จึงแจ้งใจจูงเสือที่
เดินตามมาดีๆ นั้น ไปผูกไว้กับต้นหมากนอด (มะเดื่อชนิดหนึ่ง) แล้วตัวเองก็
แผ่นพรวดขึ้นไปบนต้นหมากนอดนั้น เพื่อให้พ้นภัยจากเสือ

แต่ก็เป็นเวรกรรม ใครๆ เขาหนีเสือไปปะจระเข้ แต่ยายต้องตวยหนีเสือ
กลับไปปะเอาหมีบนต้นหมากนอด คือให้บังเอิญที่บนต้นหมากนอดนั้นมีหมีใหญ่
ตัวหนึ่งอาศัยอยู่ หมีใหญ่นั้นเมื่อเห็นยายต้องตวยจูงเสือมามัดไว้ที่ต้นหมาก-
นอด ก็ให้รู้สึกอัสจรรยใจเป็นหนักหนาแล้ว พร้อมกันนั้นก็อดสั่นขวัญแขวน
ไม่ได้ เพราะเห็นเสือก็น่ากลัวเสียยิ่งกว่าอะไรแล้ว แต่กระนั้นก็ยังมีคนเก่งกว่าเสือ
จูงเสือมาผูกไว้ได้ หมีตัวนั้นกลัวเสียจนไม่กล้าจะกระดุกกระดิก นั่งนิ่งตัวแข็ง
อยู่เท่านั้นเอง

ฝ่ายยายต้องตวย ที่แผ่นหนีขึ้นมาบนต้นหมากนอดนั้น เมื่อแหงนหน้าขึ้น
ดูก็เห็นหมีตัวใหญ่อยู่บนกิ่งไม้เหนือหัวตน เข้าตาจนอย่างนั้น ยายต้องตวยก็
เลยถอดดาบออกจากฝัก ทำท่าจะฟันหมีนั้น ข้างหมีก็ทำใจดีเข้าสู่ รีบหักท่าย
และถามลงมาก่อนว่า

‘สูอยู่ภาคี้เหลอ-อ มาล่องกาสัง เอ็ดก่านจันเหมี้ยวเหลอ-อ’ (ท่านอยู่
ที่ไหน มาเรื่องอะไร ทำการงานชนิดไหน)

ยายต้องตวยก็ตอบไปว่า ‘เก่าข้าโนเป็นอายหางชะหางช้า อะเมี้ยวแหล่
หากินก่างค่างคิ่น’ (ข้านี้เป็นอายหางน้ำเกลียด หางหยาบชนิดที่เยียวหากิน
กลางค้ำกลางคิ่น)

หมีได้ฟังแล้วก็ยังเกิดอยากรู้ว่า ที่เรียกหางหยาบน้ำเกลียด หางหยาบนั้น
เป็นอย่างไร จึงขอจับดู ยายต้องตวยเห็นได้ที่ จึงเอาดาบพุ่งขึ้นไป หมีแสนเงอ-
ง่า (โง่) นั้นก็กำดาบไว้แน่น แต่ยายต้องตวยรีบกระดุกดาบกลับคืน ดาบจึงบาด
มือหมีจนเลือดไหลทราลงมาแดงฉาน หมีทั้งเจ็บทั้งกลัวอุทานออกมาว่า

‘ป่าชื่อเหลอหางชะช้าหางช้า หางมันหมาดมือ แฮ่ปือเล็ด’ (เพียงแต่หางนิ้วเกลียดหางหยาบของมันยังบาดมือเราจนได้เลือด)

ว่าดังนั้นแล้วก็กระโจนจากต้นหมากนอดหายไป ฝ่ายเสือเห็นเหตุการณ์อันเกิดแก่หมีโดยตลอดแล้ว ก็ให้กลัวเสียจนคุมสติไว้ไม่ได้ พยายามกระโดดไปดิ่งไป จนต้องหมากนอดนั้นค้อมลงมาตามแรงดันของเสือ และไม่ช้าเชือกที่มัดเสือไว้ก็ทนแรงเสียดันไม่ได้ จึงขาดออกเป็นท่อนๆ เสือได้โอกาสดังนั้นเข้าป่าตามหลังหมีใหญ่ขึ้นไป

ชาวไทยใหญ่จึงถือกันว่า มือหมีทุกตัวต้องมีรอยเหมือนรอยมีดบาด และต้นหมากนอดก็ไม่มีที่จะเป็นต้นตรงๆ ไม่ว่าต้นไหนต้นนั้นจะต้องค้อมลงมาเช่นเดียวกันนี้ทุกต้นไป

สุดท้ายของเรื่องก็คือ อ้ายต้องดวยกลับมาถึงบ้าน และเลิกคบหากับอ้ายต้องมองโดยเด็ดขาด เพราะเหตุว่าอ้ายต้องมองเป็นเพื่อนที่ไม่มี **ซิดสะ** (สัจจะ) และผลของการเลิกคบหากันก็ทำให้ใจอันอยากลักของคนอื่นหายไปด้วยทั้งสองคน จึงเป็นอันว่าเรื่องจบลงตรงขโมยกลับใจนี้เอง

แดงต้อย หลานรัก

ที่จริงคิดจะเขียนถึงต้อยตั้งนานแล้ว เพราะมีเรื่องสนุก ๆ ในโรงเรียน
 อยากเล่าให้ฟัง แต่คิดกับทำมันไม่ค่อยไปพร้อมกัน ก็เลยล่ามาจนป่านนี้ นึกๆ
 ไปนึกก็อยากให้อายุลดลงไปอีกสัก ๓๐ ปี จะได้เข้ากับบรรยากาศของห้องเรียน
 ชั้น ป.๒ ป.๓ ได้ดีกว่านี้ แต่กระนั้นก็พยายามอย่างยิ่งที่จะเขียนที่จะ เอ็ดก้อ
 (เป็นเพื่อน) กับเด็กๆ เหล่านั้น มีเด็กผู้หญิง ๒-๓ คน มารับไปโรงเรียนทุกวัน
 พอถึงโรงเรียนเขาก็มีดอกไม้บ้าง ขนมบ้างมาให้ บางทีก็เป็น อ้อยหอม (คือ
 อ้อยพวง ต้อยคงจะไม่ค่อยได้เห็น) ไม่ก็เป็น หมากขอบ (พุทรา) ถ้ายังไม่ถึง
 เวลาเข้าห้องเรียน เขาก็มาชวนคุย ฟังเด็กๆ พูดแล้วก็สนุกดีเหมือนกัน เด็ก
 คนหนึ่งแถมเป็นลูกครูใหญ่ชอบมาฟ้องเรื่อยเที่ยวว่า เพื่อนพูดคำหยาบ(คำว่า ฟ้อง
 นี้เขาใช้ ส่อ ฟังคล้ายส่อเสียดของเรา แต่เขาว่าเป็นคำพม่า) หาวว่าเพื่อนเป็น
 กันเถื่อน กันเล้ง คือ คนป่าคนไม่สุภาพ พูดคำว่า เกา-เมือ แทนที่จะใช้ ข้า-
 สุ อย่างคนอื่น แท้จริงเด็กคนที่ถูกกล่าวหาแกล้งมาจากน้ำคำ คำบลที่เป็นที่อยู่
 ของพวกไทยเมมา ตัวเขาก็เป็นไทยเมมา เมื่อคนที่นี่เขาพูดแทนตัว เกา(= ญ)
 และแทนผู้ฟังว่า เมือ(คิดกันว่าตรงกับคำ มึง ของเรา) แกกี้ต้องพูดตามเขา
 และแกล้งขำมาได้ไม่กี่เดือน ยังเปลี่ยนตามเพื่อนเขาไม่ทัน ก็เลยดูเหมือนว่า
 แกพูดคำไม่สุภาพอยู่ตลอดเวลา เชื่อว่าถ้าต้อยได้ยินยายเด็กคนฟ้องพูดคำว่า ข้า
 แทนตัวแกล ต้อยก็คงว่าแกพูดคำไม่สุภาพเช่นเดียวกัน เรื่องอย่างนี้ต้องเข้าใจเสีย
 ว่า เป็นคำพูดของคนที่อยู่ต่างถิ่นกัน แต่ไม่ว่าจะมาจากถิ่นไหน น้าอยากจะว่า
 คนไทยเป็นคนสุภาพทั้งนั้น สุภาพตรงไหน ต้อยคงอยากจะทราบ สุภาพตรงที่
 เขากำหนดภาษาสุภาพไว้ใช้กันทั้งนั้น คำใช้กับเจ้า ใช้กับพระภิกษุสงฆ์ และคำ
 ที่ใช้กับผู้ที่เคารพนับถือ เขาต้องมีกำหนดไว้ให้ใช้ต่างกันทั้งนั้นแหละ น้าเองเพิ่ง
 จะเรียน ยังไม่รู้อะไรมาก ยังใช้ราชาศัพท์ของเขาไม่ค่อยถูก ได้ยินแต่เขาพูด

กันว่า น่อ ต่างไหน่อ สำหรับคำลงท้ายประโยคและคำรับ ส่วนคำอื่น ๆ ก็ยังมีอีกมากที่ใช้ไม่ตรงกับคำสุภาพของคนสามัญ

พ่อแม่และผู้ใหญ่ ตลอดจนครูบาอาจารย์ที่ที่จะต้องสอนเด็กให้รู้จักพูด
ข้า พุด ออ ให้เป็น กันเหยน (คนสุภาพ) ด้อยคงจะไม่เคยได้ยินคำ ออ
มาก่อน คำ ออ นั้น เขาใช้เวลาตอบรับเหมือนเราพูดว่า ค่ะ บางคนพูดสั้นๆ
ว่า เอ๊ะ ๆ น่ายังไม่คุ้นปาก พุดไม่ได้ และใช้ ข้า อยู่คำเดียว ทั้งลงท้ายประ-
โยคและรับคำ ที่จริงถ้าออกเสียงให้สั้น ข้า คำนี้ก็ฟังเหมือนกับ ค่ะ ของเราที่
เดียว ฉะนั้นเห็นจะไม่ต้องหาหลักฐานอื่นมายืนยันละมังว่า ข้า เป็นคำเดียวกับ
ค่ะ เขาใช้ได้ทั้งหญิงและชาย เวลาเด็กผู้ชายพูดน่าฟังดีเหมือนกัน แต่ถ้าจะ-
เขียนหนังสือแล้วต้องไม่ลืมเลยว่าจะต้องใส่ ออ ท้ายประโยคหรือท้ายความ
ให้ฟังเหมาะสมด้วย อย่างที่ไว้ในเรื่องอ้ายต้องดวยต้องมอง ตอนไปพบหมีย
อยู่บนต้นไม้ว่า "กาเหมาคันไม้หมากนอดนั้นมิ ยังหมียออ หมียโหลงไค่มีงมียูก้า
เนืออั้งมันออ" แปลเป็นภาษาเราก็คือ บนต้นไม้หมากนอดนั้นมีรังหมียอยู่ และหมีย
โหลงไค่หนึ่งอยู่ในรังของมันนั้น แต่ถ้าเขียนจดหมายแล้วต้องลงว่า ข้าออ แทน
จะเป็น ออ คำเดียว เห็นไหมด้อย ว่าเรื่องที่จะต้องเรียนนี้มีมากจริง ขณะนี้
นำพยายามจะฟังเด็กๆ เขาตอนลาครูไปข้างนอกว่า เขาลาว่าอย่างไร ก็ได้ยิน
แต่ลาไปกินน้ำ เขาก็บอกครูสั้น ๆ ว่า เสีย ข้าย่อนกว่ากินน้ำออ แปลว่า ครู
(เขาไม่ได้กำหนดคำสุภาพกว่าคำนี้ เสียจึงหมายถึงได้ทั้งครู คุณครู อาจารย์) ฉะนั้น
ขอไปกินน้ำ

ข้า ใช้ได้ทั้งหญิงชาย เพราะฉะนั้นด้อยก็ต้องใส่เอาเองว่า ผมหรือดิฉัน
ส่วนที่เขาจะลาไปทำอย่างอื่น ยังไม่ได้ยินเลย เชื่อว่า ถ้าด้อยมาได้ยิน ก็คงจะ
ไม่เข้าใจว่าเขาจะลาไปไหน ถึงจะพูดตรงๆ ว่า ซื่อไย ก็ฟังไม่หายบ เพราะไม่รู้
ว่า เขาพูดอะไร ด้วยว่าเสียงผิดกับของเราไป คำนี้น่าแปลกเหมือนกันที่เขาออก
เสียงตามแบบของเมืองนายน คือ ข ที่มากับเสียง อี เอ แอ ออกเป็นเสียง ฉ.ช.
หมด คำว่า ขี้ นี้เลยไปตรงกับคำในภาษาพม่า ตกลงไม่รู้ว่ามีใครยืมใครหรือบังเอิญ
ไปตั้งตรงกันเอง ถ้าหากจะยืมกันก็น่าแปลกอีกที่แต่ดั้งเดิมต่างไม่มีคำที่ใช้ในความนี้

หรืออย่างไร คำสำหรับเด็กๆ เวลาปัสสาวะ เขาใช้สี ๆ ตรงกันกับของเรา เขาไม่มีเสียง ฉ. คำที่เราใช้ ฉ. จึงเป็น ส. ของเขา แต่เขาก็มีคำสุภาพสำหรับเรื่องนี้เหมือนกัน คือ ปัสสาวะ เขาเรียก ผายอ่อน อุจจาระเขาเรียก ผายโหลงอ่อน แปลว่า เล็ก และโหลง แปลว่า ใหญ่ เรามีใช้แต่ผายลมอยู่คำเดียว คำนี้เขาไม่มี เห็นในพจนานุกรมว่า ใช้คำเดียวกับคำไม่สุภาพของเรา

ไม่แต่ถ้อยคำนะ กิริยามารยาทก็สุภาพเช่นเดียวกัน เวลาเรายืนอะไรส่งให้เด็ก ผู้ใหญ่จะต้องสอนเด็กว่า สองขอน แปลว่า สองข้าง คือ ให้นิ้วมือออกทั้งสองข้าง จึงจะถือเป็นการสุภาพ แต่เวลาจะส่งของ เขาต้องเอามือซ้ายแตะข้อมือขวายื่นส่งให้ ไม่มีใครรับของจากใครด้วยมือข้างเดียวเลย การนั่งลูก ถ้าในที่ประชุมหรือต่อหน้าผู้ใหญ่ ผู้หญิงทุกคนต้องนั่งพับเพียบ เพราะฉะนั้นด้อยจะเห็นได้ว่า เรื่องเหล่านี้เป็นมารยาทของคนไทยแต่ดั้งเดิม จึงสั่งสอนกันเรื่อยมา แม้จะแยกย้ายไปอยู่ห่างกันสักเท่าใดก็ยังไม่วางของเดิม เห็นแล้วก็ชื่นตาสบายใจดี แต่เรื่องการไหว้ตอนพบและตอนจากกันนี้เขาคงไปถือตามแบบพม่า หรือเราจะมาสร้างขึ้นใหม่ก็ไม่ว่าได้นะ ของเขาไม่มี พอเขาเห็นหน้าทำ เขาก็เลยว่า คนบางกอก เข่น มีธรรมเนียมไหว้อย่างนี้ด้วย

แต่อันว่าเด็ก ต่อให้ฝึกมาอย่างเข่นแเง่ (สุภาพเรียบร้อย) อย่างไรเรื่องพูด เรื่องชนเห็นจะลืมไม่ได้ แรก ๆ น้ามาใหม่ ๆ เด็กยังไม่คุ้น ดูต่างก็พยายามทำตัวให้เรียบร้อยดี แต่พอมานะ ๒-๓ ครั้งคุ้นเข้าก็สนุกกันใหญ่ ตามเรื่องของเขาพอหนวกหู ครูก็ต้องหาอะไรให้อ่านพร้อม ๆ กัน แต่ว่าครั้งหนึ่ง ๔๕ นาที เรียน ๕ ประโยคเท่านั้น อ่านประเดี๋ยวเดียวก็หมด ทีนี้ครูก็ไล่เดี่ยวให้อ่านไปผสมตัวไป บางทีน่าต้องท้วงออกมา เมื่อเห็นครูไม่ทันฟังว่า เด็กบอกว่าสอน เอา ง. สะกด ที่จริงไม่ใช่แถมจะเดลิิดเปิดเปิงไปเองหรือกะแคงไปติดภาษาพม่าเข้านะ พม่าเขาเขียนอย่างหนึ่ง แต่อ่านไปเสียอีกอย่างหนึ่ง นำเวียนหัว เด็กๆ ต้องเรียนทีเดียวสองภาษา เลยเข้าไปติดกันใหญ่

เรื่องภาษาพมานี้ก็เป็นเรื่องใหญ่ สำหรับเด็กไทยใหญ่แล้ว ก็เท่ากับเรียนภาษาต่างประเทศอีกภาษาหนึ่ง ซึ่งรูปลักษณะภาษาก็ไม่เหมือนกัน แม้อักษรจะ

คล้ายกัน แต่วิธีเขียนและอ่าน ต่างกันออกไปมาก ดูๆ จึงออกจะน่าสงสาร ที่เด็กต้องเรียนภาษาต่างประเทศ ตั้งแต่ ดานขัมกัยอัย (ชั้นอนุบาล) ได้ยินเสียงครูสอนไปแปลไปอยู่ตลอดเวลา เด็กจะเรียนรู้ในปีก็ไม่รู้ เห็นจะเป็นอย่างนี้เอง นักเรียนจึงมีไม่ค่อยเท่าไร ยิ่งชั้นสูงขึ้นนักเรียนยิ่งน้อยลง พอถึงชั้นประโยค คือ แมตริก เป็นสุดท้ายสำหรับโรงเรียนมัธยม จึงมีนักเรียนเพียง ๑๐ คน และปีที่แล้วสอบได้เพียงคนเดียว ทั้ง ๆ ที่อาคารเรียนหลังใหม่กำลังจะสร้างด้วยงบประมาณเรือนแสน

เห็นจะยุติเพียงเท่านี้ก่อนนะต้อย ถ้ายังไม่ขี้เกียจฟัง วันหลังจะเล่ามาอีก

รักและคิดถึง

บรรจบ พันธุเมธา

ฉบับที่ ๖

เมืองนาย

๗ พ.ย. ๒๕๐๑

แดงต้อย หลานรัก

ที่จริงน่าจะเล่าเรื่องที่เห็นจากห้องเรียนเมืองนายต่อไป แต่บังเอิญวันนี้เรียนพิเศษกับครูที่บ้าน และครูให้อ่านนิทานเรื่องผีที่เขารู้จักกันที่นี่ ก็เลยคิดว่าต้อยก็คงจะอยากรู้บ้าง จะได้ไว้เล่าให้เพื่อน ๆ น้อง ๆ ฟังต่อไปอีก จึงจะเล่าให้ฟังเสียก่อน

ไม่รู้เป็นอย่างไรนะต้อยที่ผิด ๆ ขนาดลือชื่อแล้ว ต้องเป็นผู้หญิงเสียโดยมาก ดูนางนากพระโขนงของเราเป็นต้น ผีไทยใหญ่ก็เป็นผีผู้หญิงเหมือนกัน มีชื่อเป็นพม่า ชื่อนางเอีเมียด และก็แปลกด้วยว่า พอเอ่ยชื่อ นางเอีเมียด กันละก็ ไม่ว่าเด็กว่าผู้ใหญ่เป็นต้องทำท่ากลัวขนาดคุ้มบนเนื้อจี้ (บนลูก) กันทีเดียวแหละ แต่น่าไม่เห็นว่ากลัวหน้าหวาดสะดุ้ง เหมือนอย่างนางนากของเราเลย และก็เช่นเดียวกัน น่าเล่าเรื่องนางนากให้เขาฟัง เขาก็หัวเราะกันเฉย ๆ เหมือนฟัง

นิทานโกหกธรรมดา ๆ เรื่องหนึ่งเท่านั้น น่าเลยคิดว่า คงจะเป็นเพราะสถานที่
ดินฟ้าอากาศผิดแผกแตกต่างกันละกระมัง หรือจะเป็นเพราะผู้เล่าเล่าได้ไม่ถึง
ขนาดก็รู้ไม่ได้ละ ต้องฟังดูเอาเองก็แล้วกันว่าเป็นอย่างไร แล้วก็บอกมาบ้าง

รักและคิดถึง

บรรจบ พันธุเมธา

ป.ล. ชื่อเรื่องนี้เขาไม่ยักใช้ชื่อว่า เรื่องนางเอ๋เมียด แต่กลับเรียกว่า อ้าย
ขุนไ้* เหลือกว๊ามป้อแม่ คือ อ้ายขุนไ้ไม่อยู่ในถ้อยในคำพ่อแม่ น่าจะเรียก
สั้น ๆ ว่าเรื่องอ้ายขุนไ้ก็แล้วกัน

* ไ้ เป็นชื่อลูกชายคนที่สี่ บางทีเขาก็ไ้คำอย่างนั้นหน้าชื่อ แต่บางทีก็
ไ้เป็นชื่อเลยทีเดียว

นิทานไทยใหญ่

เรื่อง อ้ายขุนไล่

ข้ามหันทันกาเนื่ออะหรับตีหนึ่ง ปู่แก่ตั้งลูกจ้ายมันส์ก้อ นี่คือตอนขึ้นต้นเรื่อง
นี้แปลได้ว่า ครั้งนั้น ณ ที่แห่งหนึ่ง ยังมีปู่แก่ (เทียบเท่าผู้ใหญ่บ้าน) กับลูกชาย
สี่คน ชื่อ หม่อมคำยี่ อ้ายขุนสาม และอ้ายขุนไล่ ปู่แก่เป็นคนมีอำนาจอยู่ในหมู่บ้านนั้น
จะใช้ใครให้ทำกิจธุระการงานให้ตนก็ใช้ได้ร้อยสี่พันอย่าง ขนาดที่
เรียกในภาษาไทยใหญ่ว่า สิบสามแสนเป้ง* ที่เดียว แต่กระนั้นบรรดาลูกชาย
ของปู่แก่ผู้นี้ก็ยังช่วยทำมาหากินด้วยตนเองพอเลี้ยงดูครอบครัวของตนไป ลูกชาย
ทั้งสามต่างแต่งงานกันไปหมดแล้ว เหลือแต่อ้ายขุนไล่คนเดียวที่ยังไม่คิดเนื้อต้อง
ใจสาวผู้ใด จึงยังไม่ได้แต่งงาน

อ้ายขุนไล่ทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยการค้าขาย นำสินค้าขึ้นเหนือล่องใต้ไป
ขายยังเมืองต่างๆ และไม่ว่าจะไปถึงเมืองไหน เป็นต้องมีผู้หญิงติดอกติดใจเมือง
นั้น แต่อ้ายขุนไล่ก็ยังไม่ปลงใจชอบใคร จนกระทั่งได้มาพบสาวรุ่นเข้าคนหนึ่ง
ชื่อนางเอ้เมียด ได้พบปะสนทนาปราศรัยกันเป็นที่ชอบใจ จึงต่างตกลงว่าจะแต่งงาน
กัน แต่บั้งเอ้เมียดของอ้ายขุนไล่ ยังจำหน่ายไม่หมด จำเป็นต้องให้เสร็จธุระ
เรื่องนี้เสียก่อนจึงจะจัดการแต่งงานได้ อ้ายขุนไล่จึงขอให้นางเอ้เมียดคอยจน
กว่าตนจะกลับ และสัญญาว่าถ้ากลับมาเมื่อใดแล้วจะรับมาแต่งงานด้วยทันที พุดจา
เป็นที่ตกลงกันดังนี้แล้ว ก็รีบนำสินค้าไปจำหน่ายยังต่างเมือง มีลูกจ้างและคนงาน
ติดตามไปด้วยอย่างเคย

ส่วนนางเอ้เมียด คอยอยู่ทางบ้าน ก็ให้มีอันเป็น ล้มเจ็บเป็นไขอย่างร้าย-
แรง จะรักษาเยียวยาอย่างไร อาการก็หาทุเลาขึ้นไม่ จนในที่สุดก็สิ้นชีวิตลงใน
วันที่มีจันทร์คราสพอดี อันวันจันทร์คราสนั้นถือกันว่าเป็นวันที่ผีร้ายมักจะออกเที่ยว
รังควาน และได้มีผีฟุกซึ่งเป็นผีร้ายตนหนึ่งเข้ามาสิงอยู่ในร่างของนางเอ้เมียด
จึงทำให้ร่างที่หมดชีวิตแล้วกลับฟื้นคืนชีวิตขึ้นมาได้ คนทั้งหลายในละแวกนั้นได้
เห็น ต่างก็ตกใจยิ่งนัก จะนำร่างนั้นไปฝังก็ฝังไม่ได้ เพราะยังกระดูกกระดิกได้

*เป้ง = อย่าง

ข้ายังลุกขึ้นนั่งได้เสียอีก ครั้นจะปล่อยทิ้งไว้เช่นนั้นก็ทำไม่ได้ จะทำอะไร ก็ไม่รู้ที่จะทำให้เรียบร้อยไปได้ ทั้งต่างคนต่างก็หวาดหวั่นกลัวผีนางเอีเมียดกัน ทั้งนั้น ในที่สุดเห็นไม่มีทางใดดีไปกว่าหนีไปเสียให้พ้น แต่ละคนจึงต่างไปจัดการอพยพข้าวของโยกย้ายไปอยู่ถิ่นอื่น ทิ้งให้หมู่บ้านนั้นร้างไว้เช่นนั้น

ฝ่ายนางเอีเมียด ก็ได้กลายเป็นผีเพด* ประจำหมู่บ้านร้างนั้นตลอดมา บางทีถ้าชอบใจ นางเอีเมียดก็จะเนรมิตให้เห็นเป็นบ้านคนมีแสงไฟวอมแวมออกมาจากบ้านและจากครัวไฟทุกแห่งหมด คนต่างถิ่นที่ผ่านไปไม่รู้เรื่องมาก่อน ก็มักจะเข้าไปขอพักนอนที่หมู่บ้านนั้น ครั้นถึงเวลากลางคืน นางเอีเมียดก็จะออกมาวิ่งควานเอาบ้าง หลอกเอาบ้าง จนคนเหล่านั้นตกใจกลัว ขวัญหาย กลับมาถึงบ้านก็จับไข้ถึงแก่ความตาย ข้าวเรื่องนี้ไม่ช้าก็แพร่สะพัดไปทั่ว ไม่ว่าใครต่างก็โจษจันกันถึงเรื่องหมู่บ้านร้าง และผีนางเอีเมียด จนกระทั่งจะหาใครกล้าเดินทางผ่านหมู่บ้านนั้นสักคนก็ไม่มี หมู่บ้านนั้นจึงเงียบสงัด ไม่มีทั้งคนอยู่และคนจะกรายเข้าไปใกล้

จนเวลาล่วงมาถึงคราวที่อ้ายขุนไ้จำหน่ายสินค้าหมดสิ้นลงแล้ว ก็ชวนลูกจ้างคนงานเดินทางกลับบ้าน ขณะที่อ้ายขุนไ้กับพวกเดินทางมาใกล้จะถึงที่อยู่นั้น ก็พอดีเป็นเวลาดะวันตกดิน อ้ายขุนไ้เพ่งตามองไปยังหมู่บ้านที่อยู่ของนางเอีเมียดที่อยู่ไม่ไกลกันนักนั้น ก็แลเห็นแสงไฟจุดแดงมาจากหมู่บ้านร้างนั้น ด้วยความที่มีใจจดจ่อถึงนางเอีเมียดผู้มันหมายกันไว้ อ้ายขุนไ้รีบเดินทางมาถึงบ้าน พอวางข้าวของเก็บเข้าที่เรียบร้อยแล้ว ก็จัดแจงกินอาหารเสร็จแล้วก็ตรงเข้าไปหาพ่อแม่ขออนุญาตไปเยี่ยมนางเอีเมียด

พออ้ายขุนไ้ ได้ยินดังนั้น จึงกล่าวว่า"อ้ายขุนไ้เว้ย แม่หมายเมื่อ นางเอีเมียด นั้นตายเฝ้า มันตายเป็นเพดเป็นสูงหลอกฮ้ายหน้า มานั่นมันอยู่นั่น ไ้สั้ถามกว่าเฝ้า"ความว่า นางเอีเมียดที่เป็นเมียหมายคือ คู่มันคู่หมายของอ้ายขุนไ้ นั้นตายเสียแล้ว แล้วยังกลายเป็นปีศาจร้ายมาเที่ยวหลอกคนเสียอีก จนหมู่บ้าน

* เพด คือ เปรต หมายถึง เป็นผีร้ายประเภทหนึ่ง

นั้นคนอยู่ไม่ได้ ร่างไปแล้ว และพ่อأيยขุนไส้ย้าต่อไปอีกว่า เจ้าย่านอกด้อย นอกคำพ่อไปเที่ยวเล่นหานางเอีเมียดเลยเที่ยวนา ถ้าเจ้าไปเจ้าจะต้องประสบอันตรายได้รับทุกข์อย่างไม่มีทางจะแคล้วคลาดไปได้ ไม่ว่าจะไปหานางเอีเมียดเมื่อใด มันจะดัซงไล่ติดตามมาจนถึงเรือนจนได้เมื่อนั้นทีเดียว

ได้ยินบิดาพูดดังนั้น อัยขุนไส้ก็คิดอยู่ในใจว่า พ่อเราคงจะไม่อยากให้เราลงจากเรือน ก็เลยพูดปดหลอกเรา ก็เมื่อครั้งนี้เรายังเห็นแสงไฟในเรือนนางเอีเมียดสว่างอยู่เนิ่นา แต่ว่าจะพูดอะไรต่อไปอีกก็ไม่กล้า จึงผละจากพ่อไปถามแม่ถามพี่ชาย ตลอดจนน้องสาวดู คนเหล่านั้นก็พากันพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า นางเอีเมียดตายไปแล้วแน่ๆ เลยทีเดียว อัยขุนไส้ก็ยังลังเลไม่อยากจะเชื่อ น้องสาวบังเกิดความรำคาญระคนกับความกลัวพี่ชาย จึงว่าไปเถอะพี่ อัยขุนไส้ก็เลยถือเอาถ้อยคำน้องสาว รีบลงจากเรือนไป

ครั้นอัยขุนไส้ลงเรือนไปแล้ว ทั้งพ่อแม่และพี่ ๆ น้อง ๆ อัยขุนไส้ต่างพากันโกรธบ่นว่าอยู่ไม่ขาดปาก แล้วก็ปิดประตูหน้าต่างไว้อย่างแน่นหนา แต่ละคนได้แต่พูดว่าลูกอะไร ไม่อยู่ในถ้อยในคำพ่อแม่ ถ้าไม่ไปเจอจะอันตรายเข้าละก็ไม่มีความรู้ตัวละ แต่ว่าจะเป็นอย่างไรก็ช่างมันเถอะ ดัดหางปล่อยวัด ไม่ดูคำดูดีมันเสียดีกว่า ไม่นับเป็นลูกเป็นเจ้าหรือ

ส่วนอัยขุนไส้ก็หมายจะได้เห็นหน้าคู่หมายของตนอยู่อย่างเดียวเท่านั้น ก้มหน้าก้มตาไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งถึงเรือนนางเอีเมียด เมื่อถึงเรือน นางเอีเมียดก็ออกมาต้อนรับขับสู้ด้วยความชื่นชมยินดี ไม่ผิดกับเมื่อครั้งก่อน ๆ ส่งเสียงร้องเชิญอัยขุนไส้ให้ขึ้นเรือนอยู่แจ้ว ๆ

ขณะที่กำลังเพลิดเพลินกันนั้น อัยขุนไส้ไม่แลเห็นสิ่งใดในตัวนางเอีเมียดเปลี่ยนแปลงไป ที่เคยเห็นว่างามอย่างไรก็คงงามอยู่อย่างนั้น จนกระทั่งล่วงดึกเข้ามา หน้าตานางเอีเมียดจึงกลับกลายเป็นที่น่าเกลียดขึ้น คือ บางครั้งหน้าก็ดูเป็นเหลี่ยมเป็นมุม บางครั้งก็หย่อนลง บางทีก็ดูหน้าใหญ่ออก แต่บางทีก็แฟบลงเปลี่ยนแปลงไปไม่รู้จักก็อย่าง แล้วนางเอีเมียดก็ยังเอาข้าวของเครื่องของคนตายมีโลงศพเป็นต้น มาให้อัยขุนไส้ดู ไม่แต่เท่านั้น นางเอีเมียดก็ยังแสดงฤทธิ์เดช

ควักเอาหนอนที่มีในหัวออกมา แล้วก็ใช้ให้ยายขุนใส่กิน ส่วนตัวนางเองนั้นก็กินไปเคี้ยวไป พลังก็ดูดปากอยู่จิบจิบ ยายขุนใส่เห็นเช่นนั้นก็ตกใจกลัวยิ่งนัก รู้ว่านางเอื้อมคกลายเป็นผีเผดไปแล้วจริงๆ จึงคิดหาทางที่จะหนีกลับบ้าน แต่จะหาทางอย่างไร ในเมื่อนางเอื้อมคได้ล่วงรู้ความคิดของยายขุนใส่โดยตลอดแล้ว ดังที่ได้กล่าวห้ามขึ้นว่า

" ป้าขุนใส่เว้ย สู้อย่าโล่มือก๊วย เข้ามองสุมาจู้เขาหึงหน้าเย้า นอนกาโนล่า"

ได้ยินเพียงนี้ ยายขุนใส่ก็รู้ได้แน่ว่า นางเอื้อมคคงไม่ยอมให้ตนหนีรอดพ้นไปได้ เพราะนางได้กล่าวแล้วว่า นางคอยให้ตนมาหาอยู่ช้านานแล้ว ทั้งนางยังชวนให้นอนเสียที่นั่นอีก ฉะนั้นจะทำอย่างไรดีละ ถึงจะหนีเล็ดลอดเงื้อมมือ นางเอื้อมคไปได้ ทันใดนั้นยายขุนใส่ก็คิดอุบายได้อย่างหนึ่ง จึงแกล้งทำล้องยาสูบให้ลoderongตกลงไปได้ถุน แล้วก็ทำท่าจะลงจากเรือนไปเก็บกล้องยานั้น แต่ยังไม่ทันที่จะขยับตัว นางเอื้อมคก็ได้แลกลิ้นอันยาวเปื่อย ลoderongลงไปเก็บมาใส่มือให้ยายขุนใส่เสียแล้ว ยายขุนใส่ก็เลยหมดปัญญาจะแก้ ต้องหาอุบายขอไปทีว่า ปวดท้องเหลือประมาณ แล้วก็ทำอาการ ต้องอ้วดองแก่น (ปวดท้อง) รุ่งหนีลงจากเรือนนางเอื้อมคไป

แต่ว่านางเอื้อมคหรือจะยอมปล่อยให้อายขุนใส่รอดพ้นไปได้ เมื่อเห็นยายขุนใส่วิ่งหนีลงจากเรือนไปต่อหน้าต่อตาอย่างนั้น นางปีศาจเอื้อมคก็ไล่ตามไปอย่างไม่ละลด จนใกล้จะทันกันอยู่แล้ว ยายขุนใส่ก็ตะเบ็งเสียงร้องให้ช่วยจนเสียงหลง เสียงนั้นดังได้ยินไปทั่วทุกทิศทุกทาง ยายขุนใส่วิ่งไปพลางร้องไปพลางจนกระทั่งมาถึงประตูรั้วบ้าน แต่ด้วยเหตุที่พ่อยายขุนใส่ทั้งแค้นเคืองลูกชายที่ไม่เชื่อถ้อยคำ กับทั้งกลัวนางเอื้อมคจะตามมาถึงเรือน จึงเอาขวากมาเสะไว้ตรงประตูรั้วนั้น ยายขุนใส่จะเข้าไปในบริเวณบ้านก็เข้าไม่ได้ ได้แต่ร้องเรียกพ่อแม่พี่น้องให้ลงมาช่วย แต่ใครๆ ก็ไม่กล้าลงมาช่วย มีแต่น้องสาวคนเดียวที่ใจกล้าลงมาถึงขวากหนามที่เสะไว้เพื่อรับพี่ชายให้เข้ามาในบ้าน แต่ว่าแรงผู้หญิงคนเดียวถึงลาอย่างไรก็หาไหวไม่ จนในที่สุดนางเอื้อมคก็ตามมาทัน พอใกล้ควมมาถึงตัวยายขุนใส่ นางก็ตรงเข้ากอดรัดและนุดลากจะเอาตัวกลับไปให้จนได้ ดูนางนั้น

ช่างมีเรี่ยวแรงนักหนา ส่วนอ้ายขุนไส้วิ่งมาก็อ่อนแรงแล้ว มาถูกนางเอื้อมยัด
ย้อยคอดังนั้น แม้จะต่อสู้ดิ้นรนทั้งทนต์องตึงตะอะไรก็ไม่มีวันจะสู้ได้ ไม่ช้า
อ้ายขุนไส้ก็สิ้นแรง ถึงแก่ความตาย ณ ที่นั่นเอง

ที่จริงเรื่องอ้ายขุนไส้ควรจะจบลงตรงนี้แล้ว แต่ผู้แต่งคงจะเวทนาอ้ายขุนไส้
หรืออย่างไร ที่ไม่พอที่จะมาตายเพราะผู้หญิง จึงหาทางแก้ไขให้อ้ายขุนไส้ฟื้น
คืนชีวิตขึ้นมาเพราะผู้หญิงอีกครั้งหนึ่ง เรื่องจึงดำเนินต่อไปว่า

ถึงเชิงกางเขนเมืงจ่างจ๊ะหาแลงมานั้น คือ ถึงเวลาเช้า ฟาสว่างกระจ่าง
แจ้งมาแล้วนั้น ก็ได้มีหญิงสาวชาวยาง (กะเหรี่ยงในรัฐชาน) สองคน ออก
จากบ้านมาหาผลไม้ เปลือกไม้จะเอามาต้มย้อมเสื้อผ้า ก็ได้มาพบอ้ายขุนไส้นอน
ตายอยู่

อ้ายขุนไส้คงจะเป็นคนกว้างขวางในหมู่ผู้หญิงอยู่สักหน่อย จึงให้บังเอิญ
สาวยางทั้งสองนี้รู้จัก จึงถึงกับอุทานออกมาว่า

"ปั๋นไส้ เป็นอะไรมาตายเสียแล้วละ เห็นจะเป็นเพราะนางปัสจางเอื้อมยัด
ผู้เป็นคู่หมายนั่นเอง อย่าช้าอยู่เลย เรามาช่วยกันแก้ไขเยียวยาให้ฟื้นขึ้นมาเถอะ"

ว่าแล้วก็แกะเอาสายรัดเอวออกมาว่าคาถา ๑๗ ครั้ง ตามธรรมเนียมของ
พวกตน แล้วก็เอาฟาดลงไปที่หัวใจอ้ายขุนไส้ และก็ยังกับปาฏิหาริย์ที่อ้ายขุนไส้
กลับฟื้นคืนชีวิตขึ้นได้ในทันใดนั่นเอง และเมื่อเห็นว่านางสาวยางทั้งสองคนเป็น
ผู้ช่วยชุบชีวิตให้แก่ตนดังนั้น อ้ายขุนไส้ก็ออกปากขอตามไปอยู่กับนางทั้งสองนั้น
ด้วย สาวยางทั้งสองก็ยินยอมด้วยความยินดี แต่ว่าคนทั้งสองไม่ได้อยู่หมู่บ้านเดียว
กัน เมื่อตอนจะแยกจากกันกลับบ้านนั้น ปัญหาจึงเกิดขึ้นว่า อ้ายขุนไส้จะเลือก
ไปอยู่กับสาวคนไหน และก็ให้บังเอิญที่สาวยางสองคนนั้น คนหนึ่งหน้าตาดี อีก
คนหนึ่งค่อนข้างจะขี้เหร่ อ้ายขุนไส้ก็เป็นชายหนุ่มปุถุชนคนธรรมดา เรื่องจะ
เลือกผู้หญิงขี้เหร่เห็นจะเป็นไปไม่ได้ ในที่สุดจึงปรากฏว่าอ้ายขุนไส้ตามไปอยู่กับ
นางสาวยางร่างงามผู้นั้นอันเป็นเหตุให้นางผู้ร่างขี้เหร่นั้นแค้นเคืองสุดจะพรรณนา
ถึงกับกล่าวดัดพ้อต่อว่าออกมาว่า

"ขุนไส่ช่างทำได้หนา เราอุตสาหักรักษาเยียวยาจนฟื้นคืนชีวิตมาได้แบบนี้
แล้ว ยังไม่เห็นความดีของเราสักนิด กลับไปหลงรักคนอื่นเสียได้"

และไม่ว่าเท่านั้น นางยางผู้หนึ่งยังกล่าวสาปแช่งอายขุนไส่ไว้อีกว่า "ถ้า
หากกินเนื้อวัว ก็ขอให้กลายเป็นวัว กินเนื้อไก่ ก็ขอให้กลายเป็นไก่ และถ้ากินนกยูง
ก็ขอให้เป็นนกยูง"ว่าแล้วก็แยกทางกลับบ้านของตน

ส่วนอายขุนไส่นั้น ก็ได้ไปอยู่กับนางสาวยางคนงามนั้นเรื่อยมา จนกระทั่ง
วันหนึ่งเคราะห์ร้าย อายขุนไส่ไปกินเนื้อนกยูงเข้า เลยกลายร่างไปเป็นนกยูง
ตามคำสาปแช่งนั้น นางผู้เป็นเมียเสียใจร้องไห้ฟูมฟาย แล้วก็ตัดหางนกยูงนั้น
มาเช็ดน้ำตา ก็เลยเล่าว่า หางนกยูง จึงเกิดมีแววเหมือนดวงตานับแต่นั้นมาและ
ด้วยความเป็นห่วงนกยูงผู้เป็นสามี นางจึงสั่งว่า ถ้าเมื่อใดอยากกินพริกขึ้นมาก็
ให้มากินที่สวนของเรา อย่าได้เที่ยวเหยียบเหยียวยาหากินตามสวนคนอื่นเขา เขา
จะยิงเอา นางกล่าวจบแล้ว นกยูงก็บินเข้าป่าไป คนแก่คนเฒ่าชาวไทยใหญ่จึง
สอนลูกสอนหลานว่า อย่ากินเนื้อนกยูง เพราะจะทำให้พลัดพรากจากกัน ดัง
อายขุนไส่กับนางผู้เป็นเมียนั้น

ฉบับที่ ๗

เมืองน่าย

๘ พ.ย. ๒๕๐๑

แดงด้อย หลานรัก

เวลาที่ด้อยอ่านบทกวีนิพนธ์เป็นทำนองนั้น ด้อยเคยรู้สึกใหม่ว่าบทที่เพราะ
เพราะ เพราะอะไร ถ้าด้อยได้เรียนหลักเกณฑ์การประพันธ์เหล่านั้นแล้วจะรู้
ได้ว่า เพราะเสียงสูงต่ำที่กำหนดไว้นั้นอย่างหนึ่งละ ที่ทำให้เสียงขึ้นลงไม่ผิด
เสียงดนตรี ถ้าหากด้อยได้มาฟังเสียงอ่านของชาวไทยใหญ่ที่นี่แล้ว จะเข้าใจได้
ชัดยิ่งขึ้นทีเดียวว่าเสียงเหล่านี้ช่วยให้ฟังไพเราะได้อย่างไร แม้แต่เพียงเขาอ่าน
ธรรมดาเท่านั้นก็ฟังไพเราะอย่างยิ่งเสียแล้ว ไพเราะเหตุใดหรือ ก็เพราะว่าเสียง
สามัญอย่างในภาษาของเรานั้น เขาไม่มีเลย เสียงของเขามีแต่เสียง เอก โท

ตรี จัตุรเสียงตรีมีมากกว่าเพื่อน คำที่เรานอกเสียงสามัญ เช่น มา พา ชัง เรือ
ลิง เหล่านี้ เขาออกเสียงเป็นเสียงตรี แม้ว่าจะไม่เต็มเสียงอย่างของเราก็ตาม
คำตายเสียงเอกของเรา เขาก็ออกเป็นเสียงตรี เช่น กอด หก เจ็ด ปัก ปอก
เป็นต้น ส่วนเสียงสามัญอักษรกลาง เช่น คา กา ปลา เป็น เอา ดาย อย่างนี้
เขาออกเสียงเป็นจัตุรหมด แต่ถ้าเข้าประโยค บางทีก็ออกเป็นเสียงเอก ดังนี้
ด้อยคิดดูเอาเองเถอะว่า เสียงของเขาจะขึ้นลงผิดกับของเราเพียงไร ประโยคที่
เราจะพูดเสียงเสมอกันหมด อย่างเช่น เอายามาหาตัวเรา เขาจะต้องออกเสียง
ว่า เอ่ย่าหยา (= ยา) ม้าดำได้เข้า ด้อยลองออกเสียงแล้วฟังดู

ด้วยเหตุผลนี้เอง จึงทำให้บทประพันธ์ของเขาฟังเพราะ แม้จะไม่เข้าใจ
ความหมายถนัดนัก ก็ยังรู้สึกเสียงของเขาไพเราะ ยิ่งเป็นคนเสียงดี ๆ ยิ่งชวนฟัง
เสียเหลือเกินทีเดียว ขณะนี้เสียสิ่งดำ ครูสอนชั้น ป.๓ เอาบทกล่อมเด็กมาสอน
แม้ เสียงครูที่ขึ้นลงเนิบ ๆ นั้น มันชวนนอนจริงด้อย น้าอยากจะทำเสียงให้
ได้เหมือนครูจริง กลับมบ้านก็เลยมาลองอ่านดูตามเสียงขึ้นลงที่กำหนดไว้ในคำ
นั้น ๆ เอ๊ะ แปลกเหลืออะไร ไม่ต้องลำบากไปทำเสียงอะไรเลย เสียงก็พอไปอย่าง
ครูสอนนั่นทีเดียว เรื่องนี้ต้องยกย่องผู้ประพันธ์ว่า สามารถยิ่งในการสรรหาคำ
ให้มีเสียงอย่างที่ต้องการ แล้วก็มีความเหมาะสมกะทัดรัดด้วย และความสามารถ
อีกอย่างหนึ่งก็คือ สามารถเลือกหาคำที่มีเสียงเดียวกันมารีบทสัมผัส และส่งสัมผัส
ด้วย เช่น ม่อย กับ อ้อย อย่างในบทที่ว่า

นอนหลับดำ ไค้มอย แปลว่า นอนหลับตา ง่วงนอนเถอะ
น้ำอ้อยอ่อนเนิบค้ำ แปลว่า น้ำตาลน้ำอ้อยข้นเล็กน้อยอยู่ที่คา(มุงเรือน)
ปือลูกม้าจิ้งโล่ แปลว่า พอตื่นขึ้นมาก็นอนได้

อย่าเป่ให้กันหลี่ แปลว่า อย่าร้องไห้เลยคนดี
นอน นอน นอน แปลว่า นอนเถอะ นอน นอน

บทกล่อมเด็กที่เขาเรียก กรวามอันลุ่มอ่อน นั้นมีมากมายหลายบท ทั้งของ
เก่าของใหม่ เพราะเขายังใช้อยู่จนถึงปัจจุบันนี้ เวลาเรียนนักเรียนของเขาจึง
ไม่รู้สึกละอายอะไร เพราะได้ยินจนชินหู บางทีตัวเองอาจจะต้องใช้กล่อมน้อง

ด้วยซ้ำไป ข้อความในกรวามอื่นลุ่ม่อ่นนั้น ส่วนมากแสดงความรักระหว่างแม่
กับลูก อย่างบทที่ว่า

เมกว่า*น้ำตันดี กว่าหาป้าค้อ่น* ม้าหมาย* ก้าข้าว ก้าหนึ่งเมเต้เต้า
คั้นมา อื่น อื่น อื่น

แปลว่า แม่ไปทำน้ำตันดี ไปหาปลาตัวเล็กๆ มาใส่ก้อนข้าว(ให้ลูกกิน)
ประเดี้ยวหนึ่งแม่จะกลับมา

เมกว่าน้ำตันหล่อ เมกว่าหาผ้าก้อบออ่อน มาสือหลองตั้นอนซ่าย น้อน
น้อน น้อน

แปลว่า แม่ไปทำน้ำตันมะเตื่อ แม่ไปหาที่นอนเล็ก ๆ มาปูรองที่ที่ลูกซาย
จะนอน

คำว่า ซ่าย ในที่นี้ เขาใช้เรียก ลูกซาย ตรงกับ ซาย ของเรา บางถิ่น
ก็ออกเสียงคล้าย จ้าย คำเรียกลูกของเขามีหลายคำ แต่ละคำแสดงความรักของ
แม่อยู่ในความหมายด้วย น้ำฟังทั้งนั้น อย่างเขาเรียกว่า แสงเกา*แปลว่า แก้ว
(มีค่า) ของข้าบ้าง ลูกคำบ้าง เห็นจะตรงกับคำ เจ้าทองคำ ในบทกล่อมของ
เรา บางทีในกลอน เรียกแสงฮักเจ้อค้อ (แก้วรักปานใจปานค้อ) ก็มี หลูกซ่าย
ออ่อน (ลูกซายเล็ก) ก็มี ถ้าเป็นเด็กเล็กมาก ๆ ก็เรียก เอ้ออ่อน เอ้อหลง หรือ
หนูไน้ ต่างกันไปแล้วแต่ถิ่น

เท่าที่ได้ยินกันมา ไม่ว่าจะเป็นไทยถิ่นไหน มีแต่เป็นข้อความที่แม่กล่อมลูก
ทั้งนั้น ด้อยคงจะไม่เคยได้ยินบทกล่อมที่มีเนื้อความเป็นพ้อกล่อมลูกเลยจริงไหม
เพราะน้ำเองก็ไม่เคยได้ยิน เพิ่งได้ยินเมื่อสองสามวันนี้เอง ครูเอามาสอนให้ เป็น

-
- *กกว่า = ไป อ่อน = เล็ก หมาย = วางบนข้าว หมายถึง กับข้าวโดยเฉพาะ
 - ก้าหนึ่ง = ครู่หนึ่ง ประเดี้ยวหนึ่ง เต้า = มา (เขาไม่ใช้ในความว่า ไป
อย่างที่เราเข้าใจและใช้ในคำประพันธ์ของเราเลย) เต้ = จะ
 - *สือ = ปู สือสาค = ปูเสื่อ หลอง = รอง
 - *แสงเกา = ใช้ในพวกไทยคำดี ที่ใช้คำแทนชื่อผู้พูดว่า เกา แทน ซ้า

บทแต่งใหม่ ชันดีเหมือนกัน เขาขึ้นต้นว่า

นอนกอนนอนด้า ลูกค้าป้อแสงโก้น นอนกาเนื้อคือหล่าย่า อู่พืดซ้องว่า
ด้าไม้น จ้งเหือลับลลี่

แปลว่า นอนกอนนอนเสียเถิด ลูกค้าลูกแก้วของพ่อ นอนในเปลสานเป็น
ตากลม ๆ ให้หลับสบายเถอะ

และตอนหนึ่งกล่าวว่า

โหยวอันแม่เข้าอ่าเบ็งลัดแหนเปี้ยว ก้าฟากตั้นหยาน

โหยวอันแม่เข้าไ่ว่ป้อยแปดเฮ็ดหนั้น ต้งป้อลื้อลูกหลาป้า

ความว่า เดี่ยวแม่เขาไม่บอกไม่เล่า พลัดพรากจากไปไกลเสีย

เดี่ยวแม่เขาทิ้งเราไปเสียอย่างนั้น ทั้งพ่อและลูก(เราจะทำ
อย่างไรกัน)

ที่จริงคนที่นี่เขาได้ฟังแล้ว เขาไม่รู้สึกละแผลกผิดปรกติเท่าเรา เพราะความ
เป็นอยู่จริง ๆ ของเขาอย่างนั้น พ่อกับลูกของเขาสนิทกัน เล่นหัวพูดคุยกัน แต่
ส่วนเรื่องรักกันอย่างสุดสวาทขาดใจนั้น ไม่ว่าพ่อว่าแม่ เหมือนกันหมด ตั้งแต่
มาอยู่ที่นั่นได้เห็นเด็กหลายต่อหลายบ้านแล้ว รวมทั้งของเจ้าของบ้านที่อยู่ด้วย
ยังไม่เคยเห็นเด็กถูกตีเลย จะเป็นเพราะไม่สบโอกาสได้เห็นเอง หรืออย่างไร
ก็ไม่รู้ได้นะ แต่เรื่องถูกตีด้วยไม้เรียวนั้นคงจะมีแน่ ๆ ไม่ถูกที่บ้าน ก็คงที่โรงเรียน
เพราะไม่อย่างนั้น ศัพท์ว่า ไม่ค่อนเฮ้ว (= ไม่ค่อน*เรียว) คงจะมีขึ้นไม่ได้ แต่
ก็ไม่เคยได้เห็นที่โรงเรียนอีกนะแหละ ทั้งๆ ที่เด็กประเภทแก่น ทั้งดื้อและซนก็
มีอยู่พอทีเดียว

สวัสดีก่อนละนะด้อย ที่จริงยังมีเรื่องอยากจะเล่าอีกหลายเรื่องทีเดียว วัน
หลังว่างค่อยเขียนมาใหม่

รักและคิดถึง

บรรจบ พันธุเมธา

*ไม่ค่อน คือไม่ตะพด หรือไม่ตะบอง ถ้าขนาดเล็กจึงเรียก ไม่ค่อนเฮ้ว

๑๒ พ.ย. ๒๕๐๑

แดงน้อย หลานรัก

เพิ่งจะเล่าเรื่องเรียนสนุก ๆ ให้อยู่ฟังเมื่อไม่กี่วันนี้เอง มาวันนี้เกิดไม่-
 สนุกเสียแล้ว ทำไมนะหรือ ก็เกิดครูจับตัวสอบกับนักเรียนอื่นๆ เขาด้วยนะซี
 ไม่ได้ดูหนังสือสักตัวเดียว มัวแต่ไปเที่ยวเสียเกือบตลอดวันวันอาทิตย์ แล้วก็นึกไว้ใจ
 ว่า ครูคงเห็นน้ำโตมากแล้ว คงไม่ต้องสอบกับเด็กๆ เขาหรอก ที่ไหนได้ พอครู
 เข้าห้องเขียนคำสั่งลงบนกระดานเสร็จเรียบร้อยเท่านั้นละ รีบเอาระดาศมายื่น
 ให้น้ำเลยทีเดียวนะ แหม ชักจะโกรธครูเสียแล้ว พอตีเลียบไปเห็นคำถามของครู
 บนกระดาน เอ๊ะ ไม่ค่อยยากนัก ก็เลยค่อยๆ คิดทำไป นึก ๆ ก็เวทนาตัวเอง
 ต้องเรียนต้องสอบอยู่ตลอดเวลา เชื่อว่าใคร ๆ ที่ถูกนำสอบมาได้ยืนเข้าคงหัวเราะ
 ขอบใจเป็นแน่

ข้อสอบของครูเป็นแบบปรนัยเสียด้วยนะน้อย นับว่าก้าวหน้ารวดเร็วไม่น้อย
 ทีเดียว ทั้ง ๆ ที่การศึกษาแผนใหม่ยังมาไม่ถึงเมื่อนายเลย เพิ่งจะได้เห็นฤทธิ์
 ข้อสอบปรนัยเดี่ยวนะเอง คิดถึงด้อยเอาทีเดียวนะ ถ้าได้มาเห็นข้อสอบคงจะเขียน
 เอาๆ อย่างพวกเด็กๆ ที่สอบอยู่ด้วยกันนี่ จะถูกหรือผิดไม่เข้าใจ แก่ทำสัก ๑๕
 นาทีเท่านั้นก็เสร็จ น้ำเองต้องใช้เวลามากกว่าเขา เพราะมัวแต่นึกเรื่องสะกด
 การันต์และเครื่องหมายเสียง เสียง จ.ที่เขาออกเสียงคล้าย ช.นั้นละยุ่งนัก
 ทีเดียวนะ ถ้าไม่ท่องจำแล้ว เป็นไม่มีวันเขียนถูกเลย คราวนี้ก็เขียนผิดไปคำหนึ่ง
 เเคราะห์ดีที่จำบทกล่อมเด็กบทแรกได้ จึงพอจะเขียนได้ตามคำสั่ง สรุปเล่าตอนได้
 กระดาษคำตอบคืนมาก็แล้วกันนะ ปรากฏผลว่า ผู้ได้คะแนนสูงสุดในห้อง ได้ถึง
 ๘๐% นั้นเป็นเด็กผู้หญิงมาจากน้ำคำอายุ ๑๑ ขวบ รองลงมาเป็นนักเรียนบางกอก
 ได้ ๗๕% เห็นที่ผิดของตัวเองแล้วก็ขันดีเหมือนกัน ทำให้เห็นใจพวกนักเรียน
 ขึ้นมาอีกเป็นกอง

สอบเสร็จแล้วครูยังไม่อยากสอนเรื่องอื่นต่อ เลยเล่านิทานให้นักเรียนฟัง
ขึ้นชื่อนิทานแล้ว ไม่ว่าเด็กเล็กเด็กโตชอบทั้งนั้น ยิ่งฟังรู้เรื่อง ยิ่งอยากฟังมาก
ขึ้น นิทานของครูสั้นนิดเดียว ชื่อเรื่อง อ้ายขี้มุกย่อย อ้ายคำเพ่ กับ อ้ายยายคัม
คือ คนทั้งสามมีลักษณะประจำตัวต่างกัน คนหนึ่งมักจะขี้มุกไหลอยู่เรื่อย เพื่อน
จึงตั้งชื่อให้ว่า อ้ายขี้มุกย่อย อีกคนหนึ่งตาจะ แม่งหวีตอมตาอยู่เสมอ จึงได้
ชื่อว่า อ้ายคำเพ่ ส่วนคนที่สามเป็นโรคหิด ไปไหนมักจะเกาตลอดเวลา จึงเรียก
กันว่า อ้ายยายคัม วันหนึ่ง คนทั้งสามมาพบกันเข้า ต่างก็พยายามจะไม่เกาหิด
ไม่ขีดแหม่งหวี และไม่ขีดขี้มุก แต่ก็อดอยู่ไม่ได้ จึงปลัดกันเล่านิทาน อ้ายขี้มุก-
ย่อยเล่าว่า พ่อของตนมีมือง(ที่นี้เขาเรียก มอง) อยู่ใบหนึ่ง พอห่าย(ตี) เข้า
ทีหนึ่งก็มีเสียงดังพรีด เสียงพรีดนั้นเอง ช่วยให้อ้ายขี้มุกย่อยเอามือป้ายจมูกเช็ด
ขี้มุกไปได้ ถึงคราวเจ้ายายคัมเล่าบ้าง ก็เล่าว่า พ่อของตนมีหมากบักหม่น(ผัก)
อยู่ลูกหนึ่ง ลูกใหญ่มาก เพื่อนถามกันว่าใหญ่แค่ไหน ก็จัดการถลกทางเงงให้ดู
ว่า ใหญ่เท่าขานะ ซึ่งก็นับว่าเป็นโอกาสให้ได้เฝ้าชมกับที่คั่น ส่วนอ้ายคำเพ่
หาโอกาสอยู่นานแล้ว จึงโบกไม้โบกมือ ร้องบอกว่าเก่าอำหุยม (กูไม่เชื่อ) มือที่
โบกแสดงความไม่เชื่อนั้น ก็เลยช่วยขีดแหม่งหวีไปได้ เล่าแค่นี้พวกเด็ก ๆ ฟังก็
ขันทันงอกลงไปแล้ว ทำให้บรรยากาศห้องเรียนค่อยคลายความเคร่งเครียดจาก-
การสอบไปได้มาก

จนใกล้จะหมดชั่วโมง ครูให้นักเรียนจดกริ๊งคำกัน ซึ่งคือคำทาย (แปล
ตรงๆ ว่า คำทำกัน) ให้นักเรียนหัดเขียนให้ได้ด้วย ให้จำไว้ไปทายกันด้วย นับ
ว่าได้ประโยชน์ดีเหมือนกัน น้ำเลยจดเอาไว้ แล้วลองบอกครูให้เขียนคำทาย
ของเราให้นักเรียนดูบ้าง แต่ต้องเลือกเอาที่จะแปลให้เขาเข้าใจได้ น้ำเลยเลือก
เอา สี่ดินเดินมา หลังคามุงกระเบื้อง เด็ก ๆ ทายออกทั้งนั้นเลย ถ้าจะง่ายไป
เดากันได้ ที่นี้ลองเอาของเขามาให้ด้อยทายเล่นดูบ้าง ดูซิว่าจะทายออกไหม
ถ้าไม่ออก คราวหน้าจะไขให้ฟัง

กริ๊งคำกัน มีดังนี้

๑. กว่าเดินเป็นเถ่งน้ำ ป้าเอ็นเป็นหมกไม้

แปลว่า ไปป่าเป็นโรงนา พากลับบ้านเป็นกระบอกไม้

๒. นกเปิดอ้อนขาเหลว ลังมาเด็กกินน้ำตึงเขว* ปือแห้ง
แปลว่า นกเปิดตัวเล็กขาเดียว ลงมาตักกินน้ำหนองลึกลงแห้ง

๓. หมากอำส้ม ตำเล็ก

แปลว่า ผลไม้ไม่เปรี้ยว ตาหลิ่ว (พูดภาษาของเราเป็นหลิ่วตา)

๔. ยักกาไน้ ให้กำไ้น

แปลว่า หยิกตรงนี้ ร้องให้ตรงโน้น

๕. หนึ่งมันเป็นหนึ่งพ่อ เน้อมันเป็นเน้อไก่ ไช้มันเป็นไช้แล่น

แปลว่า หนึ่งมันเหมือนหนึ่งผีกระสือ เน้อมันเป็นเน้อไก่ ไช้มันเป็นไช้เหย้า

๖. โหดันมัด บิดกินเยอ สามโห้ยสามหลอยอำอิม

แปลว่า หัวเท่าหมัด ตัดหญ้ากิน สามห้วยสามคอยก็ไม่อิม

ไว้เท่านี้ก่อนนะ วันหลังจะรวบรวมมาให้ทายเล่นอีก

รักและคิดถึง

บรรจบ พันธุมธา

ฉบับที่ ๔

เมื่อนาย

๑๕ พ.ย. ๒๕๐๑

แดงน้อย หลานรัก

เชื่อว่าคงจะทายไม่ออกละกระมัง แต่ว่าอย่าไปเสียเวลาคิดเลย ดูคำตอบที่
ไขไว้ให้ดีกว่า เรื่องทาย ๆ อย่างนี้ น่าจะไม่ค่อยสันทัดเหมือนกัน แม้แต่อย่าง
ง่าย ๆ อย่างที่เด็กของเขารู้กันทุกคนว่าคำตอบว่าอย่างไร น้ำก็ยังต้องคิดอยู่นาน
บางข้อก็ตอบไม่ได้เลย อย่างเช่นที่ว่า

๑. น้ำตึงหมายถึง น้ำในบึงในหนองที่นิ่งไม่ไหลไปมา ส่วน เขว(เขี้ยว) นั้น
หมายถึงลักษณะของน้ำที่ลึก จะเห็นเป็นสีเขียวจัด บางทีเขาใช้ว่า เขาเจ้าเง่า

สี่กั๋อหาม สามกั๋อวี เล็กซีมีฝ่ายหน้า

แปลว่า สี่คนหาม สามคนวี (พัด) เหล็กจี้(เหล็กเจาะ) มีฝาย (ข้าง)
หน้า

รูโหล่งแอ่นเห่นอพะ ลั้งตะแอ่นเห่นอลิน

แปลว่า รูใหญ่วังบนฟ้า นกลั้งตะ(แรง) วังบนดิน

หมากมีก้าเง่า หมอกมีก้าปาย

แปลว่า ลูกมีที่โคน ดอกมีที่ปลาย

เจ้าช่างอ่อนเช็ดป้า ฮ้อตะราชันเม้งผี

แปลว่า เณรเล็กๆ เจ็ดองค์ เทศนาโปรดถึงสวรรค์

กินสามกั๋อ เค้นเค้นโห เส้นนึ่ง

แปลว่า คนสามคน เคียนผ้าโพกหัว ผืนหนึ่ง

เย่ป้อเย่เข้าดัก เย่กั๋อมีเย่ปาย

แปลว่า ยิ่งตียิ่งเข้าดัก ยิ่งกั๋อมียิ่งหนี

ข้อหนึ่งละ พอจะเดาออกมา เป็นช้าง แต่ข้อต่อๆ ไปซี นึกไม่ถึงเลยว่า จะหมายถึง ตาซึ่ง สับประรด ดอกไม้ไฟ เหล็กสามขา และข้อสุดท้าย หมายถึง ลูกของตัวกับลูกคนอื่น เรื่องอย่างนี้ ถ้าหากเคยรู้เคยเห็นสิ่งของเครื่องใช้ และ ชีวิตความเป็นอยู่ของเขามาบ้าง ก็พอจะนึกออกได้ง่ายขึ้น อย่างที่ว่าคนสามคน เคียนผ้าโพกหัวผืนหนึ่งนั้น แม้จะบอกว่าคือเหล็กสามขา แต่ถ้าเหล็กสามขาที่เขาเรียกว่า เก้ง นี้ไม่เคยเห็น ไม่รู้จักมาก่อนแล้ว ถึงอย่างไรก็คงร้องอ้อไม่ออก อยู่นั่นเอง ต้อยเองก็คงจะไม่เคยเห็น ไซ้ไหม นึกถึงเหล็กสามขาที่ครอบตะเกียง ลานกั๋อแล้วกัน เก้งมีลักษณะคล้ายกัน (เสียงคำนี้ ทำให้นึกถึงคำตะเกียงอยู่เสมอ ไม่ทราบว่าจะเป็นคนคำเดียวกันหรืออย่างไร) เขาใช้วางบนไฟไฟ สำหรับตั้งหม้อ กะทะ แทนตั้งก้อนเส้า (อิฐสามก้อน) อย่างแต่ก่อน

พูดคำว่า ไฟไฟ ต้อยก็คงไม่รู้อีกละมังว่าอะไร เมื่อก่อนที่น้ำไม่เคยเห็น เขาอธิบายอย่างไรๆ ก็นึกไม่ออกว่า รูปร่างมันเป็นอย่างไร จนกระทั่งได้ไปเห็น

ตามบ้านไทยถิ่นต่างๆ ทั้งในรัฐซานและอัสสัม จึงร้องอ้อออกมาได้ว่า รูปร่างเป็น
อย่างนี้เอง ที่จริงน่าจะเรียกว่า กะบะไฟ หรือกะบะเตาไฟ เพราะเขาเอาไม้
ทำเป็นกะบะ แล้วเอาดินเหนียวใส่ในกะบะอัดให้แน่น ไล่จนเรียบใช้เป็นที่วาง
ฟืนก่อไฟ หากจะหุงข้าวทำกับข้าว ก๊วยก๊วยแกงหรือแกงเลียง ตั้งหม้อหรือกะทะ
บนแกงนั้น บ้านหนึ่งๆ มีไฟเพียงน้อย ๒-๓ อัน ไว้ในครัวอันหนึ่ง ในห้องอื่นๆ
อีกอันหนึ่ง เวลาหนาวก็ใช้สำหรับผิงไฟไปบ้าง ต้มน้ำร้อนกินบ้าง โดยเฉพาะ
เวลาแขกมาในยามค่ำดิน ไฟจะให้ความสุขที่สุด ไหนจะได้มีเพื่อนมาคุยแกล้ง
เฮฮา ไหนจะได้ผิงไฟอุ่น และไหนจะได้มีน้ำชาร้อนๆ กิน ชุ่มชื่นใจ ชีวิตความ
เป็นอยู่ของชาวไทยใหญ่ก็มีอยู่อย่างนี้แหละ เขาจึงว่ากันว่า คนไทยใหญ่ไม่ค่อย
สนใจอะไรมาก ได้แต่เอาไหมดิน มกเตาอบกัน คือ เอาหัวแม่เท้าหมกขี้เถ้า
คุยกัน ต้องคงว่าสำนวนนี้ฟังยากอีกละซิ เพราะเรื่องอะไรคนจึงจะต้องเอาหัว
แม่เท้าไปหมกขี้เถ้า ที่จริงเขาพูดจะให้เห็นจริงนะว่าเวลาคุยกันสนุก ๆ แม้ว่า
เท้าจะจมเข้าไปในไฟฟืนจนถึงหมกขี้เถ้าได้ ก็ยังไม่รู้สึก เรื่องที่เขาพูดแล้ว เราก็
ไม่เข้าใจนั้น มีมากจริงๆ ต้อย เรียนอยู่นานแล้วยังรู้ไม่ได้แค่ไหนเลย ฉะนั้น
โอกาสที่จะไม่เข้าใจกันจึงมีอยู่ทั่วไป อย่างคำว่า หลาย นั้น น่าอดลิ้มไม่ได้ว่า
เขาไม่ได้หมายความว่าเดียวกับของเรา วันหนึ่งไปทัศนางมย้า เพื่อนร่วมชั้นอายุ
๑๐ ขวบ คนที่มารับนำไปโรงเรียนด้วยทุกวันว่า เป็นอะไรไป จึงไม่ไปโรงเรียน
ไม่ได้พบกันตั้งหลายวัน นำใช้คำหลาย ในความหมายอย่างของเรา แต่นางมย้า
เข้าใจตามความหมายที่เขาใช้กันอยู่ที่นี่ จึงนึกว่าน่าถามว่าไม่ได้พบกันกี่วัน และ
คำตอบก็คือว่า แปดวัน

แม้คำง่ายๆ ที่ครูยกตัวอย่างให้ดูว่า ปีก่อม่น่องอยู่อ น้าก็อดคิดไม่ได้ว่า
หมายความว่าปีกล่อม่น่องอยู่ แท้ที่จริง ก่อม ของเขาหมายถึง กกให้นอน เวลาพูด
เวลาฟังจึงต้องทำความเข้าใจ และนี่ก็แปลตามความหมายของเขาไปพร้อมกันด้วย
เสมอ ครูเองจะเข้าใจความลำบากในเรื่องนี้ของน้าบ้างหรือเปล่าก็ไม่ทราบ เห็น
ทำหน้าที่แปลกใจบ่อยๆ เป็นที่ผิดหวัง คิดว่าน่าจะรู้แล้ว แต่กลับไม่รู้ เช่น ครูให้
เติมคำในประโยคว่า กาฬ-ก๊อก เปียนึง (กาฬ-ถ้วยจัดหนึ่ง) เด็ก ๆ ตอบกัน
อิงคะนึงว่า ห้าก๊อก แต่น้าเติมไม่ได้ เหตุผลก็คือ ไม่เคยซื้อกาฬกินเองเลย

จะรู้ได้อย่างไรว่า เจ็ดหนึ่ง (ที่นี้เรียกว่า เปีย ไม่ทราบทำไม) ชื่อกาแฟได้ ๕
ถ้วย เรื่องจะต้องเรียนเกี่ยวกับภาษาจึงมีมากจริงด้วย เล่าเท่าไร ๆ ไม่มีวันหมด

อีกไม่ช้าคงจะต้องจากเมืองนายไปแล้ว เสียดายอยู่มากเหมือนกัน เพราะ
กำลังอยู่สบาย ๆ อากาศก็ดี วิวก็สวย คนก็ดี ยิ่งเด็ก ๆ ยิ่งน่ารัก เห็นแล้วทำให้
คิดถึงต๋อยและน้อง ๆ ถ้าเด็ก ๆ ได้มาสังสรรค์กันเอง คงจะได้รับความรู้อะไร
แปลก ๆ กว่าผู้เป็นผู้ใหญ่กว่าเขาเป็นแน่ สวัสดิ์ละนะ

รักและคิดถึง

บรรจบ พันธุเมธา

ป.ล. ข้อใจ กว๊ามดักกัน ครั้งที่แล้ว คือ ร่ม ช้อน พระอาทิตย์ คนปั้น-
ฝ้าย ขนุน และไม้ขีดไฟ ส่งนิทานมาให้อ่านอีกเรื่องหนึ่งด้วย

บ. พ.

นิทานไทยใหญ่

เรื่อง นกก้อไว

เมื่อก่อนนานมาแล้ว ยังมีหมู่บ้านพวกยางคำ*๑ อยู่หมู่บ้านหนึ่ง ตั้งอยู่ห่างไกล
ชุมชนไปถึงแถบห้วยลึกดอยสูงทีเดียว บริเวณรอบ ๆ ก็ล้วนแต่เป็นป่ารกชัฏ ใน
ป่าใหญ่นั้นมีสิ่งสาราสัตว์นานาชนิด นับตั้งแต่ หมี เสือ วัวป่า กวาง ฟาน ไป
จนถึงกระต่าย ไก่ป่า ไก่ฟ้า และนกยูง ตอนเช้า ๆ คำๆ เสียงร้องเสียงขันของ
สัตว์ป่าเหล่านั้น ดังก้องไปทั่วทุกห้วยทุกดอย*๒ ทำให้คนผู้อยู่แถบนั้นรู้สึกเพลิด-
เพลิน และเป็นสุขสนุกสนานดังใจปรารถนาของตนนั้นเทียว

ณ ที่นั้นก็ยังมียางคำฝัวเมียตั้งบ้านเรือนอยู่ออกจะห่างไกลบ้านคนอื่น ๆ
ไปมาก คนทั้งสองทำไร่ไถนากินกันไป ส่วนที่จะได้อยู่สบาย มีเงินมีทองเหลือ-
เฟื่อนั้นไม่มีเลย พอว่าท้องฟ้าเริ่มสางขึ้นมาไม่ว่าวันใด ฝัวเมียต่างก็ควาพราครว่า
เสียมออกไปทำไร่ทำนาพอได้เลี้ยงปากเลี้ยงท้องไปวันหนึ่ง ๆ แต่ด้วยเหตุที่ไร่ของ

*๑ ยาง คือ กระเทียมในรัฐชาน มีพวกหนึ่งเรียกว่า ยางคำ

*๒ ห้วย คือ หุบเขา ที่อยู่หว่างเขาซ้อน มักจะใช้คู่กันเสมอ กับ หลอย จึงมี
สำนวนพูดว่า หลอยสูงห้วยลึก

สองผิวเมียออกจะให้ผลดีกว่าใครของคนอื่น ๆ ที่อยู่ต่างที่ออกไป เจ้าของจึงกลัว สัตว์ป่าเหล่านั้นมายุ่ำทำลาย ตกกลางคืนยางผู้ผิวจะต้องออกมานอนเฝ้าไร่ของตน ที่กระท่อมริมไร่เสมอไป ส่วนเมียนั้นกลับมานอนที่บ้าน

อยู่มาคืนวันหนึ่ง ขณะที่ปูยงดำ*๓ กำลังนอนเฝ้าไร่อยู่ในกระท่อมเล็กๆ ริมไร่หลังนั้น ฝนก็ได้ตกกระหน่ำลงมาอย่างไม่ลืมหูลืมตา มีหน้าซำลมพายุก็ ยังพัดจัด บรรดาสัตว์ป่าทั้งหลายตระหนกตกใจ ต่างก็วิ่งหนีกันกระจัดกระจาย และอารามตกใจไม่รู้ทิศทาง สัตว์บางตัวก็เอาหัวกระแทกรั่วที่ล้อมไร่พังทลาย แล้วก็ เข้ามายุ่ำไร่ของปูออกย่าออกสองผิวเมียนี้เสียสิ้น ปูยงดำจึงไม่อาจนอนต่อไปได้ ต้องลุกขึ้นมาทำเสียงอะอะอูไล่สัตว์เหล่านั้นไปอยู่ทั้งคืน มีหน้าซำยังเอาหน้าไว้ ที่ลูกอาบยาพิษไว้ไล่ตามยิงเสียอีกด้วย จนสัตว์ป่าทั้งหลายแตกตื่นหนีกันไปคนละ ทิศละทาง

ในขณะที่ฝนตกใหญ่ พายุพัดจัดอยู่นั้นเอง นายยงดำ*๔ ผู้เป็นเมียที่นอนเฝ้าบ้านกินนอนหาหลับได้ไม่ ด้วยมีใจจดจ่อเป็นห่วงทุกขันธ์ร้อนถึงผิวที่นอนเฝ้าไร่อยู่ นายยงดำคิดรำพึงว่า กระท่อมของเรานั้นมันก็เล็กนัก โดนลมพายุ พัดแรงๆ อย่างนี้เห็นที่จะล้มทลายแน่ ถ้าหากกระท่อมนั้นพังไปแล้ว คิงเผ่า*๕ เราจะไปอยู่ที่ไหน สัตว์ป่าก็ล้วนแต่ดุ ๆ ทั้งนั้น ดูออกจะลำบากยากเย็นแท้ ที่เดียว นายยงดำคิดเห็นเช่นนี้ ก็คิดว่าจะต้องออกไปดูปูยงดำให้รู้ว่าลำบาก เดือดร้อนอย่างไรหรือไม่ คิดแล้วนายยงดำก็รีบสวมก๊อบ*๖ ออกจากเรือนไป ยังกระท่อมริมไร่ ฝนก็ไม่หยุดไม่ซาลงบ้างเลย ตกมาห่าแล้วห่า*๗ เล่า จนเสื้อ-ผ้าสีดำที่นายยงดำสวมอยู่เปียกโชกไปหมดทั้งตัว แต่แกก็ไม่ยอมหยุดพักที่ใด ตั้งหน้าตั้งตาเดินไปให้ถึงไร่จนได้

*๓ ปู่ แปลว่า ตา และย่า ก็คือ ยาย ใช้เรียกคนคนสูงอายุได้เช่นของเรา

และถ้าหากสามภรรยาจะเรียกกันและกันหรือกล่าวถึงกันและกัน มักใช้ ปู่ ออก ย่า ออก *๔ นาย แปลว่า ยาย จำเพาะบางถิ่น *๕ คิงเผ่า เป็นคำที่ภรรยาเรียกสามี

*๖ ก๊อบ = หมวกแบบไทยใหญ่ลักษณะคล้ายก๊วยเล้ง ก๊อบกบ คือชนิดที่ทำด้วยกบไม้แผ่นหนึ่งเย็บเข้าด้วยกัน ไม่ใช่ชนิดสาน *๗ ห่า = ฝนตกหนักๆ ครั้งหนึ่งๆ

ครั้นมาถึงริมรั้วไร่ของตน ก็ได้เห็นแสงไฟในกระท่อมที่นั้นเดี่ยวสว่าง เดี่ยวดับวูบลง นายยางคำจึงจัดแจงตั้งไม้ไฟที่ขวางทำประตูรั้วไว้ออก และขณะที่กำลังจะก้าวเข้าไปภายในบริเวณนั้นเอง ก็พอดีปูยางคำได้ยินเสียงถอดเก็น*๔ ไม้ขัดประตูรั้ว จึงออกมาเพ่งมองดู และก็ได้เห็นตัวอะไรดำ ๆ เคลื่อนไหวอยู่ไปมา ครั้นเพ่งต่อไปอีกก็เห็นตัวดำ ๆ นั้น เคลื่อนใกล้เข้ามา ๆ มุ่งมายังกระท่อมของตน จึงคิดในใจว่า สัตว์ป่าพรณอย่างนี้ เราคิดว่ามันหนีเตลิดเปิดเปิงไปหมดแล้วเชียว เรายังมันจนอย่างนี้แล้ว มันยังจะดื้อเข้ามาอยู่อีก เห็นทีจะร้ายเหลือเกิน ถึงได้เข้าเข้ามาฆ่าทำลายไร่ของเราอีก คิดดังนั้นแล้วก็เอาหน้าไม้ลูกอาบยาพิษ ออกมา ยังไปยังตัวดำๆ ที่เคลื่อนเข้ามาใกล้ขึ้น

พอเสียงหน้าไม้ลั่นเท่านั้น เสียงร้องก็ดังออกมาจากตัวดำๆ นั้น และก็หาใช่เสียงสัตว์ไม้ กลายเป็นเสียงนายยางคำร้องออกมาว่า โอ๊ย ตายแล้ว สูมายิงข้าทำไม ปูยางคำได้ยินเสียงนั้นก็ตกใจ รีบกระโดดลงจากกระท่อมหลังเล็กนั้น วิ่งตรงไปยังเสียงที่ได้ยิน และก็เห็นว่าตัวอะไรดำๆ ที่ตนคิดว่าจะเป็นสัตว์ป่านั้น แท้ที่จริงคือเมียของคนนั่นเอง แกจึงตรงเข้ากอดร่างเมียไว้ น้ำตาไหลย่อยยู่ตลอดเวลา แกกล่าวแก่นายยางคำว่า สูเอ๋ย สัตว์ป่ามารบกวนฆ่าทำลายไร่ของเราทั้งคืน ข้าเห็นสูใส่เสื้อดำ ๆ เข้ามา จึงนึกว่าเป็นวัวป่า จึงเอาหน้าไม้ยิงไปถูกสูเข้า สูอย่าได้เอาโทษถือโกรธข้าเลย ข้าขอรับผิดแล้ว

ฝ่ายนายยางคำเห็นผู้มาสารภาพผิดเช่นนั้น แทนที่จะยกโทษให้ กลับกล่าวว่า ข้าไม่เชื่อคำสุหรอก สูทำเราได้ว่าแต่ว่าสูไปมีเมียน้อยไว้ หรือหมายมั่นใคร่ไฉนมัง เราเป็นห่วง กลัวสัตว์ป่าจะมาทำร้ายสู นอนหลับไม่ลง ทั้งฝนก็ตกหนัก ลมรึก็พัดจัด มีตรึจนแบมือก็ไม่เห็นฝ่ามือ เราอุตส่าห์มุ่งหน้ามา มาถึงแล้วสูกลับยิงเราได้ สูนะ ใจคด ใจร้ายแท้ๆ เทียว พุดได้เท่านั้นนายยางคำก็ขาดใจตาย

*เก็น คือ ไม้กระบอกสามอันที่ขัดไว้ที่เสาประตูรั้ว เวลาจะเข้าไปภายในบริเวณ ต้องถอดไม้กระบอกออกจากช่องที่ทำไว้ที่เสาที่จะอัน ตามธรรมเนียมไทยใหญ่ ผู้ชายและผู้ที่อยู่ยงคงกะพัน จะไม่ถอดไม้เก็นขัดประตูรั้วนี้

ป๋ายางคำเห็นเมียตายแล้วเช่นนั้นก็ให้สงสารสลัดใจยิ่งนัก รับผิดชอบหาพิน
มาก่อไฟ จะเผาศพน้ายางคำ แล้วก็ร้องไห้คร่ำครวญดังว่าหัวใจจะแตกทำลาย
ไป ปู่เฒ่าใคร่ครวญถึงเมื่อครั้งยังหนุ่มสาวมาด้วยกัน ได้อยู่ร่วมทุกข์ร่วมสุขกันมา
จนกระทั่งถึงแก่เฒ่าป่านะนี้ แต่คิดอย่างไรก็ไม่อาจให้เมียของคนพื้นดินชีพขึ้น
มาได้ ในที่สุดป๋ายางคำก็เลยหาทางที่จะติดตามน้ายางคำผู้เป็นเมียไปจนได้ใน
ขณะนั้นเอง คือเมื่อคิด ๆ อยู่ตลอดเวลาว่า เมียของเราเราก็คงรัก แต่เมียกลับไม่รู้
ไม่ยอมเชื่อ หว่าพัวใจคด ข้างเราก็คิดว่าเมียเป็นวัวป่าเข้ามา จึงยิงเอา เมื่อเมีย
ก็ตายไปอย่างนี้แล้ว เราจะอยู่ไปทำไมในเมืองคน พุดแล้วก็ไปนอนข้างกองพิน
เคียงศพน้ายางคำ แล้วก็เอาไฟจุดเข้าที่กองพินนั้น ไม่ช้าก็ตายตามกันไป ร่าง
ก็กลายเป็นเฒ่าเป็นเถ้าไปด้วยกันทั้งสองคน

พอตายจากชาตินุญนี้แล้ว ยางคำพัวเมียก็ไปเกิดเป็นนกชนิดหนึ่ง ชื่อ
ว่า นกก้อไว นกชนิดนี้ที่อยู่บนต้นไม้ได้ขยับขยับที่เดียวกันเลย แม้จะเป็นพ่อนก
แม่นกก็ตาม ก็จับคอนนอนคนละที่ ต่างจับอยู่บนต้นไม้คนละต้น ห่างกันพอ
แลเห็นกันได้ พอตัวผู้ร้องว่า ก้อไว ก้อไว (ก้อ แปลว่า คิด ไว แปลว่า รัว ก้อ-
ไว แปลว่า คิดว่าเป็นรัว) ตัวเมียจะร้องตอบว่า กัด กัด (คค) ตามถ้อยคำที่
ป๋ายางคำเคยพูดว่า ข้าคิดว่าเป็นรัว จึงเอาหน้าไม้ยิงไปถูกเข้า และน้ายางคำก็
ตอบว่า สูใจคค เอาหน้าไม้ยิงเราตาย

ฉบับที่ ๑๐

เมืองนาย

๑๘ พ.ย. ๒๕๐๑

แดงด้อย หลานรัก

ขณะนี้ป็นฤดูออกพรรษาที่เขาริวก ออกรั้ว ผู้คนที่ละเว้นงานเอิกเกริก
ทั้งหลายไปถึง ๓ เดือน ต่างพากันหาทางสนุกด้วยวิธีต่างๆ ที่เขาริวกสนุกนักสนุก
หนาก็คือ เทียวงานประจำปีของเมืองนาย งานอย่างนี้เรียกกันว่า ปอย และไม่
ว่าปอยที่ใด จะเป็นปอยขึ้นมาก็ได้ ถ้าไม่มีการพนันที่เขาริวกว่า ล้อง แล้วก็
สาด ซึ่งคือละครประเภทต่างๆ ทั้งพม่า และไทยใหญ่ เพราะฉะนั้นในระหว่างนี้

เขาจะไม่พูดกันถึงเรื่องอื่น นอกจากว่า ใครฝันอะไร จะได้ไปให้ถึง(แห่งห่วย) หรือดีเมื่อคำ (ตอนบ่าย) ออกอะไร ใครถูกบ้าง ได้เงินเท่าไร ฯลฯ แม้แต่นักเรียนทั้งเล็กทั้งโตต่างก็สนใจกันแต่เรื่องพรรณาอย่างนี้ โรงเรียนก็เลยต้องปิดตลอด ๑๐ วันที่มีงานนี้ น่าจะต้องเรียนอยู่กับบ้าน และได้เรียนนิทานไทยใหญ่ พบเรื่องสนุก ๆ อีกหลายเรื่อง ที่เล่าให้ต้อยฟังคราวที่แล้ว เรื่องนกก็โอวั้นั้น เป็นนิทานประเภทกลับชาติมาเกิด ที่จริงก็เป็นเรื่องที่ยอมรับว่า ทำไมนกอย่างนั้นจึงร้องอย่างนั้นไปพร้อมกันด้วย ยังมีอีกหลายเรื่อง แล้วจะเล่าให้ฟังอีก

ต้อยคงอยากจะถามว่า นำไปเที่ยวปอยกับเขาด้วยหรือเปล่า ไปซี ถึงจะไม่รักสนุกเพราะต่อล้อ (เล่นการพนัน) กับเขาก็คงไม่เป็น ดูสาดของเขาถึงฟังไม่รู้เรื่อง เพราะเล่นเป็นภาษาพม่า ก็ยังอยากรู้ว่าเขาสนุกกันอย่างไร และก็เห็นแล้วว่า ถ้าเป็นเด็กก็สนุกไปอย่างเด็กคือ ถ้าพ่อแม่ให้สวดมาก ๆ ก็ไปเล่นการพนัน แพงมากก็ได้ น้อยก็ได้ ตามใจชอบ ถ้าเบื่อก็ไปหาซื้อของเล่นบ้าง ซื้อขนมกินบ้าง แล้วก็ไปขลุกอยู่กับโรงละครนั้นทั้งคืน พวกที่ไม่เล่นการพนันก็มักจะใจจดใจจ่ออยู่กับการแสดงนี้ เพราะนานที่ปีหนจึงจะมีโอกาสได้ดู และถ้าไม่มีงานประจำปอยอย่างนี้แล้ว ชาวเมืองนาก็ไม่มีทางจะสนุกเพลิดเพลินอื่นใดได้ ด้วยว่าที่นี่ไม่มีโรงหนัง โรงละคร ฉะนั้นการแสดงอย่างนี้จึงต้องมีตลอดทั้งคืน คนดูต้องหาเสื่อ หาผ้าห่มของตัวมา ง่วงก็หลับไปข้าง ตื่นขึ้นมาก็ดูต่อไป น้ำเคยได้มาตอนเช้ามีดครั้งหนึ่ง เลยได้มาเห็นว่า ตอนใกล้รุ่งเขามักเล่นหุ่นกระบอกคนชักชักแง (ที่ว่าชักนี้ เพราะเขาใช้ดิ่งเชือกจากทางหัวหุ่น) ที่เดียวถึงฟังไม่รู้เรื่องก็ยังดูสนุก ที่สนุกมากเห็นจะเป็นเพราะเสียงดนตรีช่วยนี่เอง พวกที่ม่อไป หลับไป ได้ยินเสียงดนตรี โดยเฉพาะเสียงกลองรัวกระหน่ำอย่างนี้ก็ต้องสะดุ้งตื่น สงสารแต่คนตึกลอง ตีพิณพาทย์เท่านั้น ที่ต้องดิ้นทั้งคืนตลอด ๑๐ คืน กว่าจะเลิกงานก็คงต้องนวดน้ำมันกันย่ำแย่ไป

ที่ว่าละครตอนเช้ามีดนั้น ไม่ใช่เพราะตั้งใจดูมาดูละครหรอกนะ แต่บังเอิญเป็นเพราะไม่มีใครเขานอนกันทั้งบ้านตลอดคืนวันนั้น เพราะเขาทำของใส่บาตรพระ ๑๐๐ องค์ และทำของเซ่นเจ้า เซ่นเจ้าพระ(พระพุทธรเจ้า) ที่เขา

ว่าจะเสด็จลงเมืองผี (สวรค์) มาตอนไหนเมืองเฮ-อ(= หัวเมืองใส คือ รวตติ ๔) พอเสร็จธุระแล้ว ไม่รู้จะทำอะไร ฟากยังไม่สาบ ก็เลยไปดูละคร อดชมความ อดทนของคนดูไม่ได้ เพราะตอนเช้ามีดในเดือนนี้ อากาศเมืองนายหนาวเย็น พอดูทีเดียว หมอกก็ลงจัดแลไม่เห็นอะไร เขาก็ยังทนนั่งดูอยู่ได้ แม้ค้าขายข้าว หลามดูจะสบายที่สุด เพราะไหนจะได้ผิงไฟอุ่น ไหนจะได้กลิ่นข้าวหลามหอม แล้วก็ยังได้ดูละครไปด้วย เพราะแถวที่ตั้งที่ขายใกล้ๆ โรงละคร คนในรัฐชานเขา จะเผาข้าวหลามกันจำเพาะในฤดูหนาวนี้เท่านั้น เขาไม่มีข้าวหลามกินกันทุกวัน อย่างของเราหรอก

ในระหว่างที่เขาทำพิธีรับเจ้าพระลงเมืองผีมานั้น ตอนกลางคืนเขาตามประทีป ด้วย ส่วนมากก็ใช้เทียนจุดในโคมญี่ปุ่นบ้าง โคมทำเป็นรูปดอกบัว หรือรูปอื่นๆ บ้าง ดูไม่ผิดกับงานของชาวอินเดียที่เรียก ที่ปาลี ที่เขาดอนรับ พระลักษมี เทวี แห่งโชค เจ้าของบ้านพานังรดไปดูไฟรอบๆ เมือง เพลิดเพลินดีเหมือนกัน แต่ว่า น่ากลัวไฟไหม้เหลือเกิน เมื่อก่อนน้ำจะมา ๒-๓ เดือน ไฟไหม้เมืองนายวอดวาย ไม่ไม่น้อยทีเดียว สมาคมผู้หญิงต้องแจกเสื้อผ้าเครื่องนอนกันยกใหญ่ ถ้าไหม้ อีกคราวนี้เห็นจะหมดเมืองแน่ เพราะเมืองนายเล็กเท่าหีบมือเดียว แต่เขาคง จะระมัดระวังกันเป็นอย่างดีก็เลยไม่มีเหตุอะไรเกิดขึ้น ซึ่งเขาก็คงยกให้เป็นผลบุญ ที่ได้ทำการเช่นเจ้าพระ ดังกล่าวแล้วนั้น เห็นพิธีของเขาแล้วอดรู้สึกแปลกไม่ได้ ที่น่าแปลกมากก็คือ เขาทุ่มเทเงินสร้างแข่งพระ(=ที่บูชา แปลตามศัพท์คือ หิ้งพระ) เป็นรูปปราสาทสวยงามท ใหญ่บ้าง เล็กบ้าง ตามฐานะและกำลังเงิน แล้วก็ตกแต่ง ด้วยผักและผลไม้รอบๆ บริเวณ แข่งพระนั้น ส่วนบนที่บูชาก็ตั้งพระพุทธรูป หน้า ที่ บูชานอกจากจะมีดอกไม้ ก็ยังมีเครื่องเช่นเป็นผักผลไม้ นานาชนิดและขนมแหว่งๆ รวมทั้งขนมปังกรอบด้วย น่าช่วยเขาแกะสั้มเกลี้ยง แกะทับทิมอยู่เป็นชั่วโมง แต่เมื่อเขาขึ้นไปจุดเทียน (ที่นี่เขาไม่ใช่รูปกัน) บูชาพระตอนไหนเมืองเฮ-อนันแล้ว ก็เป็นอันเสร็จพิธี ผักผลไม้ที่อุทิศสาค์แกะจักสวยงามก็ทิ้งเป็นเดนอยู่อย่างนั้น จนกว่ามันจะแห้งหรือเน่าไปเอง นึกแล้วเสียดายทั้งเงินทั้งแรง บ้านหนึ่ง ๆ ต้องสิ้น

เงินไม่ต่ำกว่าร้อยบาท ถ้าทำกันทุกบ้านๆ อย่างนี้ปีหนึ่งๆ จะสิ้นเงินเท่าไร น้ำ
อดไม่ได้ ต้องถามเขาว่าทำไมทั้งของเช่นเหล่านี้นั้นเสียเล่า ถ้าถวายเจ้าพระ สมมุติ
เอาว่าท่านเสวยแล้ว ก็ต้องถือเป็นของดีที่เหลือจากท่าน ควรที่จะได้นำมาแจกกัน
กิน หากนี่กรังเกียจไม่อยากจะกินเอาไปแจกทานคนยากคนจนก็ยังดี เขาฟังแล้ว
จะนึกอย่างไรก็เหลือจะเดา เพราะเขาไม่ตอบ ได้แต่หัวเราะหึ ๆ คงจะนึกว่า
น้ำเป็นคนนอกศาสนาไปเสียแล้วหรือไงก็ไม่รู้ ถึงได้มาตำหนิเขา

เห็นจะต้องยุติก่อนละนะ วันหลังจะเล่านิทานมาให้ด้อยฟังอีก

รักและคิดถึง

บรรจบ พันธุเมธา